

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
EUROPOS INSTITUTAS**

Ignas Andriukevičius

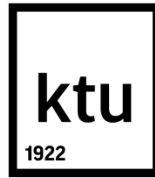
VERSLUMO SKATINIMAS LIETUVOJE

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Prof. dr. L. Žitkus

KAUNAS, 2016

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
EUROPOS INSTITUTAS**

TVIRTINU
Instituto direktorė
Doc. dr. Audronė Telešienė
2016 05

VERSLUMO SKATINIMAS LIETUVOJE

Baigiamasis magistro projektas

Europos integracijos studijos (Kodas 621N12003)

Vadovas

Prof. dr. Leonas Žitkus
2016 05

Recenzentė

Doc. dr. Rasa Daugėlienė
2016 05

Projektą atliko

SMEU 4/3 gr. stud.
Ignas Andriukevičius
2016 05

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Ignas Andriukevičius
Europos integracijos studijos (Kodas 621N12003)

„VERSLUMO SKATINIMAS LIETUVOJE“
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 gegužės _ d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, Igno Andriukevičiaus, baigiamasis projektas tema „Verslumo skatinimas Lietuvoje“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Andriukevičius I. Promotion of entrepreneurship in Lithuania: Master's Thesis in European Integration Studies / supervisor prof. dr. L. Žitkus; Institute of Europe, Kaunas University of Technology. Kaunas, 2016 – 72 p.

Key words: entrepreneurship, business, small and medium enterprises (SME), financial instruments, European Union, competitiveness.

SUMMARY

The title of thesis - Promotion of entrepreneurship in Lithuania. The problem in this thesis is decreasing desire of doing business in EU. However, Lithuanians are one of the most willing people of starting their own business in EU. However willing to start business, business environment and the real part of entrepreneurs are different aspects, showing different results.

The aim of this work is to identify Lithuania's promoting measures condition of entrepreneurship. The main object is entrepreneurship as a human characteristic. This thesis highlights how the entrepreneurship promotion measures are being exploited in Lithuania. Micro, small and medium-sized enterprises (SMEs) constitute 99 percent of companies in the EU and contribute to more than half of the total added value created by businesses in the EU. This research helps to determine the implementation level of various entrepreneurship promotion programs of 2007 – 2013 period and to analyze the promotion measures of entrepreneurship of 2014 – 2020 period of time.

The main **objectives** of thesis are:

- to identify the cause of entrepreneurship and highlight its importance to economic development;
- to diagnose the applied promotion measures of entrepreneurship in EU;
- to set the level of promotion of entrepreneurship in Lithuania compared to other EU countries.

The theoretical part of thesis introduces with entrepreneurship causes and significance, by appointing entrepreneurship concept of managerial and economic theories, analysis of internal and external factors of entrepreneurship and analysis of the level of entrepreneurship and its importance for the national economy.

Following parts cover up with promotion of entrepreneurship in strategic documents of EU, promotion measures of entrepreneurship in EU 2007 – 2013 and national promotion measures of entrepreneurship.

Research part shows an existing enterprise and the analysis of implementation of promotion of entrepreneurship measures. The analysis of the research shows that entrepreneurship of Lithuania is encouraged better or much better than the overall EU average. Comparing Lithuania in the context of Baltic countries, Lithuania is in the middle by general conditions for business. While promoting

entrepreneurship SBA indicators seem most stable in Latvia, but the overall best conditions to build a business based on Estonia.

However even the results of Lithuania are better than the overall EU average and according to culture of entrepreneurship statistics Lithuania is the 3rd in EU, there are some facts to adjust. The main one is that by the results AESI research 82 percent of Lithuanians business are welcomed, 48 percent imagines himself as a businessman to launch and only 13 percent actually do business. The real difference between wanting and causing business is 35 percent. Such a large difference is explained by Lithuanian fear to take risks.

Turinys:

ĮVADAS	9
1 VERSLUMO PRIEŽASTYS IR REIKŠMĖ	11
1.1 Verslumo sąvoka vadybinėse ir ekonominėse teorijose	11
1.2 Vidinių ir išorinių verslumo veiksnių analizė.....	16
1.3 Verslumo lygių ir jo reikšmės šalies ekonomikoje analizė	22
2 VERSLUMO SKATINIMO PRIEMONIŲ ANALIZĖ.....	27
2.1 Esminės verslumo skatinimo iniciatyvos ir verslumo skatinimo apraiškos ES strateginiuose dokumentuose 2014 - 2020	27
2.2 Verslumo skatinimo priemonės ES 2007 - 2013	34
2.3 Nacionalinės verslumo skatinimo priemonės Lietuvoje.....	38
3 ESAMOS SITUACIJOS IR VERSLUMO SKATINIMO PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO TYRIMAS	44
3.1 Tyrimo metodai	44
3.2 Esamo verslumo lygio analizė.....	44
3.3 Verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimo analizė.....	48
IŠVADOS	61
LITERATŪRA:	64
1 PRIEDAS.....	70
2 PRIEDAS.....	72

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė 1. Verslumo teoriniai apibrėžimai pagal A. Župerką (2010).....	13
Lentelė 2. Pagrindiniai verslininkų tipai (Stripeikis, 2008).....	18
Lentelė 3. Respondentų vertybinių orientacijų vertinimas (Ramanauskienė ir Gargasas, 2012). .	23
Lentelė 4. Paramos verslui formos Lietuvoje 2007 - 2013.....	35
Lentelė 5. MVĮ veiklos rezultatų skirtumas nuo 2008 m. iki 2014 m.	47
Lentelė 6. SVA verslumo rodiklių pokytis 2012 - 2014.....	51
Lentelė 7. Europos Komisijos įvykdytų tarpinių ES struktūrinių fondų mokėjimų palyginimas 2015-05-30	54
Lentelė 8. ES paramos verslui finansavimo Lietuvoje išskaidymas.....	55
Lentelė 9. KIP biudžeto paskirstymas	56
Lentelė 10. ES finansavimas Baltijos šalims	56

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

pav. 1 Ryšys tarp antreprenerystės ir verslininkystės (Stripeikis, 2008)	12
pav. 2 Verslumo kompetencijos dedamosios (sudaryta pagal Driessen ir Zwart, 2010).....	16
pav. 3 Verslininko savybių skirstymas (Župerka, 2010)	17
pav. 4 Verslumą lemiančių veiksnių sistema (Vėsaitė, 2011)	19
pav. 5 Išoriniai verslumą lemiantys veiksniai (Vėsaitė, 2011).....	20
pav. 6 Apklausa apie pasitikėjimą verslininkais rezultatai (Senavaitis, 2013)	21
pav. 7 BP7.....	36
pav. 8 Lietuvos situacija inovacijų srityje (2015m. SVA faktų suvestinė).....	41
pav. 9 Europos MVĮ kiekis, pridėtinė vertė ir užimtumas 2008 – 2014 metų laikotarpiu	46
pav. 10 ES MVĮ konkurencingumas 2014-2020 metams (2015)	48
pav. 11 Smulkiojo verslo akto Baltijos šalių įgyvendinimo rodiklių palyginimas.....	49
pav. 12 Baltijos šalių verslumo rodikliai 2014 (SVA faktų suvestinė 2015)	50
pav. 13 Galimybės gauti finansavimą.....	52
pav. 14 Pagalba verslui Lietuvoje. Kiselienė, 2009 ir autorius	58
pav. 15. 2011 – 2013 metų ES struktūrinių fondų paramos Lietuvai 2007-2013 m. etapo žinomumas	59

IVADAS

Temos aktualumas

Verslumas yra tam tikrų savybių rinkinys, kurių pagalba mintys ir idėjos gali materializuotis. Vienas iš verslumo apibrėžimų — verslumas yra asmens gebėjimas materializuoti idėjas ir paversti jas veiksmais. Tai pasireiškia idėjų realizavimu, kūrybiškumu, iniciatyvumu, motyvacija, naujovėmis, pasirengimu, žiniomis ir praktiniu jų pritaikymu. Dar vienas verslumo bruožas yra rizikuoti, planuoti ir siekti asmeninių ir bendrų tikslų, sugebėjimas neatsilikti nuo greitai besikeičiančio pasaulio gyvenimo tempo pokyčių technologinėse srityse, sugebėjimas pritaikyti naujoves, jas kurti.

Verslumo sąvoka yra daugelio mokslininkų tyrinėjimų objektas, kadangi kinta priklausomai nuo konteksto. Ši savybė yra reikalinga praktiškai visiems, pradedant nuo kasdienio gyvenimo namuose, visuomenėje, bendravime. Taip pat verslumas žmonėms sudaro sąlygas imtis visuomeninės ar komercinės veiklos, leidžia darbuotojams geriau išnaudoti galimybes, kurti naujas darbo vietas, auginti socialinę ir ekonominę vertę.

Verslumas, ypač tarptautiniu mastu, yra skatinamas, taip siekiant gerinti šalies ar regiono gerbūvį. Europos šalių ekonomikos pagrindas yra mažos ir vidutinės įmonės. Būtent šios įmonės Europoje sukuria šimtus darbo vietų, sąlygoja daugelį ekonominių permainų regione.

Mokslinė problema:

Europos Sąjungoje mažėja noras verslauti. Verslumas kiekvienoje šalyje gali būti formuojamas skirtingai ir tam įtakos gali turėti skirtingi veiksniai, netgi tokie, kaip žmonių mentalitetas bei noras būti verslininku. Remiantis Europos Barometro duomenimis, ES nuo 2010 iki 2013 metų, žmonių, norinčių kurti verslą skaičius sumažėjo nuo 45 proc. iki 37 proc.:

- Mažiausias procentas yra Suomijoje (24 proc.), Danijoje (28 proc.) bei Slovėnijoje (28 proc.)
- Didžiausias – Lietuvoje – 58 proc.

Lietuvos ilgalaikiuose strateginiuose dokumentuose pabrėžiama glaudesnės mokslo, studijų ir verslo sąveikos būtinybė.

Kas lemia nenorą pradėti verslą?

- 43% apklaustųjų bijo bankrutuoti.
- 38% bijo rizikos prarasti savo turtą, namus.
- Daugelis apklaustųjų pasisakė nežinantys kaip gauti finansinės paramos ir bijojo administracinių procedūrų.
- 50 proc. apklaustųjų mano, kad yra sunku gauti naudingos informacijos kaip pradėti savo verslą.

Tačiau verslumo lygis Lietuvoje yra geresnis nei bendras ES vidurkis: artimiausiu metu savo verslą pradėti planuoja 10 proc. šalies gyventojų, pastaraisiais metais vis didėja naujų įmonių skaičius, daugėja išduodamų paskolų verslo naujokams kiekis. Pasaulio banko duomenys rodo, jog Lietuvoje verslą pradėti yra sudarytos pakankamai geros sąlygos – Lietuva, pagal 2014 metų duomenis, užima 11 vietą pagal verslo pradžios rodiklį. Lyginant su 2013 m. duomenimis, 2014 m. daugiau nei pusė smulkiųjų įmonių savo lėšas skyrė verslo plėtros planams, verslininkai ėmėsi įgyvendinti didesnės apimties verslo projektus.

Šiame darbe sprendžiamos mokslinės ir praktinės **problemos** gali būti suformuluotos šiais klausimais: ar verslumas kaip žmogiškoji savybė turi ir gali būti skatinamas (ugdomas)? Kokios yra priemonės verslumo skatinimui Lietuvoje ir kaip jos išnaudojamos, lyginant su kitomis šalimis?

Tyrimo tikslas: nustatyti kaip Lietuvoje yra išnaudojamos esamos verslumo skatinimo priemonės

Uždaviniai:

1. Nustatyti verslumo priežastis ir išryškinti jo reikšmę ekonominei raidai;
2. Atskleisti ES taikomas verslumo skatinimo priemones;
3. Nustatyti verslumo skatinimo Lietuvoje lygį, lyginant su kitomis ES šalimis

Tyrimo dalykas: verslo skatinimo priemonės ir jų išnaudojimas

Tyrimo objektas: verslumas kaip žmogiškoji savybė

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisinių dokumentų ir statistinių duomenų analizė, gautos informacijos sisteminimas, apibendrinimas ir sintezė.

Darbo struktūra:

Darbą sudaro trys dalys. **Pirmoje dalyje** apibrėžiamos su verslumu susijusios sąvokos, nustatomos verslumo kaip žmogiškosios savybės priežastys, aptariami versliam žmogui būdingi bruožai. Taip pat klasifikuojami ir apžvelgiami verslumui įtakos turintys veiksniai. **Antroje dalyje** analizuojamos verslumo skatinimo priemonės, pirmiausia apžvelgiant verslumo skatinimo apraiškas ES strateginiuose dokumentuose, vėliau pereinant prie verslumo skatinimo programų bendrijos ir nacionaliniu lygmeniu. **Trečioje dalyje** analizuojamas verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimas Lietuvoje, bei situacija lyginama su Baltijos šalimis ir bendru ES vidurkiu.

1 VERSLUMO PRIEŽASTYS IR REIKŠMĖ

Siekiant atskleisti verslumo priežastis ir nustatyti jo reikšmę šiame magistrinio darbo skyriuje apibrėžiama verslumo sąvoka, kaip pagrindinis tolesnės analizės objektas. Apžvelgiama verslumo sąvokos reikšmė šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje lyginant skirtingų autorių mintis, aptariamos versliam žmogui būdingos savybės ir gebėjimai, išskiriami verslumo savybių asmeninio ir organizacinio taikymo principai, įvairūs verslumą sąlygojantys veiksniai ir verslumo panaudojimo būdai.

1.1 Verslumo sąvoka vadybinėse ir ekonominėse teorijose

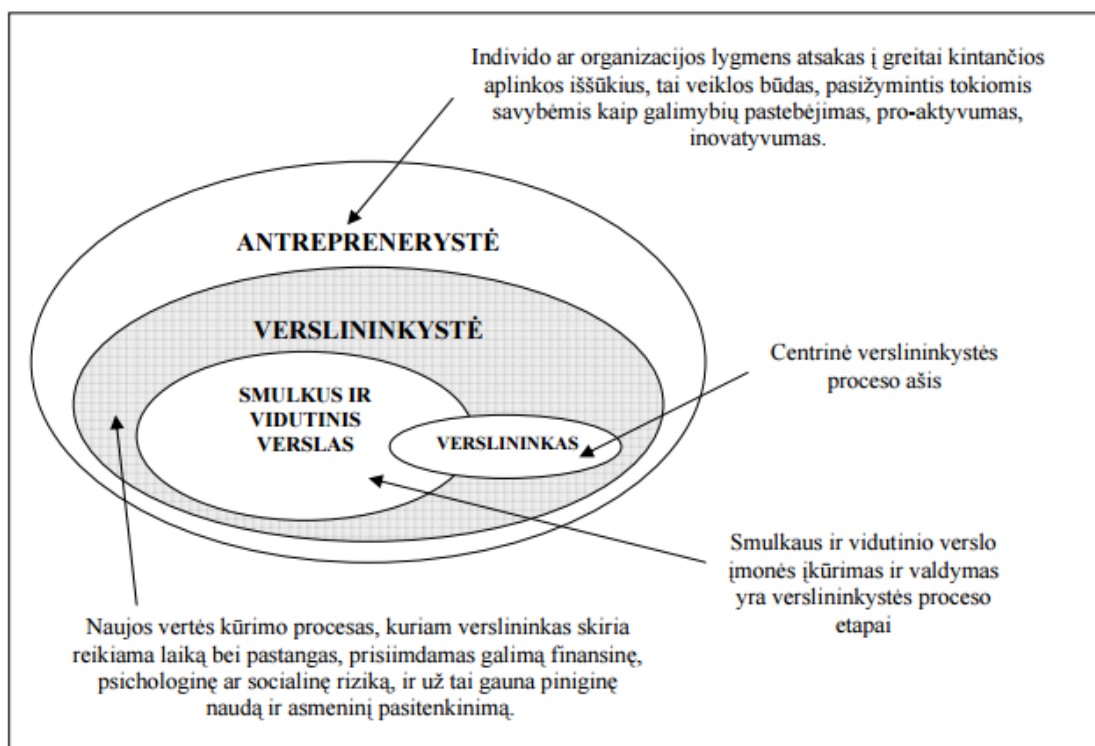
Verslininko samprata atsirado ne iš karto, o palaipsniui. Bėgant metams verslininko samprata kito priklausomai nuo galimybių ir ekonominių santykių raidos, darbo pasidalijimo visuomenėje. Nuo XVII a. verslininkais vadinti tik tam tikrų profesijų atstovai ir pirmiausia įvairiausių šventinių renginių organizatoriai ar asmenys atsakingi už tam tikrų projektų organizavimą (Lydeka, 1996). Tuo metu visuomenėje verslininko statusas nebuvo toks svarbus, kaip galbūt yra dabar. Tuomet galiojo samprata, kad asmeninės naudos siekimas nėra toleruojamas. Ši nuostata pradėjo nykti kai septyniolikto amžiaus antroje pusėje pradėjo keistis vertybių ir nuostatų sistema. Pagrindinėmis verslo plėtojimosi priežastimis įvardijamas technologijų postūmis, miestų kūrimasis ir infrastruktūros formavimasis. Verslininku viduramžiais buvo vadinami ir aktoriai, ir projektų vadovai. Tačiau kas yra verslas, verslumas ir verslininkas šiandien?

Ekonominių terminų žodyne šios sąvokos įvardijamos sekančiais: **verslas** yra apibūdinamas kaip ūkinė veikla, kurią sudaro prekių gamyba ir komercija (pirkimas – pardavimas), jų tarpusavio sąveika; **verslininkas** turi sugebėti teisingai parinkti gamybos išteklius ir gamybos kiekius siekiant, kad gamybos kaštai būtų mažiausi, o pelnas maksimaliai didelis, bei tai pritaikyti ekonominės rizikos sąlygomis. **Verslumas** įvardijamas kaip gamybos veiksnys, sujungiantis kapitalą, darbą ir gamtinius išteklius, t. y. ne tik gamybinių išteklių pirkimas, bet ir pagamintų prekių ir/ar paslaugų pardavimas.

Apibendrinant, šias tris sąvokas galima sieti štai taip: **verslininkas yra subjektas, verslumas – objektas, o galutinis rezultatas ar faktinis įrodymas yra verslas.**

Tačiau ekonomikos ir vadybos bei kitų sričių moksluose neretai dėl šių trijų sąvokų kyla neaiškumų. J. Žvinklys ir E. Vabalas savo mokslinėje publikacijoje „apie verslo kalbą“ (2006) atkreipia dėmesį, kad angliškas terminas *entrepreneur* (liet. „antrepreneris“) verčiamas lietuvišku žodžiu „verslininkas“, dažnai nėra tikslus ir iškraipoma šios sąvokos ekonominė prasmė. Autoriai pažymi, kad šios sąvokos nėra tapačios. **Antrepreneriu** laikomas fizinis asmuo, teikiantis naujas idėjas, kuriantis naujas verslo kombinacijas, nebijantis rizikuoti, kuriantis naują verslą. Vėliau pastarasis tą verslą perduoda verslininkams. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nurodyta, kad

verslininkas – tai fizinis asmuo, kuris verčiasi ūkine komercine veikla, siekdamas iš jos gauti verslo pajamų.

pav. 1 Ryšys tarp antreprenerystės ir verslininkystės (Stripeikis, 2008)

Aukščiau pateiktame paveikslėlyje (1 pav.) atvaizduojamos antreprenerystės, verslininkystės, smulkaus ir vidutinio verslo ir verslininko sąvokų proporcijos viena kitos atžvilgiu ir bendra aprėptis. Šios sąvokos negali būti vartojamos kaip sinonimai, nes jos nėra vienodos ir įvardijamos kaip skirtingo turinio. Atliekant šių sąvokų lyginamąją analizę, pastebima, kad „antreprenerystės“ sąvoka turi platesnę reikšmę, nes ji reiškiasi ne tik versle, bet ir kitose žmogaus veiklose. „Verslininkystės“ sąvoka, siejama tik su verslu. Verslininkas suprantamas kaip verslininkystės proceso centrinė ašis, o smulkaus ir vidutinio verslo įmonės įkūrimas ir valdymas - kaip verslininkystės proceso etapai (Stripeikis, 2008). Visas šias sąvokas apjungia tam tikrų versle pritaikomų žmogiškųjų savybių mišinys – verslumas.

Verslumas – tai ugdytas kritiškai mąstančio, imlaus naujovėms asmens, gebančio savarankiškai veikti žinių visuomenėje įvairiose srityse ir kurti socialinę vertę (Dudaitė, Žibėnienė, 2012). Tai įvairių savybių, sugebėjimų ir kompetencijų visuma. Daugelis autorių išskiria tam tikras konkrečias žmogaus elgesio ir būdo savybes, būtinas verslumui: iniciatyvumas, pasitikėjimas savimi, kritinis mąstymas ir vertinimas, rizikavimas, poreikis siekti, polinkis į padėties kontrolę, inovatyvumas (kūrybingumas), siekis būti nepriklausomam, atkaklumas, lyderystė (Strazdienė, 2009). Tuo tarpu kiti autoriai išskiria kitokias verslumo kaip žmogiškosios savybės sudedamąsias dalis: motyvacija, mokymasis, gebėjimai, emocijos, elgsena, pažinimas, poreikiai, taip pat pabrėžia, kad verslumas yra kintanti sistema, turinti tarpusavyje susijusius elementus (Oganisjana ir Koke, 2012).

Župerka (2010) teigia, kad siekiant apibrėžti verslumo sąvoką, ją reikia skaidyti į tris segmentus: verslininkų bruožai ir savybės, verslo procesas ir verslininko veikla.

Lentelė 1. Verslumo teoriniai apibrėžimai pagal A. Župerką (2010)

Teorinis apibrėžimas	Charakteristika
Verslininkų bruožai ir savybės	Gebėjimas rizikuoti, lyderio savybės ir pasitikėjimas savimi, iniciatyva, gebėjimas motyvuoti, gebėjimas spręsti problemas, loginis mąstymas, kūrybiškumas, gebėjimas priimti sprendimus, noras būti nepriklausomam, novatoriškumas, pasirengimas rizikuoti, kritiškumas, organizuotumas, tikėjimas savo sėkme ir įžvalgumas, išsilavinimas ir specialios žinios, valia ir intuicija, prognozavimas, pilietiškumas ir sąžiningumas, gebėjimas dirbti komandoje, gebėjimas bendrauti.
Verslo procesas	Naujų įmonių kūrimas, naujų gaminių ir jų analogų diegimas, naujų vertingų išteklių susiliejimas kintančioje aplinkoje, strategijų kūrimas.
Verslininko veikla	Įsitraukimas į naujas rinkas, rinkos trūkumo įveikimas, naujų vadovavimo struktūrų kūrimas ir reorganizavimas, pelno siekimas inicijuojant verslą, poreikių tenkinimas, organizacijos valdymo kontrolė.

Autorė Stokaitė (2012) pritaria Župerkai, kad verslumo samprata turi būti skaidoma. Jos požiūriu verslumas taip pat turi būti skaidomas į tris atskiras sekcijas:

- Verslininko žmogiškosios savybės;
- Inovacijų plėtra ir kūrybiškumas vertės kūrimo procese;
- Verslo kūrimas ir plėtotė

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl nacionalinės jaunimo verslumo ugdymo skatinimo 2008–2012 m. programos patvirtinimo, verslumas apibūdinamas kaip žmogaus požiūris, įgūdžiai ir žinios, kurie leidžia atpažinti galimybę kurti pridėtinę vertę (tiek socialinę, tiek ekonominę), ir veiksmai, skirti šiai galimybei panaudoti. Tai iš esmės yra individo sukauptų teorinių žinių pritaikymas kasdiniame gyvenime, darbe ir visuomenėje, gebėjimas pasinaudoti galimybėmis.

Autorė Židonytė (2008) verslumo sampratą apibrėžia ne tik kaip specifinį veiklos pobūdį, tačiau ir kaip tam tikrus įgimtus arba vėliau išmokus/įgytus gebėjimus. Su tuo sutinka ir autorės Gegeckienė ir Graikšienė (2009), kurios teigia, kad verslumas yra žmogaus įgimtų ir įgytų savybių derinys, leidžiantis kurti socialinę, ekonominę ir kitas vertes.

Verslumui svarbi sąlyga yra tam tikri veiksniai, kurie, priklausomai nuo situacijos, gali būti ir verslumo varomoji jėga ar stabdis. Adamonienė ir Šilingienė (2008), Žukauskas ir Stripeikis (2011) verslumo veiksnius skirto į dvi grupes:

- išoriniai – esantys aplinkoje;
- vidiniai – glūdintys asmenybėje.

Autorės Subačiūtės (2011) teigimu, moksliniuose XX ir XXI amžiaus darbuose randama labai daug skirtingai formuluojamų ir skirtingo turinio verslumo apibrėžimų. Tačiau autorė pastebi bendras minimas verslumo savybes formuluojant šios sąvokos apibrėžimą: iniciatyvumas, inovatyvumas, kūrybiškumas, gebėjimas planuoti, organizuoti, finansinis išvalgumas, derybiniai gebėjimai, resursų išnaudojimas ir rizikos įvertinimas, lyderystė – tai dažniausiai akcentuojamos savybės.

Tuo tarpu autorės Atkočiūnienė ir Navasaitienė pastebi, kad mokslininkai (Adamonienė ir Šilingienė, (2008); Čiburienė ir Guščinskienė, (2009); Hirsich, (2010); Talmanciu ir Mihai (2012)) teigia, jog verslumas apima tiek elgesį, tiek nuostatas, kurios formuojasi jaunystėje, todėl didelį dėmesį reikia skirti jauno žmogaus verslumo ugdymui (Atkočiūnienė ir Navasaitienė, 2013).

Apžvelgiant įvairias verslumo sąvokas ir jose išskiriamas savybes galima teigti, kad siaurąją prasme verslumas yra ekonominės naudos ieškojimas vykdant pelną nešančią veiklą. Mąstant plačiau, verslumas – kompetencija, imlumas, rizikos įvertinimas, gebėjimas veikti savarankiškai, gebėjimas kurti, ekonominės ir socialinės naudos kūrimo gebėjimų ugdymas ir tobulinimas. Verslumas yra įgimtų ir įgytų savybių derinys, kurių panaudojimas ir pritaikymas padeda kurti ekonominę ir socialinę vertę. Apžvelgiant skirtingas verslumo sampratas, galima teigti, kad skirtingi autorių požiūriai į verslumą neprieštarauja vienas kitam, o tik vienas kitą papildo. (Barynienė, Paužaitė ir Cibulskaitė, 2014).

Verslumas yra bendra savybė, tačiau autorius Schultzas teigia, kad ši savybė gali būti skirstoma į 4 lygius. Kuriam lygiui priskiriamas žmogaus verslumas priklauso nuo žinių kiekio, išvystytų gebėjimų jas panaudoti ir nuo aplinkos kur tie gebėjimai ir žinios yra panaudojami (cit. iš Jukonytė, 2011). Išskiriami lygiai:

- Buitinis – tai žemiausias verslumo lygis. Jis taip pat gali būti vadinamas šeimyniniu dėl to, jog šeimoje daugiau ar mažiau tenka planuoti laiką, skirstyti pinigus ar kitaip skirstyti bei naudoti turimus išteklius. Taip šeimoje formuojasi pradiniai verslumo įgūdžiai. Taip pat prie buitinio (šeimyninio) verslumo ištakų priskiriamas ir pasitikėjimas bei gebėjimas užsidirbti savo reikmės, atsakomybė.

- Imitacinis (žaliųjų) – aukštesnis verslumo lygis, kuomet neatsižvelgiant į tai jog žmogus neturi nei tinkamų įgūdžių, nei reikiamų žinių, nei patirties vis tiek bando veikti.

- Amatininko – aukštesnysis verslumo lygis. Šiam lygiui priskiriami žmonės stengiasi savo profesinius įgūdžius ir veiksmus paversti verslu, teikiančiu prekes ar paslaugas kitiems. Dažniausiai šiam lygiui priskiriami žmonės patys yra savo verslo vadybininkai ir vykdytojai. Verslo gyvavimas priklauso tik nuo jų pastangų ir sugebėjimų panaudoti turimus išteklius. Priešingu atveju verslas pradeda stoti.

- Verslo sistema – aukščiausias verslumo lygis. Čia verslas veikia gaminant paklausią rinkoje produkciją, pačiam verslo kūrėjui tiesiogiai tame nedalyvaujant.

Apibendrinant, galima teigti, kad verslumas yra žmogaus individualus sugebėjimas idėjas paversti veiksmais pasinaudojant visais turimais ištekliais. O štai esminiai verslumo momentai — gebėjimas prisiimti riziką, jos vertinimas ir planavimas, atsakomybė, suvokimas. Tačiau „Verslumo samprata. Teorinės ir praktinės verslumo ugdymo prielaidos mokykloje, (2012) autorių teigimu, ne kiekvienas pasižymi verslumo kompetencijomis. Nepaisant to, jos gali būti ugdomos. Tam, kad įgyti **verslumo kompetenciją**, reikia turėti arba išsiugdyti atitinkamas asmenines **savybes ir gebėjimus**:

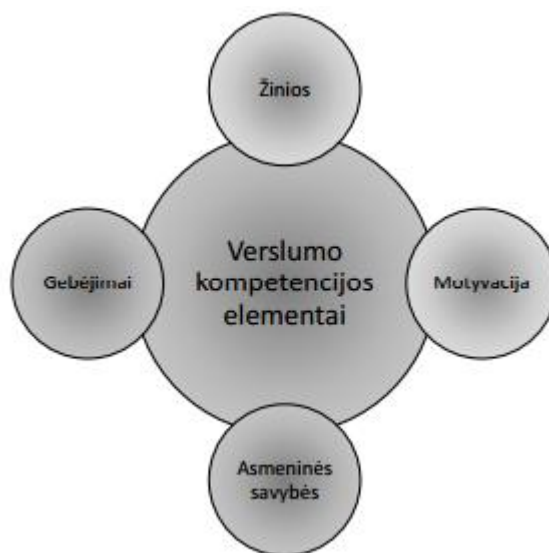
- Pasitikėjimas savimi, motyvacija ir savarankiško mokymosi gebėjimas;
- Gebėjimas bendradarbiauti, užmegzti naujus ryšius, įtraukti naujus žmones į veiklą.
- Komandinis darbas, bendro tikslo siekimas, tolerancija;
- Inicijatyvumas, suvokimas, kad rizika turi dvejopas pasekmes;
- Troškimas tobulėti;
- Idėjų įgyvendinimas, rizikos prisiėmimas ir atsakomybė;
- Kūrybingumas, iniciatyvumas, aktyvumas;
- Gebėjimas spręsti problemas planavimo, komunikavimo, sprendimų priėmimo srityse.

Verslumui reikalingi gebėjimai gali būti skirstomi į:

- asmeniniai verslumo gebėjimai, apimantys rizikos valdymą, vidinę kontrolę ir inovacijas;
- verslo vadybos gebėjimai, apimantys sprendimų priėmimą, planavimą ir marketingo bei finansų žinias;
- Techniniai rašytinės ir žodinės komunikacijos, techniniai organizavimo ir vadovavimo gebėjimai.

Verslumo kompetencijai ugdyti reikia ne tik įgimtų ar įgytų savybių, tačiau ir gebėjimams ugdyti reikalingų **žinių**:

- Pagrindinės žinios apie šalies ūkį ir jo kaitos tendencijas;
- Pagrindinės žinios apie kultūrinę, socialinę, ekonominę ir technologinę aplinką šalyje, regione ir globaliu mastu;
- Pagrindinės teisinės žinios apie galimybes keisti savo gyvenimą;
- Pagrindinės žinios apie planavimą ir problemų sprendimus.

pav. 2 Verslumo kompetencijos dedamosios (sudaryta pagal Driessen ir Zwart, 2010)

Aukščiau pateiktame paveikslėlyje (pav. 2) pateikiama autorių Driessen ir Zwart (2010) iliustracija, kurioje keturių elementų dėka kuriama bendra verslumo kompetencija. Joje, verslumo kompetencija traktuojama kaip vidinių ir išorinių, objektyvių ir subjektyvių elementų sąveika.

Asmeninės savybės, gebėjimai ir žinios verslumo kompetencijai ugdyti yra nuolatinis procesas. LR ūkio ministro įsakyme dėl verslumo veiksmų 2014-2020 metų plano patvirtinimo, verslumas įvardijamas kaip asmens kompetencija įgyvendinti pridėtinę ekonominę ar socialinę vertę kuriančias idėjas ir asmens ekonominis, socialinis ir kūrybinis aktyvumas verslo srityje. Kadangi verslumas pasireiškia veikloje, visas asmenybės verslumo ugdymas turi būti nukreiptas į galutinį rezultatą – išugdyti asmenybę, gebančią savarankiškai ir atsakingai veikti (Verslumo samprata. Teorinės ir praktinės verslumo ugdymo prielaidos mokykloje (2012)).

1.2 Vidinių ir išorinių verslumo veiksnių analizė

Verslumo įgūdžiai reikalingi kasdien ir praktiškai visur: ieškant darbo, dirbant, kuriant verslą bei priimant svarbius sprendimus. Asmens savybės, vidinė motyvacija ir vertybės pirmiausia apibūdina verslumą sąlygojančius veiksnius.

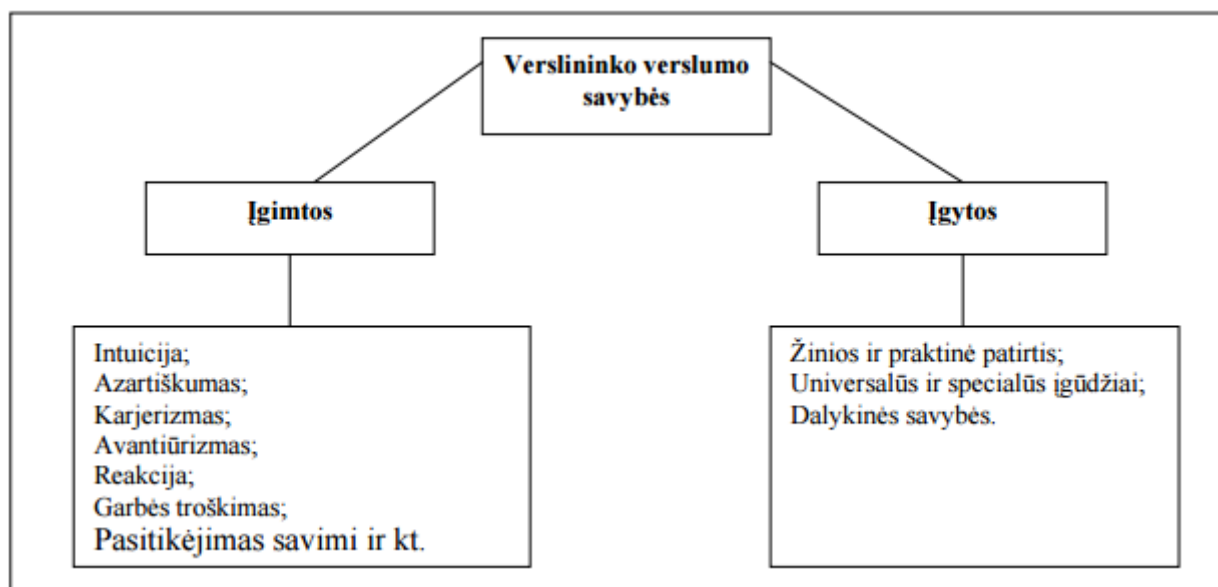
Pasak Strazdienės (2009), verslumas nusakomas kaip įgimtų ir įgytų žmogaus savybių visuma, kuri leidžia jam novatoriškai mąstyti, aktyviai bei rizikingai veikti ir savo idėjas paversti veiksmais. Prie įgimtų savybių priskiriama asmens intuicija, reakcija, pasitikėjimas savimi ir daugelis kitų, o prie įgytų – visos savybės, kurias asmuo įgyja mokymosi ir praktinės veiklos procese.

Vienos iš svarbiausių verslininko išryškinamų savybių – iniciatyvumas, nepriklausomybė ir novatoriškumas. Taip pat nemažai įtakos turi ryžtas ir motyvacija. Šios savybės įvardijamos kaip pamatinės. Jakubavičiaus, Strazdienės, Vilio, Burinskienės, Žemaičio ir Pipirienės darbe „Žiniomis

grįsto verslumo skatinimas: metodai ir taikymo praktika“ (2014) išskiriamos trys vidinio verslumo kategorijos:

1. Kaip svarbiausi išskiriami asmenybės kryptingumą liudijantys bruožai (aukšta vidinė motyvacija, poreikis siekti ir kt.);
2. Svarbiausios verslumui yra psichologinės savybės (polinkis rizikuoti, siekis būti nepriklausomu ir kt.);
3. Svarbiausios verslumui yra charakterio savybės (kantrumas, aktyvumas, iniciatyva ir kt.).

Autorių Čiburienės ir Guščinskienės (2009), bei Župerkos (2010) nuomone **verslininko savybės galima skirstyti į įgimtas ir įgytas** (pav. 3). Prie įgimtų savybių autoriai priskiria intenciją, reakciją, azarto troškimą, avantiūrizmą, pasitikėjimą savimi, garbės troškimą ir kt. Teigiamai, kad šios prigimtinės savybės gali būti kai kuriems ir nepriimtinos, tačiau svarbu kokių tikslų ir būdų jos yra išnaudojamos. Kitaip tariant, pavyzdžiui, azartiškumas ar per didelis avantiūrizmas tam tikrose gyvenimo situacijose ir sferose gali turėti ir nevisai teigiamų pasekmių, tačiau „protingas“ avantiūrizmas ir „sveikas“ azartiškumas versle – įgimtos savybės, kurios yra svarbi sudedamoji verslumo dalis. Teigiamai, kad visas šias įgimtas savybes turi nedaugelis žmonių ir būtent tuo galima paaiškinti, kodėl ne dauguma, o mažuma žmonių yra verslininkai. Tačiau visas savybes vienaip ar kitaip galima paveikti, jas treniruojant bei lavinant. Jasinavičiaus (2006) teigimu verslumas yra charakterizuojamas įgimtais gabumais, kurie vaizduotės pagalba materializuojasi.

pav. 3 Verslininko savybių skirstymas (Župerka, 2010)

Įgytos savybės yra tos, kurias žmogus išmoksta, susiduria praktiškai, įgyja jas per savo ar kitų asmenų praktinę patirtį. Galima teigti, kad per praktiką susiformuoja tam tikri specifiniai įgūdžiai, kuriuos galima vadinti profesiniais. Abi savybių grupės, tiek įgimtų, tiek įgytų, verslininkui yra reikalingos priimančiam tam tikrus sprendimus.

Akivaizdu, kad vidinės verslumo savybės yra įgimtos arba įgytos. Tačiau ir įgimtos, ir įgytos savybės sąveikauja nevienodai. Nėra vienos formuluotės koks turi būti verslininkas bei kiek ir kokių asmenybės bruožų jis turi turėti. Pagal specifines dominuojančias savybes verslininkai gali būti klasifikuojami į tam tikrus tipus (Stripeikis, 2008).

Lentelė 2. Pagrindiniai verslininkų tipai (Stripeikis, 2008)

Verslininko tipas	Vyraujantis asmenybės tipas	Būdingos savybės, požymiai
Inovatorius	Vaizduotė	Originalumas Įkvėpėjas Transformuojantis
Naujo kūrėjas	Intuicija	Evoliucingumas Vystymasis Apjungiantis
Lyderis	Autoritetas	Vadovavimas Atsakomybė Struktūrizavimas Kontrolė
Naujasis antreprenieris	Valia	Pasiekimas Galimybė Polinkis rizikuoti Galia
Įkvėpėjas	Socialumas	Neformalumas Pasidalintos vertybės Bendruomeniškumas
Nuotykių ieškotojas	Veržlumas	Veiklumas Darbštumas Aktyvumas
Pokyčių agentas	Lankstumas	Gebantis prisitaikyti Supratingumas Smalsumas / noras pažinti

Lentelėje (lentelė 2) pateikiamos žmogiškosios savybės tinkamos ir verslininko, ir antreprenierio apibrėžimams. Skirtumas tarp jų – šių savybių panaudojimo, realizavimo kintančioje aplinkoje gebėjimas ir mastas.

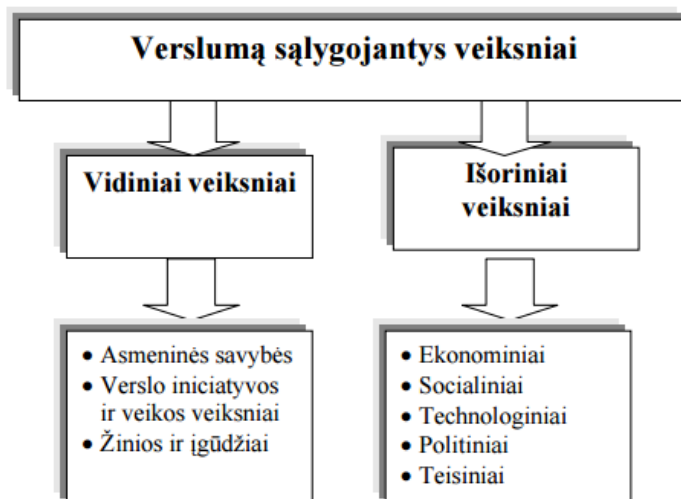
Apibendrinant, galima teigti, jog verslus žmogus yra įgimtų ir įgytų verslumo savybių savininkas. Prie įgimtų savybių priskiriama asmens intuicija, pasitikėjimas savimi, reakcija ir daugelis kitų, o prie įgytų – visos mokymosi ir veiklos procese įgytos savybės. Tai turi būti inovatyvumu ir gebėjimu aktyviai veikti visose gyvenimo situacijose pasižyminti asmenybė.

Be individualių gebėjimų ir savybių, kurias turi turėti ir lavinti asmuo, norintis būti konkurencingu rinkoje, verslumui ne mažiau svarbu ir **išoriniai verslumą skatinantys veiksniai**. Vien asmens savybių didesniems verslo užmojams neužtenka, negelbsti ir turima patirtis ar žinios. Egzistuoja tam tikra aplinka, kurioje vyksta įvairūs procesai, tam tikra rinka, kurioje galioja tam tikros taisyklės. Verslumas – tai ne tik žmogaus asmeninių savybių ir gebėjimų raiška veikloje, leidžianti kurti ekonominę ir socialinę vertę, bet ir ekonominio vystymosi, užimtumo didinimo, inovacijų ir produktyvumo varomoji jėga (Ahmad ir Hoffman, 2007).

Išoriniai verslumo veiksniai – už organizacijos ribų esančios aplinkos, apimančios politinius, teisinius, kultūrinius, konkurencinius bei mokslinius - technologinius veiksnius, visuma

(Gronskas,1995). Verslumas priklauso ir nuo to, kaip žmonės skatinami imtis verslo. Verslui didžiausią poveikį daro visuomenė, kiek ji turi pinigų, ką ji pasirenka pirkti, kaip reaguoja į vienokį ar kitokį verslą.

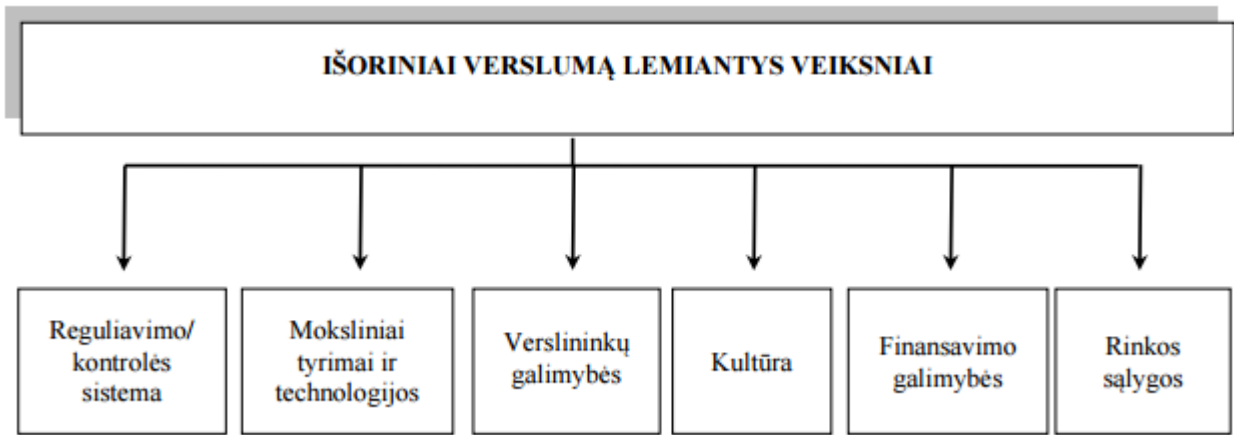
Sugebėjimas protingai panaudoti turimus išteklius, naujienų gausa ir didelė jų sklaida, tampa svarbiausiais veiksniais, didinančiais ne tik ES, bet ir Lietuvos žmonių verslumą. Išorinė aplinka daro didelį poveikį konkrečiam verslui, tačiau verslas jos pakeisti negali, o gali tik prie jos prisiderinti.

pav. 4 Verslumą lemiančių veiksnių sistema (Vėsaitė, 2011)

Išoriniai veiksniai susiję su tam tikra aplinka: politine, socialine, teisine, ekonomine ir technologine. Šios aplinkos veikia verslą ir lemia jo pokyčius. Verslas tuo pačiu veikia aplinkas ir sąlygoja jų pokyčius. Tokie reiškiniai kaip ekonomikos augimas, laisvas prekių, paslaugų ir žmonių judėjimas, naujos technologijos atneša daug naujovių ir galimybių. Tačiau situacijos kintančioje aplinkoje neapibrėžtumas įmonių vadovus verčia nuolat sekti rinką, įstatymų pakeitimus, daugiau dėmesio skirti informacijos rinkimui ir analizei, veiklos planavimui ir išteklių, tarp jų – ir žmogiškųjų, valdymui. Išoriniai verslumo veiksniai apibūdina varomąsias jėgas arba kliūtis, tiesiogiai nepriklausančias nuo atskiro verslininko veiklos, esančias išorinėje verslininko atžvilgiu aplinkoje (Gronskas, 1995).

Suvokus verslumo svarbą ir reikšmingumą ekonomikos vystymuisi, daugelis šalių ir tarptautinių organizacijų pradėjo garsiai kalbėti apie įsipareigojimus didinti verslumą, gerinti verslo aplinką kuriant politikos kryptis verslumo aplinkai pagerinti, pašalinti kliūtis, trukdančias jį vystyti ir skatinti pritaikant daugiau tiesioginių veiksnių, tokių kaip subsidijos ir pan. (Lundstrom ir Stevenson, 2005).

pav. 5 Išoriniai verslumą lemiantys veiksniai (Vėsaitė, 2011)

Verslumą lemiantys išoriniai veiksniai pateikiami aukščiau esančioje lentelėje apibendrintai nurodo kokie aspektai įtakoja verslumą ir pateikiamos konkrečios verslumui reikšmingas verslumo veiksnių vertinimo kryptys.

Lietuvos laisvosios rinkos instituto (LLRI) puslapyje ekonominis **reguliavimas** pabrėžiamas kaip esminė kliūtis verslui. Teigiama, kad valdžios atstovams pakankamai dažnai tenka išgirsti nuomonę, kad verslininkai esą nepatenkinti mokesčiais ir verslo reguliavimu. Iš esmės egzistuoja du reguliavimo būdai. LLRI duomenimis *ekonominis reguliavimas*, grindžiamas individų pasirinkimo laisve bei laisvo apsisprendimo principais – laisva gamyba ir laisva prekių ar paslaugų mainų samprata. Kitas būdas yra *politinis* – valstybinis gėrybių (vertės) nusavinimas ir perskirstymas. Šie du reguliavimai tarpusavyje glaudžiai susiję.

Per pastaruosius trisdešimt metų reguliavimas įgijo išskirtinę reikšmę Europos valstybėse. Kartais pasitaiko manančiųjų, kad valstybė mažina savo įtaką visuomenės narių veiklai ir kad laisva rinka yra iš esmės nereguliuojama erdvė, tačiau visgi yra pripažinta, kad liberalizavimo ir privatizavimo procesų pasekmės paradoksalios – laisvos rinkos yra nuolatos lydimos taisyklių gausos, nes reguliavimas tapo svarbia viešo poveikio ekonomikai dalimi, o teisinis reguliavimas tapo svarbia valstybės intervencijos į ekonomiką priemone.

Galioja daugybė taisyklių, kurias steigiant įmonę reikia įvykdyti: suformuoti privalomą kapitalą; turėti nuosavas patalpas arba gauti savininko sutikimą, jei patalpos nuomojamos; įstatuose apibrėžti planuojamas veiklas pagal ekonominių veiklų klasifikatorių; įregistruoti firmos vardą valstybiniame patentų biure; gauti vietos savivaldybės leidimą, pateikti steigėjo pajamų deklaraciją; sumokėti žyminį mokestį ir t.t. (LLRI, 2000). Įsteigus įmonę taip pat yra nemažai reguliavimo priemonių, tokių kaip pajamų mokesčiai, verslo kapitalo mokesčiai, socialinė ir sveikatos apsauga, administracinis reglamentavimas plėtojant veiklą ir kt. Tai išties apunkina verslo plėtrą.

Moksliniai tyrimai ir technologijos yra tie išoriniai veiksniai, kurie gali padėti verslui, jei pastarieji evoliucionuoja ir pakenkti, jei stagnuoja. Kad šie veiksniai taptų pagalba verslui, svarbu

investuoti į mokslinius tyrimus ir plėtrą. Ne mažiau svarbu plėsti mokslo ir pramonės ryšius, skatinti technologijų plėtrą, gerinti patentų sistemą.

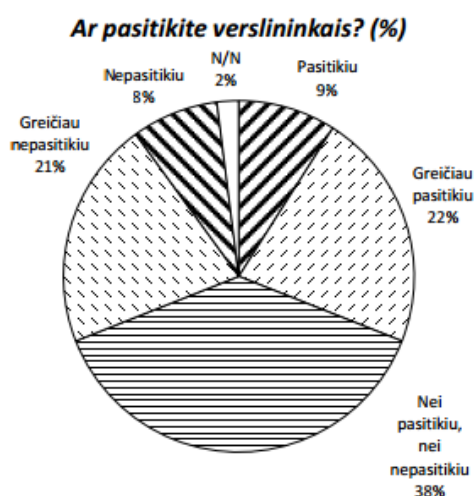
Verslininkų galimybės. Kiekvienoje šalyje verslo galimybės yra skirtingos ir daugiau ar mažiau įtakojamos išorės veiksnių. Siekdama tuos skirtumus sumažinti ES vidaus rinka verslo atstovams sukuria konkurencingumo bei lygių galimybių principais paremtą aplinką, palankią ekonominei veiklai vystyti. Laisvo asmenų, paslaugų, kapitalo ir prekių judėjimo principų įgyvendinimas leidžia verslauti ir veiklą plėtoti visoje ES teritorijoje.

Verslininkai gali teikti savo paslaugas visoje ES teritorijoje, įsteigti įmonę ar padalinį kitoje šalyje narėje, vystyti atsakingą verslą, gauti paramą verslui, investuoti, kurti inovacijas, administruoti verslą, užtikrinti intelektinės nuosavybės apsaugą, konkuruoti su vietos verslininkais. Šios galimybės ir jų plėtra didina visos ES ir kiekvienos atskirai valstybės narės atsparumą ekonominiams nuosmukiams.

Kultūros sąvoką versle galima skirstyti į:

- Visuomenės požiūrį į verslininkus;
- Norą verslauti;
- Verslumo ugdymą;

2012 metais buvo atliktas tyrimas, kurį atliko bendrovė „Spinter tyrimai“. Šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti požiūrį į verslininkus. Teigiama, jog šiuo tyrimu norėta išsiaiškinti kaip kinta verslininko įvaizdis nuo sovietinio periodo. Tyrimas buvo atliekamas apklausiant 1007 žmones, kurių amžius nuo 18 iki 75 metų. Į klausimą „Kaip Jūs manote, kas kuria ekonomikos augimą visuomenėje?“, 74 proc. apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų atsakė, kad verslininkai ir įmonės, o 25 proc. respondentų teigė, kad valstybė. Galima teigti, jog žmonės mato, kad verslas yra ekonomikos variklis, o jį kuria verslininkai.

pav. 6 Apklausoje apie pasitikėjimą verslininkais rezultatai (Senavaitis, 2013)

Dar vienas užduotas klausimas buvo „ar pasitikite verslininkais“. Iš pateikiamų rezultatų (pav. 6) matyti, kad lietuviai šiuo klausimu vieningo atsakymo neturi, tačiau akivaizdu, kad pasitikėjimas

verslininkais nėra pats didžiausias. Verslininkais pasitiki ir nepasitiki atitinkamai 9 ir 8 procentų respondentų. Dar po 20 proc. iš dalies palaiko vieną arba kitą stovyklą, o beveik 40 proc. neturi apie verslininkus jokios nuomonės ir ši situacija, kaip rodo tyrimo rezultatai, nėra linkusi keistis jau daugelį metų.

Galima teigti, kad jaunesni ar aukštesnį išsilavinimą turintys žmonės į verslininkus reaguoja pozityviau nei vyresni ar mažiau išsilavinę. Tikriausiai tai yra „sovietinis palikimas“, kuomet verslininko sąvoka turėjo negatyvią reikšmę.

Apklausoje taip pat buvo norima sužinoti kokia asmeninė patirtis ir kokie išoriniai veiksniai turėjo daugiausiai įtakos nuomonei apie verslininkus. 40 procentų gyventojų atsakė, kad svarbiausia buvo jų, kaip vartotojų, klientų patirtis, 25 proc. – jų, kaip darbuotojų, patirtis. 16 procentų respondentų svarbiausia buvo jų patirtis su giminaičiais ir draugais, kurie yra verslininkai, ir tik 5 procentai nuomonę apie verslą ir verslininkus susidarė per savo patirtį versle bei 4 proc. respondentų per patirtį su verslo partneriais.

Lietuvoje nuomonė apie verslininkus yra gana nevienareikšmiška. Nors gyventojai ir sutaria, kad ekonominę gerovę kuria verslininkai, net 42 proc. gyventojų teigė nežinantys ar nepažįstantys pagarbos vertę verslininkų. Tačiau tokį įspūdį gyventojai dažniausiai susidaro per žiniasklaidos priemones, o ne iš asmeninės patirties.

Galimybės gauti finansavimą galima išskaidyti į:

- Vertybinių popierių/akcijų prekybą;
- Paramos, finansavimo fondai;
- Paskolų finansavimo sistema;
- Galimybė naudotis kitais finansavimo šaltiniais.

Šie išoriniai veiksniai, t. y. galimybės gauti finansavimą yra būtinos verslui pradėti.

Ne mažiau svarbios yra ir **rinkos sąlygos**. Svarbu užtikrinti antimonopolinius įstatymus visoje ES, skatinti konkurencingumą. Turi būti užtikrinama ir prieiga prie vidaus ir užsienio rinkų, viešųjų pirkimų sąlygos.

Apibendrinant, galima teigti, kad verslumas yra vidinių ir išorinių veiksnių įsisavinimas. Mokslinėje literatūroje išskiriamos dvi grupės. Tai vidinė aplinka, gebėjimai ir jų panaudojimas ir išorinė aplinka – politinė, teisinė sistema ir galimybės pritraukti išteklius.

1.3 Verslumo lygių ir jo reikšmės šalies ekonomikoje analizė

Lietuvos verslumo stebėsenos tyrimo (angl. global entrepreneurship monitor [GEM]) autorių teigimu, verslumą ir jo teikiamą efektyvią naudą, galima skaidyti į tris lygmenis:

Individualusis verslumas ugdo atvirą, aktyvią, visuomenišką, pasižyminčią teigiamu požiūriu į gyvenimą asmenybę. Župerkos ir Župerkienės (2012) teigimu, „individo verslumas padeda suvokti ir

įžvelgti naujas veiklos plėtros galimybes, taip puoselėjant visuomenės gerovę. Ekonominė, socialinė, psichologinė verslumo reikšmė, aktualizuoja individo verslumo ugdymo klausimą“ (Župerka ir Župerkienė, 2012, p. 195). Individualiame lygmenyje verslumas identifikuojamas kaip savikontrolė, išsilavinimas ir patirtis, aiški ir plati verslo idėja, rizikos pažinimas ir asmeninės investicijos. Snitka ir Gerdvila (2001) teigia, kad individualus verslumas verslininkui suteikia sugebėjimą identifikuoti rinkos disbalansą, tinkamai tai išnaudoti ir gauti pelną. Vadinamasis disbalansas gali būti įvardijamas kaip tam tikrų paslaugų trūkumas ar jų nebuvimas, produktų poreikis, kokybės ar kainos aspektai. Teigiama, kad ypač svarbi verslininko savybė individualaus verslumo lygmenyje yra sugebėjimas teisingai numatyti ateityje galimus disbalansus (cit. iš Laužikas, Vaiginienė, Miliūtė, Varnienė, Dailidaitė, Grybauskienė ir Užkuraitė, (2013)).

Ramanauskienė ir Gargasas (2012) atliko kaimo gyventojų verslumo tyrimą, po kurio prieita išvados, kad verslumas turi įtakos individo pasitenkinimui jo užsiimama veikla. Taip pat tai turi įtakos pajamų pokyčiams, bendruomenės problemoms spręsti bei visuomenės pripažinimui.

Lentelė 3. Respondentų vertybinių orientacijų vertinimas (Ramanauskienė ir Gargasas, 2012)

Vertinimo balai	Pasitenkinimas vykdoma veikla	Didelės ir stabilios pajamos	Visuomenės pripažinimas	Bendruomenės problemų sprendimas
1	0	0	0	0
2	0,8	0,0	4,2	4,2
3	11,0	16,9	18,0	31,6
4	45,8	56,8	40,7	44,9
5	42,4	26,3	37,1	19,3
Vidurkis	4,3	4,1	4,1	3,8
Rangas	1	2	3	4

Tyrimo dalyvavo 472 respondentai, o gauti rezultatai (žr. lentelė 3) rodo, anksčiau minėtus individo pasitenkinimo, pajamų pokyčio, visuomenės pripažinimo ir bendruomenės problemų sprendimo aspektus kaimo gyventojai vertina skirtingai (1 balas – vertinama labai prastai, 5 – puikiai). Akivaizdu, kad verslumas tikrai daro teigiamą poveikį stabilių ir didelių pajamų užtikrinimui ir pasitenkinimui vykdoma veikla.

Organizacinis lygmuo. Mokslinėje literatūroje bene daugiausiai verslumas yra tiriamas organizaciniu lygmeniu. Morrison (2000) teigimu, verslumas yra plėtojamas atviroje aplinkoje ir gali būti apibrėžiamas kaip priklausomas nuo visuomenėje susiformavusių sąlygų. Vienos jų verslumą žlugdo, kitos skatina (cit. Laužikas, Vaiginienė, Miliūtė, Batulevičiūtė ir Dailidaitė, 2011). Tai

novatoriškai vykdoma veikla, inovacinių procesų aplinkos palaikymas organizacijoje. Verslios organizacijos iš kitų išsiskiria savo gebėjimu pasinaudoti naujomis rinkos galimybėmis, pasitelkiant inovatyvias turimų išteklių kombinacijas ir taip įgyjant konkurencinį pranašumą (Alimienė ir Kuvykaitė, 2006). Inovacijos ir naujos technologijos reikalauja novatoriškų inovacijų valdymo būdų ir naujų vadybos būdų.

Organizacinis verslumas arba **intraverslumas** yra apibūdinamas kaip verslumas organizacijų viduje. Intraverslumas gali būti apibrėžiamas kaip tam tikra verslumo rūšis, siejama su organizacijoje dirbančių asmenų iniciatyva imtis naujų verslo veiklų jos viduje. Autoriai Antoncic ir Hisrich (2003) įvardija skirtumus tarp organizacinio verslumo ir intraverslumo. Jų teigimu šios sąvokos yra tiriamos skirtingai: organizacinis – organizaciniu lygmeniu, intraverslumas – individualiu. Organizacinis verslumas siejamas su strategijomis, naujovėmis, naujų verslo idėjų skatinimu, sprendimus priimant ir veiklą vykdančią „iš viršaus į apačią“. Intraverslumas įvardijamas kaip atvirkštine kryptimi „iš apačios į viršų“ veikiantis sprendimų priėmimo mechanizmas, orientuotas į darbuotojų iniciatyvą vystyti naujas idėjas ir diegti naujoves. Intraverslumo pozicija organizacijoje tampa vis svarbesnė kaip išlikimo ir plėtros elementas.

Verslumui organizacijoje svarbus ir informacinių technologijų išnaudojimas. Haar ir White (2013) teigimu verslumas turi didelę naudą organizacijai. Tačiau informacinių technologijų taikymas gali būti kertinis organizacijos poveikiui. Atlikti tyrimai parodė, jog 10 proc. lojalesni darbuotojai yra įmonėse, kuriose intensyviai taikomos informacinės technologijos, nei tose, kuriose informacinės taikomos mažai arba visai netaikomos.

Valstybinis verslumas susideda iš socialinio, kultūrinio ir politinio konteksto. Šios dedamosios formuoja verslo plėtros sąlygas bei nacionalines sąlygas, lemia verslininko gebėjimus ir verslumo galimybes, kurių rezultatas yra verslo dinamika (Laužikas ir kt., 2013).

Galima teigti, kad šalies konkurencingumą atspindi jos verslumo lygis. „Europos Komisija yra atkreipusi dėmesį, kad ekonomikos augimui užtikrinti būtina skatinti didesnę verslumo kultūros plėtrą, kuri skatintų atsirasti daugiau naujų bendrovių, daugiau novatorišką verslą pradėti linkusių verslininkų“ (Solnyškienienė, 2008, p. 699). Tačiau verslumo indikatoriai yra skirtingi. Žvelgiant į Pasaulio ekonomikos forumo pateikiamą 2014 – 2015 metų Pasaulio konkurencingumo indeksą, pirmaujančių valstybių dešimtuose randame Suomiją, Vokietiją, Olandiją, Jungtinę Karalystę ir Švediją, tačiau pagal verslumo galimybes tarp pirmaujančiųjų yra Danija, Švedija, Jungtinė Karalystė ir Prancūzija (Global Entrepreneurship index [GEDI] 2015). Galima teigti, kad ne visais atvejais ekonomiškai stipri valstybė yra lyderiaujanti verslo sferoje, tačiau tai yra vienas iš kertinių dedamųjų. Vazonis ir Čiūtaitė (2010) nustatė, kad regioniniame lygmenyje verslumo įtaka konkurencingumui yra neabejotina. Autorių teigimu, ekonominis konkurencingumas kaimo vietovėse yra neatsiejamas nuo verslumo. Norint skatinti ekonominį konkurencingumą būtina stiprinti gyventojų verslumą.

Žvelgiant į verslumą iš socialinės pusės, verslininkų įvaizdį formuoja tiek patys verslininkai, tiek švietimo organizacijos ar žiniasklaida. Galima teigti, jog verslumo procesuose dalyvauja visa visuomenė. Norint intraverslumo ir verslumo tikslesnio dinamikos stebėjimo, būtina įvertinti valstybės ekonominį ir politinį, socio-kultūrinį kontekstą, kuris per tam tikrus siekius, verslias veiklas, požiūrį, organizacinę kultūrą ir kt., kuria ekonominę ir socialinę vertę ir inovacijas savo valstybei ir jos organizacijoms (Laužikas ir kt., 2013).

Apžvelgus mokslinę literatūrą ir įvairius vadybos ir verslo žodynus šiame skyriuje, galima sudaryti tokią loginę terminų seką: verslininkas yra subjektas, verslumas – objektas, o galutinis rezultatas ar faktinis įrodymas yra verslas. Taip pat pastebėta, kad sąvokos skirtingų šalių šaltiniuose gali neatitikti, tad svarbu nemišyti antrepneriškumo ir verslumo sąvokų, nes antrepnerystės sąvoka yra platesnė ir ji reiškiasi ne tik versle, bet ir kitose žmogaus veiklose.

Verslumo savybių analizė parodė, kad skirtingi autoriai ar organizacijos klasifikuoja jas savaip, tačiau vyrauja bendrosios žmogiškosios bazinės savybės, kurios yra minimos dažniausiai: lyderystė, kūrybiškumas, inovatyvumas, rizikos įvertinimas, iniciatyvumas. Literatūroje dažnu atveju žmogaus verslumas skirstomas į įgimtas savybes: intuicija, reakcija, pasitikėjimas savimi, ir įgytas: žinios, dalykinės savybės, įgūdžiai. Šios įgimtos ir įgytos žmogaus verslumui reikalingos savybės yra priskiriamos prie vidinių verslumą sąlygojančių veiksnių, tačiau yra ir veiksnių, kurie verslumą veikia iš išorės. Tai ekonominiai, socialiniai, teisiniai ir kiti valstybės lygmeniu įtakos turintys veiksniai, kurie apsprendžia rinkos sąlygas, finansines galimybes šalyje, verslininkų galimybes šiame kontekste ir kt.

Verslumas kaip žmogiškoji savybė yra plati sąvoka, apjungianti žmogaus individualias savybes su išoriniais veiksniais, šių savybių asmeninį ir organizacinį taikymą. Vertinant verslumą organizacijų ar net valstybiniu lygmeniu, tai taip pat yra tam tikrų besiformuojančių savybių ir išorės veiksnių samplaika. Ir verslus žmogus, ir organizacija turi sugebėti priimti inovatyvius sprendimus, nebijoti rizikuoti, tinkamai įvertinus rizikos faktorius pasinaudoti rinkos galimybėmis, galiausiai, verslas turi nešti ekonominę naudą. Pastebima, kad didelę įtaką verslumui daro ir sugebėjimas pasinaudoti informacinėmis technologijomis. Šalies mastu, verslumas yra gan ryškus konkurencingumo rinkoje rodiklis.

Apibendrinant, galima teigti, kad verslumo procesuose dalyvauja visa visuomenė. Verslumas visuose lygmenyse, yra vienodai svarbus ir verslumo principai juose yra tie patys, tačiau priklausomai nuo verslo subjekto (žmogus, organizacija, valstybė), su verslu susijusiai veiklai yra taikomos skirtingos priemonės.

Svarbu, kad verslumas nuolat būtų ugdomas ir skatinamas – tai yra vienas svarbiausių elementų šalies ūkiui plėtoti ir gyventojų gerovei didinti. Inovacijų ir technologijų amžiuje verslumo

skatinimas įgauna didelę reikšmę, ypač ekonominių, socialinių ir technologinių transformacijų sąlygomis. Svarbu intensyviai vystyti verslą pritaikant inovacijas, tuo pačiu metu užtikrinant ir visuotinį užimtumo didinimą bei siekti visų socialinių sluoksnių įvairiapusiškos raidos ne tik šalyje, tačiau ir visoje bendrijoje.

2 VERSLUMO SKATINIMO PRIEMONIŲ ANALIZĖ

Europos Sąjungoje didžiąją dalį verslu užsiimančių įmonių sudaro labai mažos, mažosios ir vidutinės įmonės (MVI), kurios sudaro 99 proc. visų ES įmonių, todėl jos yra labai svarbios ekonominiu požiūriu. MVI sukuria du trečdalius privačiojo sektoriaus darbo vietų. Galima teigti, kad MVI konkurencingumo augimas yra verslumo skatinimo pasekmė, nes verslumo sąvoka siejama su gebėjimu išlikti konkurencingu rinkoje. Iš to seka, kad kuo verslas yra labiau skatinamas, tuo jis tampa konkurencingesnis.

Šiame skyriuje norima išryškinti kokios priemonės verslumui skatinti buvo 2007 – 2013 metų laikotarpiu ir kokios esamos priemonės 2014 – 2020 metų periodu. Verslumo skatinimo priemonių analizė atliekama siekiant atskleisti ne ekonominius rodiklius, o verslo sąlygų gerinimo principus. Skyriuje aptariama kaip ES institucijos siekia didinti konkurencijos politiką MVI ir skatinti Smulkųjį ir vidutinį verslą (SVV), kokios yra programos bendrijos ir nacionaliniu lygmeniu, ką siekiama keisti, kokios finansinės priemonės naudojamos.

2.1 Esminės verslumo skatinimo iniciatyvos ir verslumo skatinimo apraiškos ES strateginiuose dokumentuose 2014 - 2020

Smulkus ir vidutinis verslas yra ekonominės veiklos pagrindas, todėl verslo sąlygų gerinimui privalo būti skiriamas prioritetas dėmesys. 2000 m. birželio mėnesį tai pripažino Europos Vadovų Taryba pritardama „**Europos mažųjų įmonių chartijai**“. Chartijos tikslas buvo nustatyti bendras valstybių narių gaires, siekiant kuo efektyviau plėtoti verslą sukuriant atitinkamas sąlygas. Šiuo dokumentu Komisijos nariai įsipareigojo priimti sprendimus įvairiose politikos srityse. Lietuvoje chartija taip pat įtraukta į pagrindinių smulkųjį ir vidutinį verslą reglamentuojančių teisės aktų sąrašą. Jos pagrindinis tikslas yra per 10 metų nuo jos sukūrimo, t. y. iki 2010 metų Europą paversti konkurencingiausia pasaulyje ekonomika, kuriančia daugiau darbo vietų, gebančia užtikrinti subalansuotą ūkio augimą. Svarbu Europoje sukurti kuo geriausias sąlygas verslininkystės poreikiams tenkinti, kad mažosios įmonės būtų pagrindine naujoves, užimtumą ir socialinę integraciją skatinančia jėga. Tai padaryti planuojama per šias veiklas:

- verslininkų švietimas ir mokymas – siekis ugdyti verslumo įgūdžius nuo pat vaikystės, suteikiant bendrų žinių apie verslą ir verslininkystės poreikius visuose mokslo įstaigų lygiuose;
- Spartesnis naujų įmonių steigimas mažesnėmis sąnaudomis – šalys, atsiliekančios naujų įmonių steigimo procese turi pasivyti šioje srityje pirmaujančias valstybes. Svarbi įmonių registravimo galimybės elektroniniu būdu plėtra;

- Įstatymų ir kitų teisės aktų tobulinimas – nacionalinių ir bendrijos teisės aktų nagrinėjimas ir įvertinamas jų poveikis mažosioms įmonėms ir verslininkams, konkurencijos teisės supaprastinimas. Svarbu įvertinti ir nacionalinius bankroto įstatymus ir juos tobulinti;

- Įgūdžių ugdymas – siekis, kad mokslo įstaigos kartu su mokymo programas vykdančiomis įmonėmis ugdytų verslo įgūdžius;

- elektroninio ryšio plėtotė – platesnis elektroninių ryšio priemonių išnaudojimas konsultacijoms, prašymų pateikimams, mokesčių deklaracijoms ar kita;

- efektyvesnė bendroji rinka – elektroninė prekyba, telekomunikacijos, viešieji pirkimai, komunalinės paslaugos ir tarptautinės mokėjimų sistemos – šiose sferose vidaus rinka turi būti itin gerai ištobulinta. Taip pat svarbu užtikrinti Europos ir nacionalinės konkurencijos taisyklių taikymą tam, kad mažosios įmonės galėtų laisvai patekti į naujas rinkas;

- mokesčiai ir finansiniai reikalai - mokesčių sistema turi būti sudaryta taip, kad galėtų sudaryti sąlygas įmonių steigimui, skatinti pelningą verslą, sudaryta galimybė verslininkui gauti lėšų verslo sumanymų įgyvendinimui;

- mažųjų įmonių technologinio pajėgumo didinimas – technologijų diegimo, įmonių technologinės pažangos programų diegimas, lengvesnis patentų gavimo procesas. Taip pat siekiama skatinti įmonių bendradarbiavimą, remti įmonių grupių ir tinklų plėtotės priemones;

- sėkmingi elektroninio verslo modeliai ir aukščiausio lygio smulkaus verslo rėmimas – geriausios praktikos perėmimas mažosioms įmonėms bei sėkmingų verslo modelių diegimas, konsultantų ir verslo finansinių rėmėjų paslaugos, įskaitant internetinį ryšį, visoje ES;

Kadangi mažosios įmonės itin jautriai reaguoja į rinkos ir verslo sąlygų pokyčius, Komisijos išvardintų veiklų tikslas yra užtikrinti, kad verslo sąlygų pokyčiai, priimant strateginius ir politinius sprendimus, būtų teigiami mažų ir vidutinių įmonių verslumui. Maža to, smulkaus verslo sąlygų gerinimas yra nuolatinis procesas. Svarbu, kad valstybės tęstų priemones, skirtas verslo ugdymui ir plėtrai.

Europos ekonomika labai priklauso nuo MVĮ gebėjimo išnaudoti savo potencialą. MVĮ sukuria didžiąją dalį pridėtinės vertės, tai ekonomikos varomoji jėga, todėl įmonės turi būti stiprios. Remiantis Europos mažųjų įmonių chartija bei sujungus jau esamas verslumo skatinimo priemones su šiuolaikine MVĮ augimo ir užimtumo politika, sukurta kol kas išsamiausia MVĮ skatinimui skirta iniciatyva – **Smulkią verslo aktas (SVA)**.

2008 metais išleistas ir 2011 metais atnaujintas SVA, kuriame dėmesys sutelktas į ekonomikos krizę gebančias efektyviausiai pašalinti priemones MVĮ. Orientuojamasi į biurokratizmo mažinimą, galimybių patekti į rinkas gerinimą ir verslumo skatinimą, geresnių galimybių gauti finansavimą suteikimą. Per trejus SVA gyvavimo metus valstybės narės labiausiai koncentravosi į verslumo ir

lankstaus administravimo skatinimo priemonės. Pastebima, kad svarbu visoje Sąjungoje sudaryti palankesnes sąlygas pakartotiniam verslo kūrimui pirmojo nesėkmės atveju.

Smulkią verslo akto bendri **prioritetiniai tikslai yra dėmesys verslumui, MVĮ poreikiais grindžiamam administravimui ir finansavimo galimybėms**. Per pirmąjį SVA įgyvendinimo etapą 2008 – 2010 metų laikotarpiu pasiekti štai tokie rezultatai:

- sutrumpėjo bendrovės steigimo laikas nuo 12 dienų 2007 metais iki 7 dienų 2010 bei daugelyje valstybių narių ir sumažėjo steigimo išlaidos, kurios vidutiniškai buvo 485 eurai 2007 m., o 2010 m. sumažėjo iki 399 eu.
- Atidarytas naujas ES MVĮ centras Kinijoje padedantis įmonėms patekti į Kinijos rinkas.
- Sudarytos paprastesnės sąlygos dalyvauti viešojo pirkimo konkurse supaprastinus internetines procedūras.
- 100 000 MVĮ pasinaudojo Konkurencingumo ir inovacijų bendrosios programos finansinėmis priemonėmis ir sukūrė daugiau nei 100 000 darbo vietų.
- Valdžios institucijos su savo tiekėjais turi atsiskaityti per 30 dienų remiantis pavėluotų mokėjimų direktyva.

Geresnei MVĮ verslo aplinkai kurti SVA yra veiksminga politikos priemonė, tačiau išnagrinėjus atskirus šalių narių duomenis pastebėta, kad nemažai jų SVA politiką įgyvendino ne iki galo. Privalu imtis veiksmų, kad SVA būtų efektyviau įgyvendintas ir būtų suteikta daugiau galimybių augti MVĮ. Tai yra svarbu todėl, kad Europoje MVĮ yra pagrindinis darbo vietų kūrimo šaltinis, o jos gali būti kuriamos tik tuomet, kai MVĮ auga. Tad svarbu užtikrinti palankią verslo plėtrai aplinką ir paramą augimui.

Smulkią verslo akto strategija numatyta iki 2015 metų ir buvo rengiama dviem etapais. Pirmajame: buvo ištirta MVĮ ekonominė, institucinė, teisinė ir informacinė aplinka. Atlikus tyrimą buvo rengiama analizė (SSGG). Atlikus šiuos veiksmus buvo pereita prie SVA strategijos kūrimo duotajam laikotarpiui.

2013 metais konkurencingumo ministrų tarybos posėdyje buvo pritarta nuomonei, jog reikia išsaugoti ir plėtoti SVA 2015 – 2020 metais kaip MVĮ verslumo skatinimo priemonę. Maža to, MVĮ atstovų iniciatyva, įtraukiamas dar vienas, penktas prioritetas. Taigi SVA 2015 – 2020 orientuojamasi į geresnes galimybes gauti finansavimą ir patekti į rinkas, verslumo skatinimas, administracinės naštos mažinimas bei į kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemą.

Europos Sąjunga deda išties daug pastangų ne tik tam, kad galutinai įveiktų krizę, tačiau siekdama ir sudaryti sąlygas užimtumo didinimui ir konkurencingesnei ekonomikai. Vienas iš esminių tam skirtų strateginių dokumentų – **Europa 2020** – tai pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Šis dokumentas išleistas 2010 metais Briuselyje, įvardintas kaip ateinančio dešimtmečio ES ekonomikos augimo strategija. ES išsikėlė penkis didelius tikslus: užimtumo, inovacijų, švietimo,

socialinės įtrauktiems ir klimato bei energetikos sričių tobulinimas. Siekiama, kad per dešimt metų, t.y. iki 2020 m., šie tikslai būtų pasiekti. Valstybės narės taip pat nusistatė nacionalinius šių sričių tikslus. Europa 2020 strategijos veikimas grindžiamas ir nacionalinio, ir ES lygmenų veiksmis. Visi šie tikslai siejami tarpusavyje ir svarbu visus juos įgyvendinti, kad rezultatas būtų pasiektas. Komisijos siūlymu, valstybės narės šiuos ES tikslus turėtų paversti ir nacionaliniais savo šalies tikslais, pritaikant prie esamos konkrečios padėties šalyje.

Europa 2020 yra dokumentas, apimantis daug sričių ir politinių aspektų, tam tikrą dėmesį skirdamas ir verslumo skatinimui ir MVĮ verslo plėtrai įvairiuose sektoriuose. Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros pavyzdinėje iniciatyvoje verslumas skatinamas remiant neseniai įsteigtas pažangias bendroves. Taip pat siekiama užtikrinti žinių partnerystę, stiprinti švietimo, verslo, mokslinių tyrimų ir inovacijų ryšius – visa tai siekiama atlikti ES lygmeniu. Tuo tarpu nacionaliniu lygmeniu išskiriamas pakankamas mokslo, matematikos ir inžinerijos absolventų skaičiaus užtikrinimas, mokyklų mokymo programose dėmesį sutelkiant į kūrybiškumą, naujoves ir verslumą.

Verslumo skatinimas išskiriamas ir programoje „**judus jaunimas**“. Komisija ES lygmeniu be kitų siekių stengsis, kad būtų ištirti būdai kaip judumo programomis skatinti jaunų specialistų verslumą. Ne išimtis ir pramonės politikos iniciatyva, kurioje taip pat minima verslumo samprata: „...bus remiamas verslumas, teikiama pagalba pramonės sektoriams pasirengti spręsti šiuos uždavinius, skatinti Europos pirminės gamybos, apdirbamosios pramonės ir paslaugų sektoriaus konkurencingumą ir padėti jiems pasinaudoti globalizacijos ir tausaus ūkio teikiama is privalumais.“ (2020 m. Europa pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija, 2010. EK komunikatas).

Kadangi įvairūs ekonominiai svyravimai labiausiai paveikia smulkųjį verslą, ne išimtis ir ekonominė krizė, kurios padariniai juntami ir dabar. Strategijos iniciatyva yra ES lygmeniu mažinti ekonominės krizės padarinius ir kurti kuo geresnę aplinką, pradedant nuo MVĮ, mažinant verslo sandėrių sąnaudas Europoje, skatinant subjektų grupes ir sudarant geresnes sąlygas gauti prieinamą finansavimą bei skatinant MVĮ internacionalizaciją. Išskiriami svarbūs etapai ir nacionaliniu lygmeniu: geresnės verslo aplinkos kūrimas pažangioms VMĮ, inovacijų diegimo rėmimas pasitelkiant viešojo sektoriaus pirkimą. Ne mažiau svarbus yra įmonėms tenkančios administracinės naštos mažinimas bei su įmonėmis susijusių teisės aktų kokybė, geresnių sąlygų užtikrinimas intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimui.

Būtina sudaryti palankias sąlygas verslui, pradedant nuo MVĮ. Svarbu užtikrinti kelią MVĮ patekti į bendrą rinką. Verslumą būtina skatinti konkrečiomis politinėmis iniciatyvomis bei paprastinant teisinį mechanizmą (privačių bendrovių įstatai, bankroto procedūros ir kt.) Taip pat svarbu imtis iniciatyvų, pagal kurias bankrutavę verslininkai vėl galėtų pradėti verslą iš naujo. Taip pat reikia suteikti daugiau galių piliečiams, kad jie galėtų aktyviau dalyvauti bendroje rinkoje suteikiant jiems daugiau galimybių.

2011 metais Europos Komisija pristatė paketą, skirtą moksliniams tyrimams, inovacijoms ir konkurencingumui Europoje skatinti – **Horizontas 2020**. Šios programos vertė yra 80 mlrd. eurų ir tai yra didžiausia ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programa ES. SVV daro bene didžiausią įtaką šios programos realizacijai ir tikslams pasiekti, tad buvo paskelbta nauja papildoma programa mažųjų ir vidutinių įmonių konkurencingumui ir inovacijoms skatinti, didinti SVV potencialą ir konkurencingumą pasaulio rinkose, kuriai papildomai skiriama 2,5 mlrd. eurų.

Programą „Horizontas 2020“ sudaro trys prioritetinės dalys:

- pramonės lyderystė – svarbiausių technologijų, MVI ir kt.;
- pažangus mokslas – aukšto lygio mokslinių tyrimų skatinimas;
- visuomenės iššūkiai – klimato kaitos, transporto, energetikos, maisto apsaugos sritys.

Šios programos finansavimo vykdymo laikotarpis yra nuo 2014-ųjų iki 2020-ųjų metų. Finansavimo programoje „Horizontas 2020“ taisyklės yra gerokai supaprastintos nei, kad buvo 2007-2013 metų mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą finansavusia 7-ąja programa. Ji tampa paprastesne išlaidų kompensavimo versija, įvedant vieną finansavimo normą netiesioginėms išlaidoms ir tik dvi – su rinka susijusiai veiklai ir moksliniams tyrimams skirtas finansavimo normas. Tuo siekiamas rezultatas – sumažėjęs popierizmo kiekis rengiant pasiūlymus, bendra dalyvių prieigos sistema, sumažėjęs auditų ir kontrolės skaičius. Svarbu pasiekti dar vieną esminį tikslą - vidutiniškai 100 dienų sutrumpinti laikotarpį nuo dotacijos paraiškos pateikimo iki lėšų išmokėjimo siekiant pagreitinti projekto pradėjimo procesą. Tyrimų ir inovacijų generalinio direktorato direktorės Clara de la Torre teigimu, labai svarbu yra investuoti į mokslinius tyrimus ir tai daryti per SVV, nes tokiu būdu yra skatinamas naujų darbo vietų kūrimas, prisidedama prie naujų verslo galimybių ne tik Europoje, bet ir už jos ribų. Jos teigimu, skatindami SVV investuoti į mokslinius tyrimus, prisidedame prie kovos su socialiais iššūkiais, slegiančiais šiandieninę Europą.

Visas projekto finansavimo ciklas yra suskirstomas į tris etapus. Pirmajame etape SVV gali įsivertinti galimybes, koncepciją, bei komercinį potencialą. Tam skiriama vienkartinė išmoka iki 50 tūkst. eurų, ne ilgesniam nei pusės metų laikotarpiui. Antrajame etape dėmesys kreipiamas MTTP, produkto demonstravimą, įvedimą į rinką ir jo pristatymą. Kaip ir pirmasis, šiame etape taip pat skiriama vienkartinė išmoka bei skiriama 1-3 mln. eurų, 12-24 mėn. laikotarpiui. Trečiasis etapas – komercializavimas. Šiame etape projektas remiamas finansiniais instrumentais ir kitomis inovacijų paramos priemonėmis.

„Horizontas 2020“ programa siekiama gerinti Europos verslininkų padėtį, padėti jiems, kad jie savo ruožtu pasitelkdami inovacijas imtų stiprinti savo pozicijas nacionaliniu, sąjungos ir globaliu lygmeniu. Kitaip tariant, siekiamybė yra, kad MVI ir inovacijos taptų neatsiejamomis viena nuo kitos sąvokomis.

Verslumas 2020 – tai 2013 metais pristatytas Europos Komisijos komunikatas – veiksmų planas. Juo tikimasi išlaisvinti verslumo potencialą, skatinti verslumo dvasią ir kultūrą Europoje. Kasmet sukuriama po maždaug 4 mln. darbo vietų, kurias sugeneruoja MVĮ. 2013 Eurobarometro duomenimis, beveik 4 iš 10 ES piliečių norėtų būti patys sau vadovais. Šiuo komunikatu tikimasi ne tik pradėti naują verslumo kultūros erą jau esamiems versle maždaug 21 mln. mažųjų ir vidutinių įmonių atstovams, tačiau ir pritraukti naujų, gerinant ketinančiųjų pradėti verslą sąlygas tai daryti. „Telegraf daily“ duomenimis, norinčiųjų pradėti verslą per trejus metus sumažėjo nuo 45 proc. iki 37 proc. Maža to, įmonių išlikimo lygis yra žemas, įmonių vystymosi tempas lėtesnis nei ne ES valstybėse, tokiose kaip JAV, Brazilija ar Kinija.

Komunikate akcentuojama, jog yra kliūčių, kurių apčiuopti neįmanoma, siekiant atgaivinti verslumą ir pašalinti kliūtis. Teigiama, kad tai yra kultūrinės ir mąstymo kliūtys, todėl švietimo ir mokymo svarba rengiant naujus verslininkus, įtrauktos įvairios priemonės. Siekiama išnaudoti moterų verslumo potencialą. Moterys Europoje sudaro vos 34,4 proc. savarankiškai dirbančiųjų. Akivaizdu, kad moterų verslumą reikia skatinti. Senjorai, išėję į pensiją verslininkai, tad jų patirtį reikia perduoti rinkos naujokams. Iškiriama didelio nedarbo problema, kaip žmogiškųjų išteklių nepanaudojimo plotmė, tad bedarbiams rengiama parama verslo klausimais, mokymai, verslo patarimai ir pan.

Egzistuoja ir „apčiuopiamos“ kliūtys. Jos „Verslumas 2020“ veiksmų plane taip pat aptariamos ir siūlomi tokie jų sprendimai:

- **Parama lemiamais verslo gyvavimo etapais** – viena iš veiklos gairių. Akcentuojama tai, jog apie pusę įmonių žlunga pirmaisiais penkeriais savo gyvavimo metais, tad reikia skirti daugiau išteklių padedant naujoms bendrovėms išsilaikyti lemiamu laikotarpiu. Ši pagalba forma įmonėms gali būti išreiškiama organizuojant mokymus, konsultacijas, kuriant tinklus su tos pačios grupės subjektais, potencialiais klientais ar tiekėjais.

- **Galimybė gauti finansavimą.** Komisija siūlo sukurti mikrofinansų rinką, tuo pačiu skatinant ir jau esamas finansavimo priemones. Svarbu palengvinti ir supaprastinti mokesčių struktūrą, kad finansinius išteklius MVĮ galėtų pritraukti per privačias tiesiogines investicijas.

- **Naujos verslo galimybės skaitmeninėje eroje.** MVĮ augimas išauga 2-3 kartus esant įdiegtoms informacinių ryšių technologijoms. Interneto pagalba veiksmai galimi atlikti kur kas operatyviau, verslo vykdymas internetu – viena iš verslo formų.

- **Paprastesnis bendrovių nuosavybės perdavimas.** Komisija siūlo pašalinti kliūtis tarpvalstybiniam bendrovių nuosavybės perdavimui, nes kasmet Europoje kitiems savininkams perleidžiama apie 450 000 įmonių.

- **Supaprastinti administracines procedūras** – mažinti reguliavimo MVĮ reguliavimo našumą.

Veiksmų planas „Verslumas 2020“ siekia auginti naujas verslininkų kartas, įtraukia įvairias priemones, kurios skatintų verslumą ir moterų, migrantų, bedarbių ar pagyvenusiųjų tarpe. Koordinavimas vyksta ir nacionaliniu ir europiniu lygmeniu. Siūloma padidinti verslumo mokymosi mastą. EK teigimu, verslumo turi būti mokomasi mokykloje, o ją baigus, remiantis tikrų verslininkų patirtimi ir patirties mokymosi modeliais, pritaikyti žinias praktikoje.

COSME, kartu su „Horizontas 2020“ programa 2014-2020 metų laikotarpiu yra prieš tai buvusios Konkurencingumo ir inovacijų programos pakaitalas. Konkurencingumo ir inovacijų programai KIP jos gyvavimo laikotarpiu 2007 – 2013 metams buvo skiriamas 3,6 milijardo eurų biudžetas, išskirstytas į tris atskiras programas. Tuo tarpu 2014 – 2020 metų laikotarpiui šios programos tęsiniai ES įmonių konkurencingumo ir MVĮ programai COSME įgyvendinti skiriama 2,5 mlrd. eurų. Teigiama, kad kasmet pagal COSME programą bus paremta 39 000 įmonių, padedama sukurti 900 verslo produktų, procesų ar paslaugų, padedama sukurti arba išsaugoti 29 500 darbo vietų. Programa „Horizontas 2020“ yra orientuota į inovacijų rėmimą, o „COSME“ dėmesys skiriamas įmonių konkurencingumo, augimo ir verslumo skatinimui.

Europos Komisijos nariai 2013 metais patvirtino COSME programą, kurios tikslas yra skatinti MVĮ konkurencingumą, padėti joms gauti finansavimą nuosavo kapitalo ir skolos forma, gerinti finansavimo galimybes įmonėms steigiantis ar persikeliant ir padėti joms patekti į rinkas. Taip pat svarbu stebėti ir remti įmonių augimą, propaguoti verslumą ir verslumo kultūrą. Pasak EP pranešėjo Creutzmann (2013), yra labai daug žmonių, kurie nedrįsta pradėti verslą ir kurti įmones. Kliūtis aiški – baimė įmonės steigimo rizikos, arba detaliau, biurokratijos, ribotų galimybių gauti finansinę paramą ir pakankamai sudėtingų taisyklių mechanizmo. Jo teigimu, daug MVĮ galėtų tiesiog pasinaudoti verslo galimybėmis užsienyje ir „COSME“ programa yra instrumentas šiam tikslui pasiekti – naikinti barjerus, trukdančius MVĮ verslumui (cit. iš EP pranešimas spaudai „Europos Parlamentas stiprina ES įmonių konkurencingumą - patvirtinta COSME programa“).

60 proc. šios programos skiriama finansinėms priemonėms: finansuoti MVĮ rizikos kapitalo ar paskolų garantijoms; 21,5 proc. – MVĮ patekimo į rinkas skatinimui; 11 proc. MVĮ konkurencingumo ir tvarumo sąlygų gerinimui, įskaitant ir turizmo sektoriaus įmones; 2,5 proc. – verslumo ir verslumo kultūros propagavimui. Visi vykdomi „COSME“ programos veiksmai yra derinami nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu su veiksmais pagal sanglaudos politiką ir programą „Horizontas 2020“.

ES verslumo skatinimą išskiria kaip prioritetinę sferą, kurią reikia skatinti ir sukurti kuo geresnę terpę jai vystytis. Taip pat ES siekdama gerinti ir sąlygas inovacijoms, parengė pavyzdinę iniciatyvą „**Inovacijų sąjunga**“, kuri yra viena pagrindinių strategijos „Europa 2020“ iniciatyvų. Programos pagrindiniai elementai suskirstyti į tris kategorijas: priemonės, kurios padeda diegti inovacijas ir tam sudaryti palankias sąlygas; verslo subjektų veiklą, rodančią Europos įmonių novatoriškumą; rezultatus, kokia yra inovacijų veiklos nauda. Šios sąjungos bendras tikslas yra gerinti sąlygas moksliniams

tyrimams ir inovacijoms, užtikrinti, kad novatoriškos idėjos materializuotųsi tuo pačiu skatinant darbo vietų kūrimą.

Apibendrinant esamą situaciją, akivaizdu, kad yra kuriamos strategijos, planai, užduotys ir priemonės siekti kuo didesnio našumo visose srityse, neaplenkiant ir verslumo skatinimo ir paramos. Tai siekiama daryti ir bendrijos, ir nacionaliniu lygmeniu. Tam, kad strategija būtų sėkmingai įgyvendinta, atsakomybę turi prisiimti Europos vadovai ir institucijos. Tačiau kokios verslumo skatinimo priemonės buvo prieš šias strategijas?

2.2 Verslumo skatinimo priemonės ES 2007 - 2013

Vienas iš Lisabonos strategijos tikslų yra, kad ES taptų konkurencingiausia ekonomika pasaulyje. Verslumo skatinimas yra vienas iš kertinių objektų siekiant šio rezultato. Globiame pasaulyje svarbus tapo regiono gebėjimas taikytis prie globalių ekonomikos tendencijų. Bene svarbiausias faktorius, lemiantis verslo sėkmę tapo, technologijų ir inovacijų pritaikymas versle ar idėjose. Viena iš pagrindinių ES atsilikimo nuo JAV pagal vystymosi potencialą priežasčių yra verslumo trūkumas.

Nors mažosios ir vidutinės įmonės dažnai veikia tik nacionaliniu lygmeniu ir palyginti ne daug dalyvauja ES tarpvalstybiniame versle, tačiau buvo patvirtintos ir bendrosios ES MVĮ rėmimo programos. Europos Sąjungoje yra apie 21 mln. MVĮ, kuriose dirba daugiau nei 33 mln. darbuotojų. Šių programų strategijose numatytos gairės SVV skatinimui, geresnių sąlygų sudarymas MVĮ steigimuisi ir plėtrai, finansavimo galimybės, nes MVĮ yra Sąjungos konkurencingumui būtino verslumo ir naujovių šaltinis. Programų įgyvendinimo politika siekiama užtikrinti, kad būtų suteikiama pagalba smulkiąjam verslui, siekiama didinti patrauklumą Sąjungoje steigti įmones ir vykdyti veiklą. Paprasčiau tariant – Sąjungos politika ir veiksmai turi būti palankūs smulkiąjam verslui.

ES paramos MVĮ programos ir finansavimo galimybės 2007 – 2013 projekte per keletą metų buvo pagerintos galimybės MVĮ gauti finansavimą. Lėšos skiriamos tam tikriems sektoriams, dar kitaip tai vadinama teminiu finansavimu. Europos komisija lėšas skiria pagal tam tikrus keliamus tikslus, pavyzdžiui, transportas, aplinkos apsauga, švietimas, kultūra, inovacijos ir moksliniai tyrimai. Tačiau ES skiriamų lėšų kiekis yra mažesnis nei projekte numatoma suma. Lentelėje 4 pateikiamos finansavimo formos Lietuvoje. Finansavimas suteikiamas garantijų, paskolų ir rizikos kapitalo forma. Taip pat Europos investicijų fondas (EIF) ir Europos investicijų bankas (EIB) padidino MVĮ skirtų operacijų skaičių. EIF veikla pagrįsta rizikos kapitalo priemonės sudarančiomis kapitalo investicijomis į MVĮ remiančius rizikos kapitalo fondus. Tuo tarpu EIF garantijų priemonės veikia teikiant garantijas finansų institucijoms, kurios padengia kreditus MVĮ. EIB teikia paskolas per tarpininkus, tokius kaip komerciniai bankai. Bendrijos ir nacionalinėse programose numatytas tam tikras biudžetas yra

paskirstomas per minėtas finansavimo priemones. Lietuvos ūkio ministerijos tinklapyje yra pateikiamos **Lietuvos verslumo finansavimo priemonės**.

Lentelė 4. Paramos verslui formos Lietuvoje 2007 - 2013

Palūkanų kompensavimas	Negražintina parama projektams	Paskolos	Garantijos	Rizikos kapitalas
Paskoloms su INVEGOS garantija	204 priemonės, iš kurių 14 yra skirta verslo produktyvumo didinimui ir verslo aplinkos gerinimui	Mažų kreditų teikimas II etapas	Garantijos paskoloms	Practica Seed Capital, Practica Venture Capital
Paskoloms be INVEGOS garantijos		Atviras kreditų fondas	Garantijos lizingui	LitCapital I
Paskoloms iš verslumo skatinimo fondo		Pasidalintos rizikos paskolos	Portfelinės garantijos paskoloms	Lithuania SME fund
Pasidalintos rizikos paskoloms		Verslumo skatinimo fondas	Portfelinės garantijos lizingui	Verslo angelų fondas I Inovacijų plėtra (CID) Baltijos inovacijų fondas

Europos Parlamento vaidmuo šiame kontekste yra palankiai įvertinti MVĮ iniciatyvas ES lygmeniu, kuriomis būtų palengvinama administracinė našta. 2011 metais Europos komisijos siūlymu, buvo pateiktas geresnių MVĮ galimybių gauti finansavimą veikslų planas. 2012 metais Europos komisija publikavo dokumentą, kuriame apžvelgiamos ES MVĮ finansavimo galimybės. 2014 metais Europos Parlamentas pabrėžia MVĮ svarbą ES ekonomikai, ragindama teikti specialias MVĮ rėmimo ir pagalbos joms programas.

Vienas iš didžiausių inovacijų ir mokslinių tyrimų programų paketų yra **Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros septintoji bendroji programa** (ang. *The Seventh Framework Programme for Research and Technological Development*) (2007 – 2013) sutrumpintai vadinamas BP7. Ši programa vienija svarbiausias ES mokslinių tyrimų iniciatyvas. Tikriausiai dėl to BP7 įvardijama kaip viena reikšmingiausių programų skatinančių konkurencingumą, žinių ekonomiką ir darbo vietų kūrimą. Programos tikslas – kurti vieningą Europos mokslinių tyrimų erdvę, atsižvelgiant į sukauptą patirtį vykdant ankstesnes bendrąsias programas. Už tai atsakinga Europos Komisija, kuri ir skiria projektams finansavimą, pasirašo sutartis, skelbia kvietimus teikti paraiškas, organizuoja jų vertinimą. Žemiau pateikiama lentelė, jungianti keturias iniciatyvas.

MVĮ skatinimas dalyvauti „Bendradarbiavimo“ programoje	MVĮ skatinamos aktyviai dalyvauti visoje su moksliniais tyrimais susijusioje veikloje. Be to, MVĮ raginamos dalyvauti Bendroje technologijų iniciatyvose (BTI), jei tokia veikla yra tinkama.
„Idėjų“ programa – atvira MVĮ	MVĮ mokslininkų grupės, kaip ir bet kuri kita organizacija, gali konkuruoti, remdamasi savo kompetencija.
Žmogiškųjų išteklių potencialas programos „Žmonės“ mokslinių tyrimų ir technologijų srityje	Didesnis dėmesys skiriamas MVĮ skatinimui dalyvauti „Pramonės ir mokslo įstaigų sąsajose ir partnerystėse“.
„MVĮ skirti moksliniai tyrimai“ pagal „Pajėgumų“ programą.	„MVĮ skirtais moksliniais tyrimais“ siekiama stiprinti inovacinius Europos MVĮ gebėjimus ir MVĮ indėlį į naujomis technologijomis grįstų produktų ir rinkų kūrimą. MVĮ specialiomis veiklos sritimis numatomas apytiksliai 1,3 mlrd. eurų biudžetas.

pav. 7 BP7

Ši bendroji programa skiria ypatingą dėmesį MVĮ, apjungdamas keturias veiklos sritis: „Bendradarbiavimas“ (maždaug 32.3 mlrd. eu.), „Idėjos“ (maždaug 7.5 mlrd. eu.), „Žmonės“ (maždaug 4.7 mlrd. eu.), ir „Pajėgumai“ (maždaug 4 mlrd. eu.). Šiam programų paketui Europos Komisija skyrė 8.1 mlrd. eurų.

Konkurencingumo ir Inovacijų bendroji programa (KIP) yra nuoseklus Lisabonos strategijos laikymasis, skatinant užimtumą, socialinę sanglaudą ir ekonomines reformas žiniomis grįstoje ekonomikoje. Šia programa siekiama užtikrinti MVĮ geresnes galimybes gauti lėšas, bei regionuose teikti verslo paramos paslaugas. 2007 – 2013 metų laikotarpiui šios programos biudžetas yra ~3,6 mlrd. eurų. Bendroje programoje:

- „Verslumo ir Inovacijų Programos“ VIP biudžetas yra 2 170 mln. eurų, iš kurių virš 1 100 mln. eurų skirta finansinėms priemonėms ir apie 430 mln. eu. tam, kad būtų našiau išnaudojamos ir diegiamos aplinkos energiją naudojančios ir aplinkos neteršiančios technologijos, tokios kaip saulės kolektoriai, atliekų perdirbimas, atsinaujinanti energetika ir pan. Siekis yra didinti ekonomikos augimą skatinant ekologinių technologijų plėtrą ir panaudą.

- Informacinių ir ryšių technologijų politikos rėmimo programa (ICT-PSP). Šios programos biudžetas ~730 mln. eurų. Siekiama skatinti konkurencingumą ir naujoves, taikant ir plačiau naudojant IRT energijos taupymo srityje. IRT įdiegimas versle yra viena iš priemonių vystyti verslą greičiau.

MVĮ finansavimas skiriamas ne tiesiogiai, o per finansinį tarpininką, pavyzdžiui, investicinius fondus, kreditų institucijas ar bankus. Taip siekiama padidinti MVĮ kreditų dydį, bei skatinti finansinius tarpininkus didinti skolinimo pajėgumus. KIP programai finansinėms priemonėms gerinti

2007 – 2013 metų laikotarpiui skirta 1130 mln. eurų. Finansines priemones valdo Europos investicijų fondas.

Europos Sąjungos paramos MVĮ 2007 - 2013 metams programoje taip pristatoma ir kitų programų, priskiriamų prie naujovių ir mokslinių tyrimų kategorijos, kaip antai programa „EUREKA“. Tai pramoninių mokslinių tyrimų ir plėtros (MTP) tinklas orientuotas į rinką, kuriant inovacijų sąsajas ir tinklus 36-iose šalyse, o inovacijos versle yra viena iš pagrindinių dedamųjų. Finansavimo šaltiniai: nacionalinės ir (arba) projektų dalyvių nuosavos lėšos. Taip pat programa „Eurostars“, teikianti finansavimą specialiai pritaikytą mažoms įmonėms. Finansuojami moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra. MVĮ skiriama iki 75 proc. projekto tinkamų išlaidų. Finansavimo šaltiniai: Europos Komisijos, nacionalinės ir pačių dalyvių nuosavos lėšos. Taip pat skatina dalyvavimą tarptautiniuose projektuose mokslinių tyrimų ir inovacijų srityse. Švietimo ir mokslo srityje pristatomos kelios programos, sudarančios bendrą kompleksinę veiksmų programą visą gyvenimą trunkančio mokymosi srityje. Mažą to, 2009 metais startavo ir nauja ERASMUS programa jauniems verslininkams, kuri suteikia galimybę pradedantiesiems verslininkams išvykti į kitą šalį pasisemti patirties, įgyti praktikos ir žinių kitos ES šalies įmonėje. LEONARDO DA VINCI programa skirta profesinio mokymo sričiai bei glaudžiausiai siejasi įmonėmis. Programa remia tarptautines iniciatyvas. JEREMIE programa yra bendra EK, EIF ir EIB iniciatyva. Šia programa siekiamas finansavimo galimybių mikro ir vidutinėms įmonėms gerinimas. Siekiama dėmesį koncentruoti į besikuriančių įmonių paramą mikrokreditais. JEREMIE programos projektai atrenkami nacionaliniu ir regionų lygiu.

Visos Europos Sąjungos mažųjų ir vidutinių įmonių paramos programos yra orientuotos į ekonominį augimą, užimtumo skatinimą, inovacijų pritaikymą ir kitus bendrą ekonominį rodiklį didinančius aspektus, nepriklausomai nuo programos pobūdžio, jos išskirtinumo, sektoriaus ar individualiai keliamų programos tikslų bei finansavimo formos.

Nuo 2008 metų veikiantis pagal konkurencingumo ir inovacijų bendrąją programą KIP Europos Komisijos iniciatyva gyvuoja didžiausias verslo paramos tinklas Europoje ir didžiausias europinis verslo paramos tinklas. Lietuvoje – **Europos verslo ir inovacijų tinklas** EVIT (angl. Enterprise Europe Network). Įmonių tinklo tikslas – skatinti ir remti Europos įmonių konkurencingumą, profesionaliai padedant internacionalizuoti verslą ir didinti įmonių inovatyvumą. Šio tinklo pagalba (tinkle veikiančių organizacijų) padedama pasinaudoti privalumais vieningoje rinkoje. Nuo 2008 šis tinklas ir jo veikla sparčiai plėtėsi. Pradžioje veikla buvo vykdoma 40 šalių, šiuo metu tinkle yra 54 šalys, kurios dabar sudaro beveik 600 įmonių tinklą, kuriame dirba beveik 3000 specialistų. Nuo 2008 metų šio tinklo paslaugomis pasinaudojo daugiau kaip 2,5 mln. MVĮ, surengta daugiau nei 12 000 renginių. Atlikti tyrimai rodo, kad šis tinklas yra efektingas verslo ir inovacijų plėtrai. Daugiau nei pusė tinklo paslaugų vartotojų rado galimybę veikti užsienio rinkose, beveik tiek pat asmenų sukūrė naują produktą, paslaugą ar procesą, pagerino gamybos ar paslaugų technologijas. 2015 metais

prasidėjus naujam ciklui EVIT projekto veikla finansuojama iš 2014-2020 ES finansavimo programų COSME ir HORIZON 2020 lėšų.

2.3 Nacionalinės verslumo skatinimo priemonės Lietuvoje

Kaip ir visoje ES, taip ir Lietuvoje nuo 2008 metų gyvuoja **Smulkiojo Verslo Aktas Lietuvoje**, ir nors SVA turėjo didelės naudos verslumui ir verslo plėtrai ne tik ES, bet ir Lietuvoje, tačiau 2011 EK pranešime sakoma, kad „*Nors pradėta įgyvendinti daugelis SVA numatytų iniciatyvų, įgyvendinimo apžvalga rodo, kad reikia daugiau MVĮ rėmimo veiksmy.*“ (EK, 2011). SVA tai pirmoji išsami ES ir valstybių narių MVĮ politikos sistema, kuria Komisija ir valstybės narės siekia sumažinti administracinę naštą, stiprinti MVĮ pozicijas ir skatinti jų augimą bei darbo vietų kūrimą, padėtų patekti į naujas rinkas. SVA išdėstomi kompleksiniai politiniai sprendimai kaip reikėtų skatinti verslumą, laikantis principo „Visų pirma galvokime apie mažuosius“ bei padėti spręsti problemas trukdančias jų plėtrai.

Per pastaruosius kelerius metus MVĮ skaičius gerokai išaugo. 2015 metų SVA faktų suvestinėje pateikiami rezultatai rodo, jog Lietuvoje daugiau kaip trys ketvirtadaliai gyventojų dirba MVĮ, tuo tarpu ES vidurkis yra apie du trečdaliai. Svarbus rodiklis yra *didmeninės ir mažmeninės prekybos bei transporto ir sandėliavimo* sektoriai. MVĮ šiose srityse sukuria ištis didelę dalį pridėtinės vertės: Lietuvoje atitinkamai 31 proc. ir 13 proc., ES – atitinkamai 22 proc. ir 6 proc. pridėtinės vertės. MVĮ augimas yra geras rodiklis, tačiau išvelgiama problema verslo perdavimo srityje. Politikoje nuo 2008 m. Vyriausybės iniciatyva buvo siekiama gerinti verslo aplinką įgyvendinant išsamų verslo skatinimo priemonių rinkinį. Lietuvoje vykdant SVA programą yra eilė nuveiktų darbų ir pasiektų rezultatų:

- Nuo 2013 m. lapkričio mėn. įsigaliojusio teisėkūros pagrindų įstatymo nustatytos bendros naujų teisės aktų įsigaliojimo datos. Visi nauji teisės aktai arba reikalavimai, turintys įtakos įmonėms, turėtų įsigalioti gegužės 1 d. arba lapkričio 1 d. Jie turėtų būti paskelbiami ne vėliau kaip likus trims mėnesiams iki įsigaliojimo dienos.
- 2014 m. gruodžio mėn. Vyriausybės patvirtinta licencijų išdavimo praktikos peržiūra (Ūkinės veiklos licencijavimo supaprastinimas). Pagal šią priemonę numatyta atsisakyti devynių licencijų. Dar 45 licencijos bus pakeistos deklaracijomis. Tai suteiks galimybę pradėti atlikti verslo operacijas kitą dieną po deklaravimo.
- 2014 m. gruodžio mėn. paskelbtos „Inovatyviųjų viešųjų pirkimų gairės“. Jose aprašyta, kaip perkančiosios organizacijos gali įsigyti geresnės kokybės prekių ir paslaugų, labiau atitinkančių jų poreikius.
- Nuo 2015 m. per bankroto procedūras teismai bankroto administratorius paskiria naudodamiesi kompiuterine programa. Šių pokyčių tikslas – užtikrinti skaidrų bankroto administratorių skyrimo procesą ir sutrumpinti bankroto procedūros trukmę.

- Sumažinta įmonės įsteigimo trukmė ir sąnaudos (2007–2014 m. nuo 6 iki 4 dienų ir nuo 210 iki 135 Eur). 2014 m. įdiegtas rizikos vertinimu pagrįstas priežiūros modelis.
- „E. sąskaita“. Ji Lietuvos viešosioms institucijoms suteikia galimybę vykdant viešųjų pirkimų sutartis vietoje popierinių sąskaitų išrašyti elektronines sąskaitas.
- 2015 m. sausio mėn. paskelbtas pirmasis kvietimas investiciniams projektams Lietuvos regionuose. Teikiamos subsidijos naujiems pastatams, rekonstrukcijai ir (arba) naujai (iki 2,1 mln. Eur vertės) įrangai įsigyti.
- Sumažintas PVM tarifas apgyvendinimo paslaugoms. Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino 9 proc. tarifą. Ši priemonė įsigaliojo 2015 m. sausio 1 d. (SVA suvestinė, 2015).

Be išvardintų SVA iniciatyva pasiektų verslo gerinimo priemonių, taip pat buvo patvirtintas **Lietuvos verslumo veiksmų 2014 – 2020 metų planas** (toliau – Verslumo planas), kuriame prioritetas dėmesys skiriamas jaunimo ir moterų verslumo skatinimui, numatytos geresnio reguliavimo ir vadinamosios antros galimybės suteikimo priemonės, verslumo skatinimas per švietimo sistemą, palankios aplinkos kūrimas naujai įsteigtoms įmonėms Lietuvoje. Rengiant šį dokumentą atsižvelgta į ES veiksmų planą „Verslumas 2020“ ir SVA. Verslumo plano paskirtis yra skatinti tikslinių grupių ir socialinį verslumą ypatingą dėmesį skiriant regionams, nustatyti veiksmus, kuriais būtų galima užtikrinti verslumo lygio augimą Lietuvoje. Be kitų uždavinių, išskiriamas viešųjų paslaugų verslui prieinamumo užtikrinimas, kuris pasireiškia konsultacinių, informacinių ir kitų viešųjų paslaugų visuma. Šiomis galimybėmis pasinaudoję verslininkai galimai sėkmingiau plėtotų savo turimą verslą, o pradedantiejiems – gera galimybė sužinoti ir pasinaudoti būtinomis sėkmingo verslo pradžia reikalingomis priemonėmis.

Taip pat sukuriama galimybė gauti ir finansinę paramą, teikiant ją paskolų forma, mokant ir konsultuojant pradedančiuosius verslo pagrindų. Tai užtikrina „**Verslumo skatinimo priemonė**“. Šios priemonės pagalba taip pat siekiama padėti socialinėms įmonėms plėtoti savo verslą, sudaryti sąlygas labai mažoms ir mažoms įmonėms ar fiziniams asmenims pradėti savo verslą.

Pastebima, kad informacijos ir žmogiškųjų išteklių trūkumas yra didžiausios kliūtys siekiant pažangos veikloje, susijusioje su principu „Visų pirma galvokime apie mažuosius“. Seimo ir Vyriausybės parama MVĮ yra labai reikalinga ir jos reikia didesnės nei iki šiol. 2013 metais Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo tarybos pasirašytame memorandume pasisakoma už MVĮ plėtros ir verslo aplinkos gerinimą bei už glaudesnę bendradarbiavimą. 2014 m. buvo pradėta geresnio reguliavimo priežiūros komisijos veikla, kurios siekis yra tobulinti galiojančius teisės aktus bei svarstyti siūlomus teisėkūros procedūra priimamus aktus, rengti veiksmų planus, kuriais būtų siekiama mažinti administracinę naštą. Administracinės naštos mažinimui 2014 m. sausį buvo pradėta taikyti **nemokama elektrinio parašo paslauga**, kurią pradėjo teikti VĮ Registrų centras. Šios paslaugos dėka

galima pasirašinėti elektroninius dokumentus bei jais keistis, inicijuoti daugiašalį dokumentų pasirašymą ar tikrinti pasirašytų dokumentų parašų tikrumą.

Verslas ir verslumo skatinimas yra svarbus ir ES, ir nacionaliniu lygmeniu, todėl siekiama remti verslą: kuriamos įvairios strategijos, fondai, aktai, programos, projektai ir kt. tam, kad verslas galėtų būti dar labiau konkurencingas. Viena iš tokių programų – **2014 – 2020 metų ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa**. Pastebima, kad Lietuvos ūkis ir visuomenė vis dar tebejaučia 2008 metų finansinės ir ekonominės krizės padarinius. Šia strategija siekiama gražinti šalį į spartaus ir tvaraus augimo kelią, mažinti šalies išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio. 2013 m. gruodžio 20 d. įsigaliojo ES sanglaudos politikos reglamentai, leidžiantys teisiniu pagrindu įgyvendinti ES sanglaudos politiką Lietuvoje. Ši programa yra tarsi sudedamoji strategijos „Europa 2020“ dalis, kadangi kiekviena valstybė narė turi parengti savo partnerystės sutartį ir veiksmų programas bei juos turi patvirtinti Europos Komisija. 2014 – 2020 metų veiksmų programoje dėl struktūrinės paramos, išankstinio vertinimo rezultatų pagrindu buvo pateiktos kelios rekomendacijos dėl tam tikrų struktūrinės paramos planavimo aspektų. Buvo siūloma apibrėžti bei aiškiai įvardinti takoskyrą tarp panašų pobūdį turinčių investicijų, tokių kaip, pavyzdžiui, verslumo skatinimas remiant smulkujį ir vidutinį verslą (SVV) ir savarankiškas užimtumo didinimas skatinant verslą. Taip pat vienas iš pasiūlymų - užtikrinti Europos socialinio fondo (ESF) ir Europos regioninės plėtros fondo investicijų (ERPF), siekiančių to paties pokyčio, suderinamumą ir jų papildomumą viena kitos atžvilgiu, pavyzdžiui, ERPF ir ESF investicijos švietimo ir mokslo srityse. Šie patikslinimai, arba kitaip tariant, ES išorės rekomendacijos dėl struktūrinės paramos programos suderinamumo, buvo pateikiamos dėl galimo dubliavimosi su ES programomis, tokiomis kaip Horizontas 2020. Programos laikotarpiu, santykinai daugiau lėšų žadama skirti inovacijų ir mokslinių tyrimų sričiai, kurioje tiksliai aiškiai išdėstyti prioritetai tvarka ir finansavimo paskirstymas atitinka suformuluotus specifinius uždavinius. Ši partnerystės sutartis apima 5 struktūrinius ir investicinius fondus:

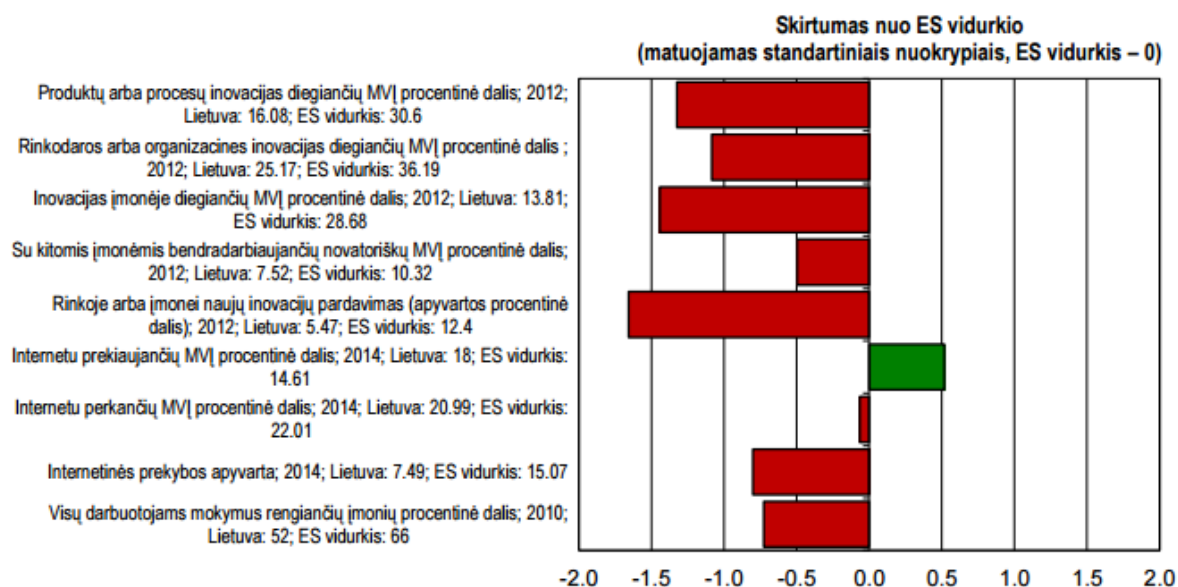
- Europos socialinį fondą (ESF);
- Europos regioninės plėtros fondą (ERPF);
- Sanglaudos fondą;
- Europos žemės ūkio fondą kaimo plėtrai;
- Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondą.

Pagal 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programą Lietuvai suplanuota skirti 6,709 mlrd. eurų, iš kurių 3,501 mlrd. eurų iš ERPF, 2,049 mlrd. eurų – iš Sanglaudos fondo, 1,127 mlrd. eurų – iš ESF, dar 31,8 mln. eurų numatyta pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą.

Programoje prioritetu nr. 3 yra **įvardijamas smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas**. Pagrindinis tikslas yra remiantis Europos regioninės plėtros fondo lėšomis skatinti naujų įmonių, įskaitant verslo inkubatorius, steigimo skatinimas, kuriant palankesnes sąlygas pritaikyti

idėjas. 2014 – 2020 metų laikotarpiu siekiama lėšas sutelkti į kuo konkretesnius uždavinius ir ribotą kiekį sričių, siekiant kuo įmanoma labiau prisidėti prie pažangaus, tvaraus ir integracinio ES strategijos „Europa 2020“ įgyvendinimo.

Verslumas yra neatsiejamas nuo inovacijų ir technologinės plėtros. Inovacija – naujų arba iš esmės patobulintų produktų (prekių ar paslaugų) arba procesų, naujų rinkodaros arba organizacinių metodų diegimas verslo praktikoje, organizacijoje arba plėtojant išorės ryšius (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Oslo vadovas, 2014). ES matuojant inovatyvumą, naudojamas suminis inovatyvumo indeksas (SII), skirstomas į keturis lygius. Pastaraisiais metais tiek pagal SII, tiek pagal ES inovacijų švieslentę viena iš labiausiai atsiliekančiųjų Europoje valstybių yra Lietuva. Maža to – pastebima, kad nedaranti pažangos.

pav. 8 Lietuvos situacija inovacijų srityje (2015m. SVA faktų suvestinė)

Aukščiau pateikiamas paveikslėlis (pav. 8) vaizduoja Lietuvos situaciją įgūdžių ir inovacijų srityje ir jos skirtumą nuo bendro ES vidurkio. Rezultatai rodo, kad didžioji dalis analizuojamų punktų nesiekia ES vidurkio ir situacija negerėja. Vienintelė sritis, kurioje Lietuva viršija ES vidurkį yra internetu prekiaujančių MVĮ ir šis rodiklis netgi pagerėjo lyginant su ankstesniais metais. Visi kiti rodikliai prastėjo vienodu tempu lyginant su ES, ar net sparčiau, pavyzdžiui, bendradarbiavimas su kitais subjektais ar naujų inovacijų pardavimas. Matant tokius rezultatus galima teigti, kad žemas inovacijų lygis Lietuvoje yra didelė problema. Taip pat įgūdžių trūkumas, kuris gali būti siejamas ir su emigruojančiu jaunimu. Lyginant Lietuvą su kaimynine Latvija, pastaroji kelis metus atsilikinėjusi, pralenkė Lietuvą (Ūkio ministerija, 2015). Vyriausybė ėmėsi spręsti šią problemą specialiomis priemonėmis skatindama bendradarbiavimą MTEP srityse, imtasi įgūdžių lavinimo priemonių įmonėms teikiant subsidijas mokyti darbuotojus. Taip pat Europos įmonių tinklo pagalba įmonės raginamos dalyvauti įvairiose veiklose. Tikrasis šių priemonių poveikis ir pokytis inovacijų plėtrai tikriausiai bus galimas tiksliau įvertinti kiek vėliau, tačiau šiomis priemonėmis MVĮ plačiai naudojasi.

Lietuva ėmėsi spręsti inovacijų plėtros klausimus. Pasirašyti dokumentai numatantys teikti pagalbą. **Lietuvos inovacijų plėtros 2014–2020 metų programa** yra pirmasis dokumentas, kuriame numatyta teikti inovacijų ir paramos paslaugas MVI, remti bendradarbiavimą su MTEP partneriais užsienyje, teikti visą informaciją elektroninėje erdvėje apie MTEP galimybes. Šio dokumento įgyvendinimo 2014 – 2017 veiksmų plane siekiama didinti konkurencingumą sutelkiant valstybės išteklius Lietuvos inovatyvumui. Strateginis tikslas yra apibrėžiamas kaip Lietuvos ūkio konkurencingumo, kuriant efektyvią inovacijų sistemą, skatinančią ūkio inovatyvumą, didinimas (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, 2013). Inovacijų politiką Lietuvoje organizuoja ir kontroliuoja Ūkio ministerija. Inovacijų plėtros programoje apibrėžiami šie pagrindiniai uždaviniai:

- Inovatyvios visuomenės ugdymas plėtojant žinias ir jų taikymą;
- Inovacinio potencialo versle didinimas;
- Vertės tinklų kūrimas, plėtra ir jų tarptautiškumas;
- Inovacijų viešajame sektoriuje skatinimas ir inovacijų politikos didinimas.

2014 metais pasirašytas Lietuvos klasterių plėtros koncepcijos dokumentas, pateikiantis informaciją apie klasterių plėtojimo ir organizavimo padėtį šalyje ir rekomendacijas. Trečiasis dokumentas yra Lietuvos mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcija, siekianti didinti mokslo ir technologinių parkų vaidmenį šalyje.

LR Vyriausybės nutarime dėl inovacijų plėtros programos patvirtinimo teigiama, kad *inovacijos turi būti kuriamos ne tik keliose aukštųjų technologijų srityse, bet visuose sektoriuose, taip pat ir viešajame, įtraukiant visuomenę, diegiant ir skatinant ne tik moksliniais tyrimais grįstas inovacijas, bet ir netechnologines inovacijas, socialines, organizacines ir kitas inovacijas* (Nutarimas dėl Lietuvos inovacijų plėtros 2014–2020 metų programos patvirtinimo, 2013. p.2). Norint skatinti inovacinių verslų kūrimą yra būtinos teorinės verslumo žinios ir pagalba kuriant inovatyvų verslą. Tam, kad žinias paversti verslu, reikia ne tik įvairiausių idėjų, tačiau ir tam tikrų praktinių įgūdžių. Dažnai pradedantys savo verslą asmenys susiduria su informacijos apie partnerius, verslo plėtrą ar rinką trūkumu. Neretai susiduriama ir su lėšų stoka idėjų įgyvendinimui, efektyviam produkto pristatymui realizuoti ar patalpoms įsigyti. Inovatyvių įmonių steigimas reikalauja daug žinių ir gebėjimų tam, kad sugebėti valdyti produkto gyvavimo ciklą. Šiame verslo kūrimosi etape yra svarbios viešosios priemonės, kuriomis galima padėti: technologinių inovacijų paslaugos, pagalba inovatyvioms idėjoms komercinti, verslo skatinimo ir inkubavimo priemonių, skirtų sparčiam įmonių augimui, mentorių paslaugos. Šios paslaugos padės jauniems žmonėms veiksmingai panaudoti mokslo ir studijų institucijose kuriamas žinias ir pritaikyti jas kuriant inovatyvų verslą.

Atlikus verslumo skatinimo priemonių analizę ES lygmenyje, pažymėtina, kad verslumo skatinimas yra viena iš prioritetinių sričių, tad verslumo skatinimui pasitelkiamos strategijos, aktai,

fondai, projektai ir t.t. Pagrindiniame visos ES strateginiame dokumente Europa 2020 akcentuojama iniciatyva yra ekonominės krizės padarinių mažinimas, siekiant kurti kuo geresnę aplinką, pradedant nuo MVĮ. ES lygmeniu siekiama stiprinti švietimo, verslo, mokslinių tyrimų ir inovacijų ryšius. Tam pasiekti buvo sukurtos atskiros programos, tokios kaip programa Horizontas 2020, kuri yra tarsi tęsinys prieš tai buvusios BP7 programos. Tai lyg paprastesnė 7-osios programos versija, orientuota į mokslinius tyrimus ir inovacijas. Horizontas 2020 programa siekiama padėti gerinti verslininkų padėti padedant jiems pasitelkti inovacijas, o COSME programa orientuota į įmonių konkurencingumo ir augimo skatinimą. Verslumas 2020 veiksmų planu tikimasi skatinti verslumo dvasią ir kultūrą.

Nacionaliniu lygmeniu Europa 2020 orientuojasi į inžinerinių mokslų specialybių studentų užtikrinimą, skiriant dėmesį naujovėms ir verslumui, 2014–2020 metų ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa siekiamas konkurencingumo skatinimas steigiant įmones, kuriant geresnes sąlygas idėjų pritaikymui.

Laikotarpiu nuo 2007 metų taip pat buvo siekiama skatinti verslumą, kuriamos ES paramos MVĮ programos ir geresnės finansavimo galimybės, suteikiamos garantijų, paskolų ir rizikos kapitalo forma. Buvo svarbu Europoje sukurti kuo geriausias sąlygas verslininkystės poreikiams tenkinti, kad mažosios įmonės būtų pagrindine naujoves, užimtumą ir socialinę integraciją skatinančia jėga. Tam buvo sukurta mažųjų įmonių chartija. Ekonominės krizės padariniams MVĮ šalinti buvo inicijuotas Smulkiojo Verslo Aktas, kuriuo orientuojamasi į biurokratizmo mažinimą, lankstaus administravimo skatinimo priemones. Mažųjų įmonių chartija ir SVA laikomos pagrindinėmis ir išsamiausiomis MVĮ verslumo skatinimo iniciatyvomis.

Verslumo skatinimo MVĮ procese Lietuva ne tik turi tikslą prisidėti prie bendros ES gerovės, tačiau siekiai formuojami ir nacionaliniu lygmeniu. Sukuriamas Lietuvos verslumo veiksmų 2014 – 2020 planas, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas moterų verslumo skatinimui, verslumo skatinimas per švietimo sistemą ir kt. Lietuva taip pat vykdo SVA iniciatyvą ir pasiekta nemažai verslo gerinimo rezultatų. Tačiau opiausia problema lig šiol yra inovacijų srityje. Siekiant šią problemą spręsti sukuriamas pirmasis dokumentas, kuriame numatyta teikti inovacijų ir paramos paslaugas MVĮ – Lietuvos inovacijų plėtros 2014 – 2020 metų programa.

Verslumui skatinti telkiami nemaži ištekliai ir nors Lisabonos strategijos tikslo tapti konkurencingiausia rinka pasaulyje įgyvendinti nepavyko, tačiau iš šiame skyriuje išvardintų priemonių verslumui skatinti, galime matyti, jog tikslai išlieka aukšti ir verslumo skatinimas yra inicijuojamas įvairiomis priemonėmis. Tačiau ar efektyviai?

3 ESAMOS SITUACIJOS IR VERSLUMO SKATINIMO PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO TYRIMAS

Šioje darbo dalyje tiriamas verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimas. Nagrinėjamos praeitoje dalyje analizuotos verslumo programos ar atskiri programų segmentai, lyginant jų įgyvendinimą su Latvija ir Estija ir pateikiamu ES vidurkiu. Kai kurios šiame skyriuje analizuojamos programos analitinėje dalyje buvo aptariamoms 2014 – 2020 laikotarpiu, tačiau šiame skyriuje yra analizuojamos jau pasibaigusios 2007 – 2013 metų laikotarpio programos. Manoma, kad bendra verslumo skatinimo tendencija vyrauja tiek 2007 – 2013 metų, tiek 2014- 2020 metų laikotarpiu.

3.1 Tyrimo metodai

Šioje darbo dalyje analizuojamas **objektas** – verslumas. **Tikslas** – nustatyti kokia yra verslumo skatinimo Lietuvoje būklė, įgyvendinant verslumo skatinimo priemones ir palyginti su Latvija ir Estija. Praeitime skyriuje aptarėme kokios yra strategijos, fondai, programos ar iniciatyvos skatinti verslumui. Tai buvo daroma skirstant verslumo skatinimo priemones į jau panaudotas 2007 – 2013 metų laikotarpiui ir naudojamas ar ruošiamas naudoti 2014 – 2020 metų laikotarpiu.

Šiame skyriuje tiriamos jau įgyvendintos verslumo skatinimo priemonės (arba fiksuojamas tarpinis įvertinimas vykdymo fazėje), siekiant pastebėti jos pokyčius konkrečioje skatinamoje sferoje. Iškeltam tikslui pasiekti yra pasirinkta lyginamoji esamų statistinių duomenų bei dokumentų analizė. Mokslinėje atitinkamos srities literatūroje šis metodas yra apibūdinamas kaip loginių samprotavimų grandinė, skirta esamoje informacijoje išvelgti iškeltų uždavinių sprendimus. Analizuojamas keleto iš praeitime skyriuje minimų verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimas: **SVA iniciatyvos bendrusius rodiklius, SVA verslumo rodiklius ir jų pokytį, finansavimo galimybes, ES struktūrinės paramos fondų lėšų tarpinį įsisavinimą, KIP rezultatus, ES finansavimą verslui Baltijos šalims ir verslo paramos išnaudojimą Lietuvoje**. Aptariamų verslumo skatinimo priemonių įgyvendinamas lyginamas su Baltijos šalių rodikliais toje pačioje sferoje, taip pat, skirtingu atveju palyginama ir su dar keletu šalių ir ES vidurkiu.

Siekiant atskleisti verslumo skatinimo priemonių Lietuvoje efektyvumą, prieš tai išsiaiškinkime kaip Lietuva yra pozicionuojama verslo sąlygų, verslumo indekso, noro verslauti tyrimuose ir konkurencingumo srityje.

3.2 Esamo verslumo lygio analizė

Verslumo lygis yra verslo sąlygų rezultatas ir nurodo konkrečius pasiekimus, o esant geroms verslo sąlygoms, tikėtina, kad bus aukštas ir šalies konkurencingumo lygis ir atvirkščiai. Pasaulio kontekste verslumo lygis Lietuvoje įvardijamas kaip pakankamai aukštas, o siekiant karjeros, verslo

kūrimas įvardijamas kaip vienas geriausių pasirinkimų. Analizuojant GEM tyrimą (2014) kokia gyventojų dalis užsiima ankstyva verslo kūrimo veikla, Lietuvos rezultatas yra 11 proc., o tai yra pirma vieta ES, kuria Lietuva dalinasi su Rumunija. Švedijoje šis rodiklis yra 7 proc. Tačiau jei lyginsime su Afrikos šalimis, ten vidurkis 26 proc., Azijos – 13 proc., Pietų Amerikos – 18 proc. Akivaizdu, kad žvelgiant tik į ekonominę šalies išsivystymą ir verslumo lygį, rezultatai priešingi vienas kitam. Tai reiškia, kad kuo pažangesnė yra šalis, tuo naujų verslų kūrimo lygis yra mažesnis ir veikla vykdoma jau sukurtose organizacijose, o žvelgiant į verslumo potencialą, situacija yra priešinga – ekonomiškai silpnesnių šalių verslumo potencialas yra didesnis.

Pasaulio banko verslo sąlygų reitinge „Doing Business 2016“ (toliau DB) **Lietuva pakilo iš 21 į 20 vietą** iš 189 šalių. Verslo sąlygų terminą apibrėškime kaip bendrą aplinką, kurioje veikia įmonė. Tam tikriausiai turėjo įtakos keli verslo aplinkos reguliavimo pakeitimai. Lietuva pasiekė didelį šuolį ir dvigubai aukščiau šoktelėjo kuomet buvo įvesti naujo objekto prie elektros tinklų pajungimo terminai. Jie sutrumpėjo net 42 dienomis, nuo 137 iki 95 dienų. Nežymus, tačiau progresas užčiuopiamas ir smulkiųjų akcininkų apsaugos srityje, ir trimis laipteliais palypėta kuomet sistemoje „Mano VMI“ atsirado galimybė internetu registruotis PVM mokėtoju.

Lietuvių nuomone (69 proc.) verslo kūrimas yra geras pasirinkimas ir pagal šį rodiklį užimama trečia vieta ES. Daugiau tokį požiūrį turinčiųjų gyvena Nyderlanduose (79 proc.) ir Rumunijoje (73 proc.). Tačiau lietuvių požiūris į verslininką kaip aukštą statusą turinčiuosius yra vienas žemiausių ES (58 proc.) ir nuo ES vidurkio atsilieka 9 proc. Taip pat tyrimo metu paaiškėjo, kad kas penktas asmuo Lietuvoje per artimiausius trejus metus ketina pradėti savo verslą. Tai beveik dvigubas atotrūkis nuo ES vidurkio, o tokias šalis kaip Daniją, Airiją ir Vokietiją Lietuva lenkia beveik trigubai. Mažiau džiuginantis faktorius yra, kad iš visų žadančiųjų greitu metu kurti verslą, 45 proc. respondentų jaučia nesėkmės baimę.

Lietuvos verslumo kultūros rodikliai yra vieni didžiausių pasaulyje ir iš pirmaujančiųjų Europoje. Pasaulinio verslo tyrimo AGER 2015 (angl. Amway Global Entrepreneurship report), kurio metu buvo apklausta beveik 50 000 respondentų, Lietuva pagal verslumo kultūros rodiklius iš 44 tyrime dalyvavusių šalių yra 11 pozicijoje pasaulyje ir 3 Europoje. Tyrimo duomenimis, 83 proc. lietuvių verslumą vertina teigiamai, tačiau tik 44 proc. mano, kad Lietuva yra potencialių investicijų traukos objektas. Teigiamas požiūris į verslą yra daugmaž pastovus visose amžiaus kategorijose. Galima teigti, kad verslumas Lietuvoje tampa savaime suprantamu reiškiniu, tarsi šalies kultūros dalis ir pageidautinas profesinis bruožas.

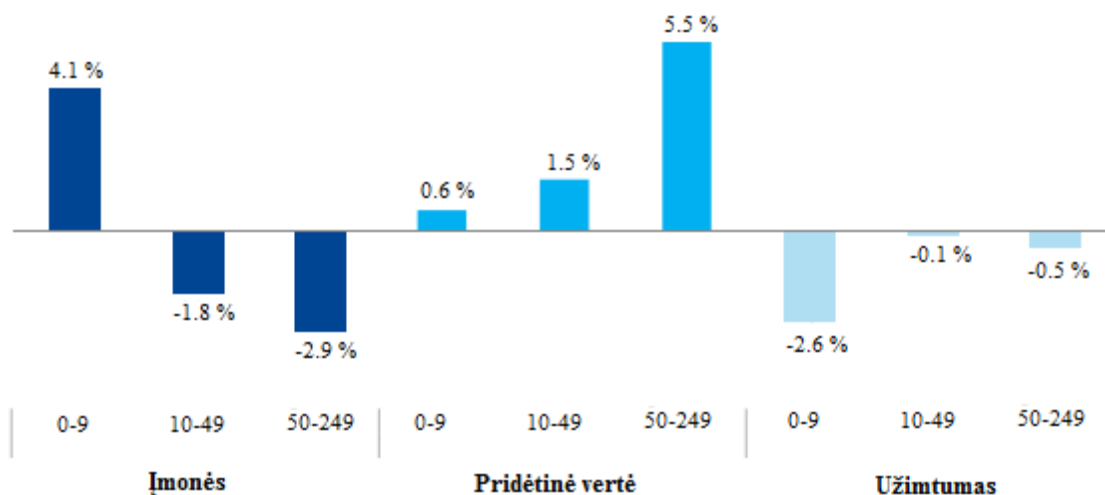
Pagal verslumo indeksą (angl. Amway Entrepreneurial Spirit Index) (toliau AESI), Lietuvoje verslumo lygis pastebimas aukštesnis už vidurkį, rezultatas yra 60 iš 100. Europoje šis vidurkis siekia 45 proc. Lietuvą lenkia tik Turkija (62) ir Slovėnija (70). Šis indeksas susideda iš trijų komponentų: noro būti verslininku, atsparumo socialiniam spaudimui ir galimybių pradėti verslą šalyje. Pagal 2015

metų AESI indeksą apklaustųjų nuomonės rezultatai rodo, kad 82 proc. lietuvių nori būti verslininkais, 56 proc. teigia, kad jokie neigiami socialiniai veiksniai nesumažintų jų noro kurti norimą verslą ir 41 proc. respondentų mano, kad turi reikiamas galimybes verslui pradėti.

Reali **situacija tarp norinčiųjų ir turinčiųjų verslą skiriasi**. Turinčiųjų savo verslą procentas nėra didelis. Nors ir Lietuvoje į verslą žiūrima palankiau (83 proc.) nei pasaulyje (75proc.) ar Europoje (72 proc.), tačiau net pusė apklaustųjų šalyje akcentavo, kad vis tik neįsivaizduoja savęs pradedant verslą. Tik 13 proc. apklaustųjų teigė dirbantys sau, tad reali riba tarp norinčiųjų ir turinčiųjų savo verslą yra net 35 procentai.

Paaiškėjo, kad Lietuvoje kaip pradedantį verslininką save įsivaizduoja 48 proc. apklaustųjų ir šis skaičius taip pat didesnis nei pasaulio vidurkis (43 proc) ir lenkia Europinį (38proc.). Tačiau tuo pat metu išsiaiškinta, kad pradėti savo verslą didžioji dalis jų bijo. Čia tikriausiai ne paskutinėje vietoje yra ir lietuviškojo mentaliteto įtaka. Žmonės baidosi rizikos, nesėkmės, finansinės atsakomybės. Net 64 proc. lietuvių labiausiai bijo teisinių pasekmių (18 proc.), ekonominės krizės grėsmės (20 proc.) bei finansinių sunkumų ir bankroto (40 proc.).

Apžvelkime MVĮ situaciją nuo 2008 iki 2014 metų.

pav. 9 Europos MVĮ kiekis, pridėtinė vertė ir užimtumas 2008 – 2014 metų laikotarpiu

2014-2015 metų metinėje Europos MVĮ ataskaitoje vaizduojama MVĮ statistika (pav. 9) rodo, kad per šešerius metus **Europoje 4.1 proc. padidėjo labai mažų įmonių skaičius**, o tai šiuo laikotarpiu sukūrė 0.6 proc. pridėtinės vertės. Tačiau akivaizdu, jog toks labai mažų įmonių kilimas yra per menkas užimtumui didinti – jis krito -2.6 proc. Mažųjų įmonių kiekis, kuriose dirbančiųjų yra nuo 10 iki 49 asmenų, krito -1.8 proc., tačiau sukūrė 1.5 proc. pridėtinę vertę duotuoju laikotarpiu. Žvelgiant į užimtumą, galima teigti, jog jis praktiškai nepakito ir išliko toks pats, nes nuosmukis siekia vos -0.1 proc. Kalbant apie vidutines įmones, kuriose dirbančiųjų asmenų yra nuo 50 iki 249, jų kiekis sumažėjo -2.9 proc., tačiau sukūrė 5.5 proc. pridėtinės vertės. Šiuo atveju užimtumas vidutinėse įmonėse sumažėjo -0.5 proc.

Apžvelkime kokie pokyčiai 2008 – 2014 metų laikotarpiu vyko MVĮ Baltijos šalyse, Portugalijoje ir Danijoje, kurios pirmauja pagal struktūrinių fondų lėšų įsisavinimą ir kokia situacija Kroatijoje, kuri fondų finansavimą naudoja lėčiausiai.

Lentelė 5. MVĮ veiklos rezultatų skirtumas nuo 2008 m. iki 2014 m.

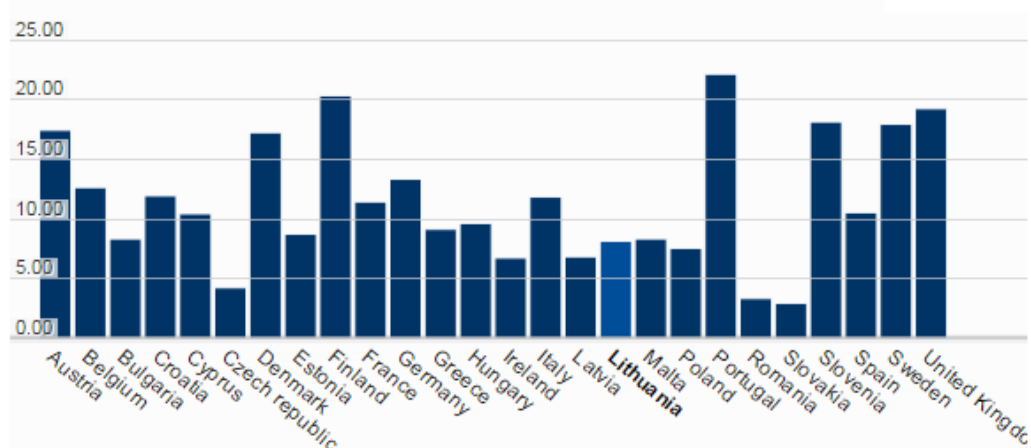
	MVĮ dirbančių asmenų skaičius (proc.)	MVĮ pridėtinė vertė (proc.)
Portugalija	-17	-18
Danija	+2	+10
Lietuva	-10	+8
Latvija	-13	-12
Estija	+6	+56
Kroatija	-13	-25

Aukščiau pateikiamoje lentelėje (lentelė 5) galime matyti dirbančiųjų MVĮ ir jų kuriamos pridėtinės vertės pokyčius. Rezultatai rodo, kad didžiausias (6 proc.) skirtumas žvelgiant į dirbančių asmenų kiekį nuo 2008 metų yra Estijoje, to rezultatas yra ir didžiausia MVĮ kuriama pridėtinė vertė (56 proc.) nuo 2008 metų. Antroje vietoje yra Danija, kurioje MVĮ dirbančių asmenų skaičius padidėjo 2 proc., o tai padidino MVĮ pridėtinę vertę 10 proc. lyginant su 2008 metais. Nors Lietuvoje MVĮ darbuotojų skaičius krito 10 proc., tačiau MVĮ pridėtinės vertės kiekis vis tiek sukuriamas didesnis nei ekonominės ir finansinės krizės pradžioje (8 proc. daugiau). Latvijoje ir Kroatijoje lyginant šiuos rodiklius, dirbančiųjų skaičius sumažėjo 13 proc., pridėtinės vertės lygmuo taip pat yra žemesnis nei 2008-aisiais. Tą patį galima pasakyti ir apie Portugaliją, kurios MVĮ dirbančių asmenų skaičiaus skirtumas 2008 – 2014 metų laikotarpiu yra didžiausias iš lyginamų šalių (-17 proc.), o reiškia 18 proc. mažesnę MVĮ pridėtinę vertę nei ji buvo iki krizės.

MVĮ plėtrai neabejotinai daug neigiamos įtakos turėjo 2008/2009 metų ekonominė krizė. Pastebima, kad MVĮ, ne tik priklausomai nuo sektoriaus, tačiau ir nuo įmonės dydžio, skirtingai sugebėjo kovoti su ekonominės krizės padariniais. ES atsigavimo po ekonominės krizės mastas skirtingose šalyse taip pat yra labai įvairus. Tik septynios šalys: Austrija, Belgija, Vokietija, Liuksemburgas, Malta, Švedija ir Jungtinė Karalystė, sugebėjo ne tik atsigauti, tačiau ir pagerinti pozicijas MVĮ kiekiu, pridėtinės vertės ir užimtumo srityse. Tuo tarpu devynios šalys vis dar kovoja su ekonominės krizės padariniais ir stengiasi taisyti padėtį visose minėtose sferose. Tai Kroatija, Graikija, Vengrija, Airija, Italija, Lenkija, Portugalija, Rumunija ir Ispanija. Visose kitose šalyse narėse atsigavimas po ekonominės krizės yra labai skirtingas ir netolygus, tačiau aišku yra viena – nors MVĮ veikla ES šalyse pastaraisiais metais stipriai varijuoja, tačiau skirtumas tarp geriausiųjų ir blogiausiųjų MVĮ srityje ženkliai sumažėjo. Tai reiškia, kad atotrūkis tarp pirmaujančiųjų ir besivejančiųjų šalių yra kur kas mažesnis.

3.3 Verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimo analizė

Lietuva, kaip jau ir minėta anksčiau, įvardijama kaip aukšto verslumo lygio šalis. Lietuvoje ir Rumunijoje yra didžiausias procentas žmonių užsiimančių ankstyvąja verslo kūrimo veikla. Pagal DB tyrimo rezultatus, Lietuvai skiriama 20 pozicija pagal šalies verslo sąlygų patrauklumą. Šie visi faktai tarsi nurodo, kad Lietuva yra viena iš pirmaujančiųjų verslumo srityje. Tačiau rezultatai nėra tokie patys žvelgiant ne į norą verslauti ar tam sudarytas sąlygas, bet į esamą realią situaciją MVĮ konkurencingumo srityje. MVĮ konkurencingumą šiuo atveju apibrėžkime kaip verslo sąlygų įgyvendinimą. Arba kitaip, verslo sąlygas galime įvardinti kaip šalies potencialą, kurį stiprinant galima pasiekti geresnių konkurencingumo rezultatų. Aukščiau minėtų tyrimų rezultatai turėtų atsispindėti MVĮ konkurencingumo rodikliuose. Žemiau iliustruojama Europos Komisijos pateikiama statistika, kurioje, atsižvelgiant į dabartinę situaciją, procentais išreiškiamas šalių MVĮ konkurencingumas 2014-2020 metams.

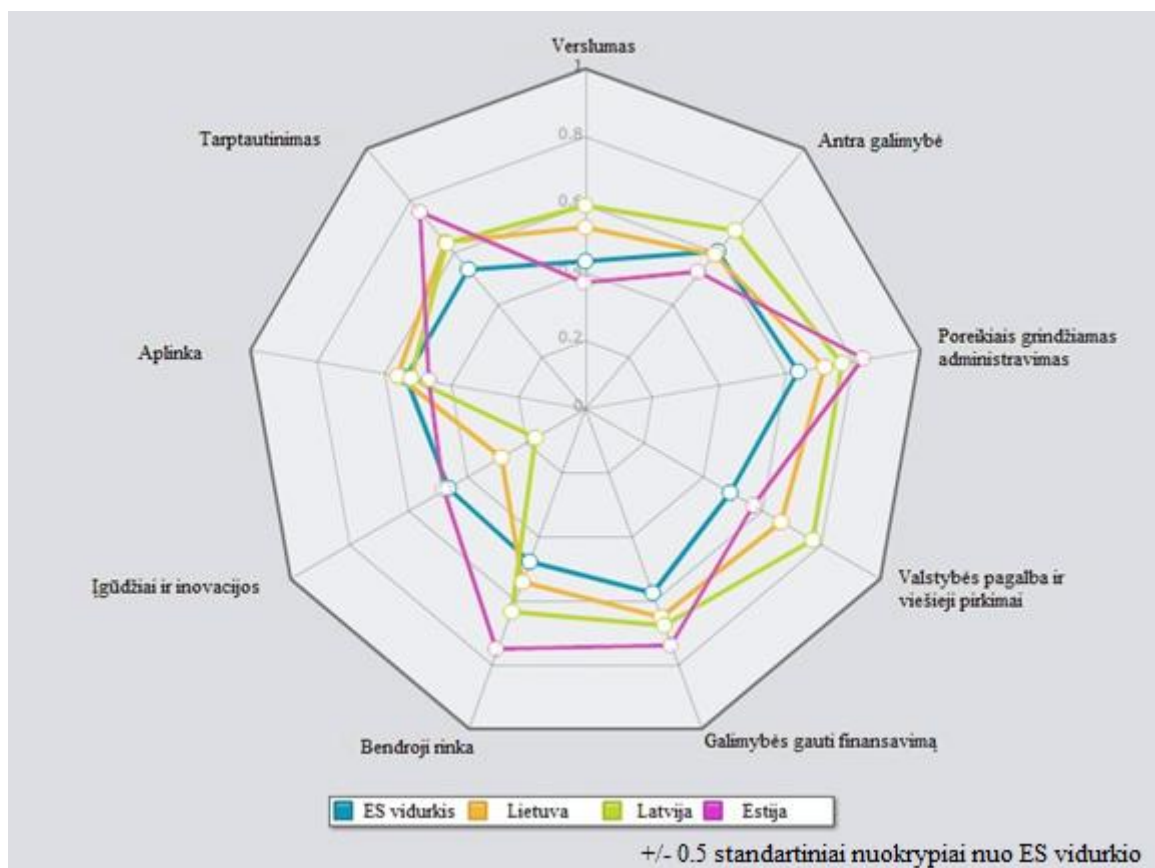
pav. 10 ES MVĮ konkurencingumas 2014-2020 metams (2015)

Iš pateikiamos statistikos (pav. 10) matome, kad pagal MVĮ konkurencingumą pirmaujančios šalys yra Portugalija (22,2 proc.), Suomija (20,4 proc.), Jungtinė Karalystė (19,3 proc.). Tuo tarpu atsiliekančios šalys šiame kontekste yra Slovakija (3 proc.), Rumunija (3,4 proc.) bei Čekija (4,3 proc.). Remiantis statistika, Lietuva šiuo atveju yra 20-oje pozicijoje (8,2 proc.). Akivaizdu, kad pagal MVĮ konkurencingumą Lietuva nėra tarp lyderių. Galima teigti, kad nors ir **norinčiųjų pradėti verslą kiekis Lietuvoje yra didelis, tačiau realių veiksmų kiekis gerokai mažesnis dėl baimės rizikuoti**. Siekis skatinti verslumą yra būtinas, kad konkurencingumas versle būtų gerinamas tiek ES, tiek ir nacionaliniu lygmeniu ir svarbiausia, kad dedamos pastangos tai daryti būtų efektyvios.

2008 – 2014 metų laikotarpyje **Lietuvai SVA iniciatyvos įgyvendinimas** septyniais iš devynių atvejų yra **geresnis lyginant su bendru ES vidurkiu**. Nepaisant antros galimybės verslo kūrimui, įgūdžių ir inovacijų srities, nuo pat iniciatyvos pradžios Lietuva gerino rezultatus verslumo ir bendrosios rinkos srityse. Lyginant 2014 ir 2013 metų rezultatus, verslumo vidurkis kiek nukrito ir pirmiausia krito galimybės siekiančių išnaudoti įmonių verslumo rodiklis. Per metus jis sumažėjo nuo

55,2 proc. iki 43,78 proc. Maža to, žvelgiant į įsteigtų įmonių nuosavybės lygį, jis taip pat nuo 2013 metų iki 2014 kiek sumenko, nuo 8,3 proc. iki 7,84 proc. Taip pat prastėjo ir ankstyvosios stadijos verslumo rodiklis, tačiau kiek mažiau. Aukštas sėkmingų verslininkų statusas visuomenėje per metus kiek išaugo, nuo 57,2 proc. iki 58,33 proc. Taip pat didėjo ir žiniasklaidos dėmesys verslumui, nuo 47,6 proc. iki 55proc, tačiau vis tiek jis yra žemesnis už bendrą ES vidurkį.

Latvijoje įgūdžių ir inovacijų sritis taip pat yra žemiau ES ribos, o verslo aplinkos rodiklis yra praktiškai lygus su ES vidurkiu, tačiau visose kitose srityse Latvija taip pat yra aukščiau ES vidurkio. Tuo tarpu Estijos SVA įgyvendinimo rodikliai nėra tokie tolygūs. Bendras Lietuvos, Latvijos ir Estijos SVA įgyvendinimo palyginimas su ES vidurkiu pateikiamas žemiau.

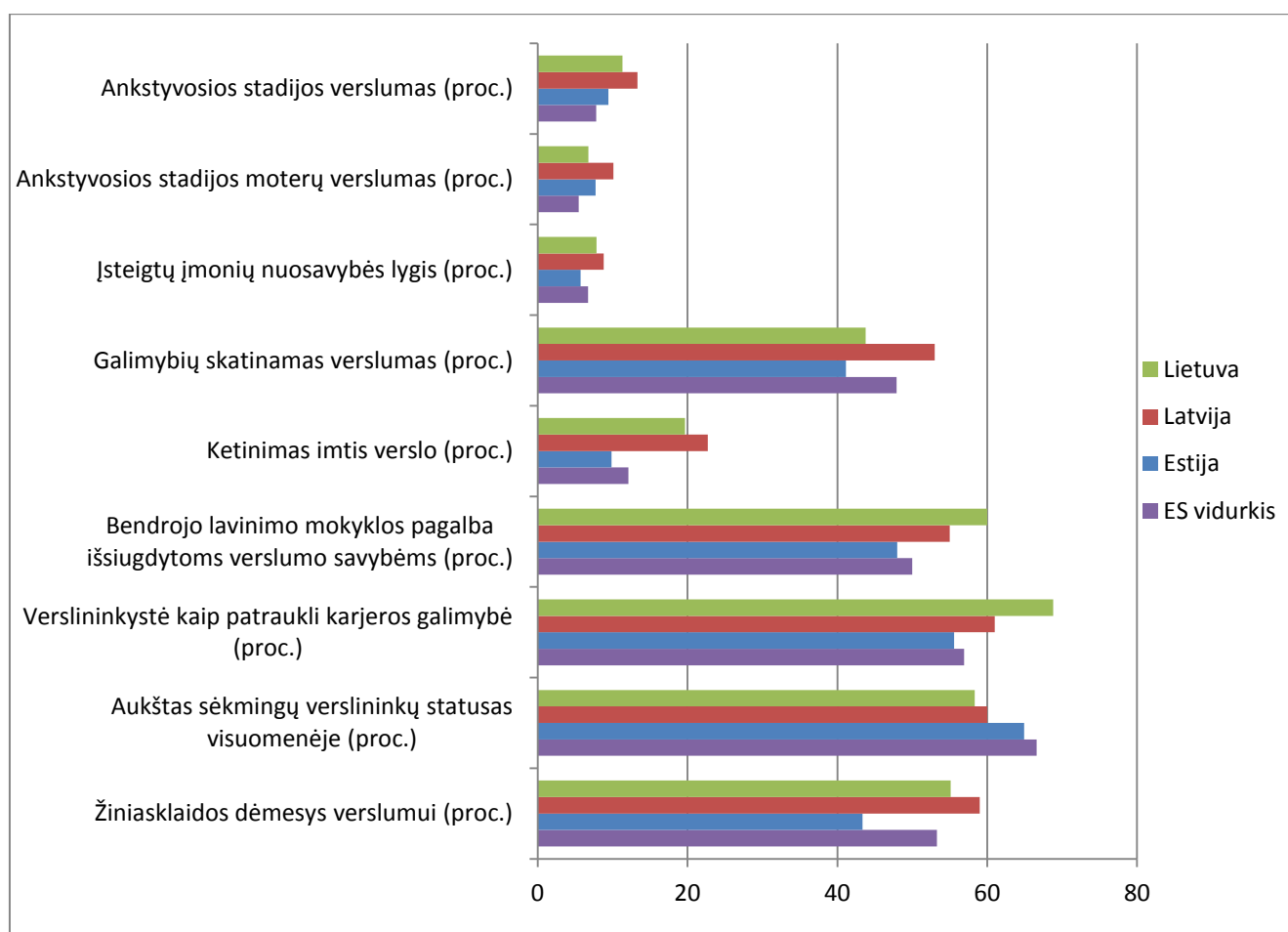
pav. 11 Smulgiojo verslo akto Baltijos šalių įgyvendinimo rodiklių palyginimas

2015-tųjų metų SVA faktų suvestinėse pateikiami 2014-ųjų metų rezultatai (pav. 11). Matome, jog Latvijos ir Lietuvos SVA įgyvendinimo rodikliai varijuoja daugmaž tolygiai vienas kito atžvilgiu, tačiau Latvijos rezultatai didžiąja dalimi atvejų yra geresni. Estijos SVA įgyvendinimo principai yra kitokie ir mažiau tiesiški. Nors Estija ES vidurkį lenkia tik 5 iš 9 atvejų (Lietuva ir Latvija 7 iš 9 atvejų), tačiau jei skaičiuoti bendrą visų sričių įgyvendinimo koeficientą, jis, nors ir nežymiai, tačiau yra didžiausias Estijoje (0,604), toliau sekant Latvijai (0,602) ir Lietuvą paliekant trečioje pozicijoje (0,57). Šiuo atveju bendras ES vidurkio koeficientas yra 0,52.

Žvelgiant į šias sritis kaip į atskiras, matome, jog verslumo, antros galimybės, valstybės pagalbos ir viešųjų pirkimų principus geriausiai įgyvendina Latvija. Lietuva Baltijos šalių kontekste gali

pasigirti tik pirmavimu aplinkos, kurioje siekiama gaminti ekologiškus gaminius ir teikti ekologiškas paslaugas sektoriuje. Tačiau ir šis rodiklis nėra vertinamas kaip geras, nes nebuvo imtasi jokių papildomų politinių priemonių siekiant tikslo, tad gerinti ekologišką aplinką yra rengiami naujų priemonių rinkiniai. Kalbant apie Estijos atskirus SVA rodiklius dar kartą galima pabrėžti, kad jie skirtingose sekcijose labai nevienodi. Visi penki iš devynių: Poreikiais grindžiamas administravimas, galimybės finansavimui gauti, bendroji rinka, įgūdžių ir inovacijų sritis ir tarptautinimo rodikliai yra didžiausi Baltijos šalyse. Palyginimui, Lietuva iš minėtų devynių, pirmauja tik vienoje.

SVA vienas iš labiausiai akcentuojamų momentų yra verslumo skatinimas, tad panagrinėkime šios srities įgyvendinimo rodiklius.

pav. 12 Baltijos šalių verslumo rodikliai 2014 (SVA faktų suvestinė 2015)

Aukščiau pateikiamoje lentelėje (pav. 12) atvaizduojami 2014 metų SVA Baltijos šalių verslumo rodikliai (*pastaba: pateikiami Latvijos SVA verslumo rodikliai yra 2013 metų, tačiau siekiant duomenų naujumo ir įvertinus tai, kad rezultatai ženkliai nekinta, pateikiami Estijos ir Lietuvos rodikliai yra 2014 metų*). Ankstyvosios stadijos verslumo srityje visos Baltijos šalys viršija bendrą ES vidurkį. Pagal šį kriterijų nors nuo 2013 metų nežymiai sumenkęs, tačiau ankstyvosios stadijos verslumas yra 3,5 proc. našesnis nei bendras ES vidurkis. Rezultatai rodo, kad Latvijoje ankstyvosios stadijos verslumo procentas (13,3 proc.) yra didžiausias, o Estijos (9,43 proc.) rodikliai kukliausi. Žvelgiant į ankstyvosios stadijos moterų verslumą, lyderė taip pat Latvija (10,1 proc.), Lietuvoje moterų verslumo

procentas mažiausias (6,78 proc.), o Estijoje Baltijos šalių kontekste šis rodiklis vidutinis (7,71 proc.). Pereinant prie įsteigtų įmonių nuosavybės lygio procentinės išraiškos, čia taip pat Lietuvą (7,84 proc.) nežymiai lenkia Latvija (8,8 proc.) Estija (5,7 proc) yra žemiau ES vidurkio (6,7 proc.) ribos. Galimybių skatinamas verslumas šiuo atveju išskiria Latviją iš Baltijos šalių konteksto, nes ji viena viršija ES vidurkį (53 proc.). Beveik 11,5 proc. šis rodiklis suprastėjo lyginant Lietuvoje nuo 2013 metų ir 2014 metais siekė 43,78 proc. – tai yra žemiau ES ribos (47,9 proc.). Estijoje ši procentinė išraiška (41,15 proc.) taip pat vystėsi lėčiau nei bendras ES vidurkis. Ketinančiųjų imtis verslo rodikliai taip pat geriausi yra atitinkamai Latvijoje (22,7 proc.), Lietuvoje (19,65 proc.) ir Estijoje (9,85 proc.), kuri vėl nesiekia ES bendros ribos (12,1 proc.). Pagal bendrojo lavinimo mokyklos pagalbą išsiugdytoms savybėms pirmauja Lietuva (60 proc.), antoji – Latvija (55 proc.), trečioji – Estija (48 proc.). Verslininkystę kaip patrauklią karjeros galimybę įvardija 68,81 proc. lietuvių, 61 proc. latvių ir 55,56 proc. estų. Vertinant verslininko statusą visuomenėje, šis rodiklis Lietuvoje nuo 2013 metų kilstelėjęs kiek daugiau nei vienu procentu (58,33 proc.) neprilygsta kaimynių Latvijos (60 proc.) ir Estijos (64,93 proc.) rezultatams. Maža to, visos trys Baltijos šalys yra žemiau bendro ES vidurkio (66,6 proc.). Tai yra vienintelis verslumo rodiklis, pagal kurį Estija lenkia Latviją ir Lietuvą. Žiniasklaidos dėmesys Lietuvoje 2013-2014 metais išaugo 7,4 proc. ir sudaro 55,14 proc. ir pagal šį rodiklį kiek atsilieka nuo Latvijos (59 proc.), tačiau lenkia estų žiniasklaidos dėmesį (43,34 proc.) verslumui. Bendras ES žiniasklaidos dėmesys verslumui yra 53,3 proc.

Apibendrinant 2014 metų SVA Baltijos šalių verslumo rodiklius matome, kad dažnu atveju **pirmaujanti šalis yra Latvija**, Lietuva yra viduryje, o Estijai pagal šiuos rodiklius sekasi prasčiausiai.

Apžvelkime kokie yra verslumo SVA verslumo rodiklių pokyčiai per dvejus metus, t.y., nuo 2012 iki 2014 metų. Pateikiami šio laikotarpio analizėse nurodomi bendri rodikliai.

Lentelė 6. SVA verslumo rodiklių pokytis 2012 - 2014

	Lietuva	Latvija	Estija
Ketinimas imtis verslo	1,65 %	0,7 %	-6,15 %
Galimybių skatinamas verslumas	-12 %	-4 %	-5,85 %
Bendrojo lavinimo mokyklos pagalba išsiugdytoms verslumo savybėms	0 %	0 %	0 %
Aukštas sėkmingų verslininkų statusas visuomenėje	5,33 %	7 %	-1,93 %
Žiniasklaidos dėmesys verslumui	18,14 %	6 %	2,34 %

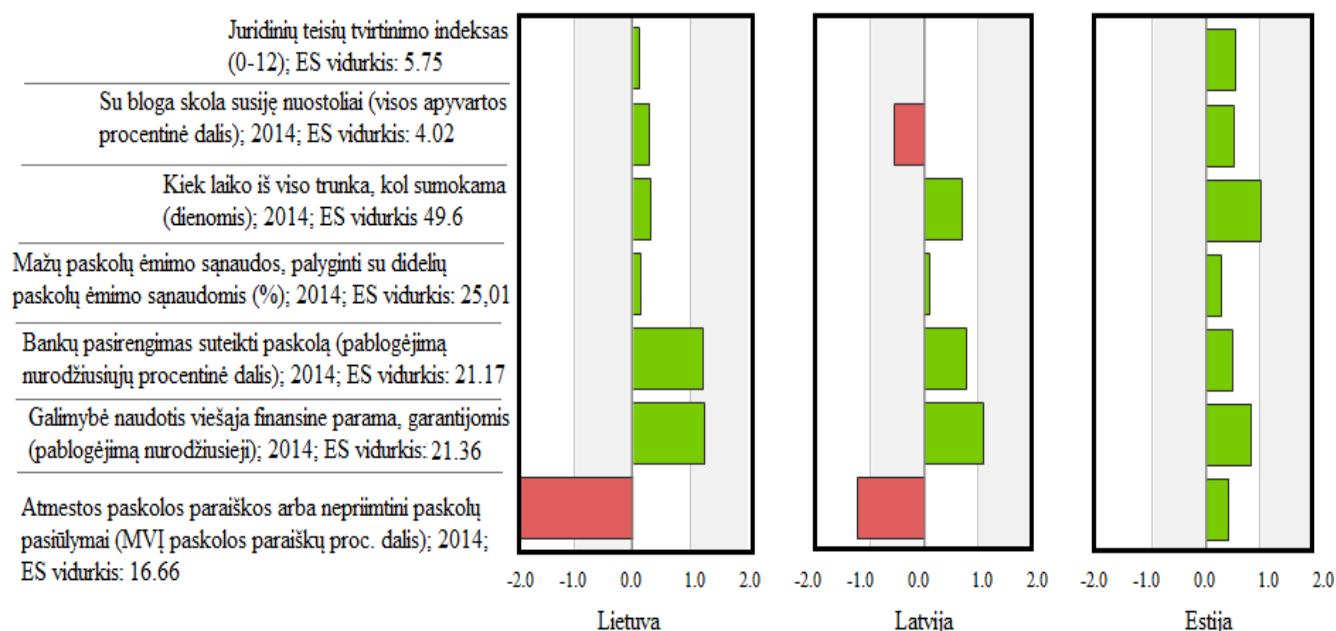
Sudaryta autoriaus pagal SVA faktų suvestines

Analizuojant aukščiau esančią lentelę (lentelė 6) matome Baltijos šalių progreso arba regreso rodiklius. Lietuvoje ketinančiųjų per artimiausius trejus metus užsiimti verslu kiekio didėjimas yra didžiausias (1,65 proc.), o Estijos rodikliai rodo, kad ketinančiųjų pradėti verslą kiekis sumažėjo 6,15 procento. Galimybių skatinamas verslumas visose Baltijos šalyje prastėjo, o labiausiai Lietuvoje (-12

proc.), tuo tarpu manančiųjų, kad bendrasis lavinimas prisideda prie verslumo savybių ugdymo procentas per du metus visose trejose šalyse nepakito. Labiausiai gerbiamų visuomenėje verslininkų statusas gerėjo Latvijoje (7 proc.), Lietuvoje (5,33 proc.). Estijoje šis rodiklis per pora metų nukrito beveik 2 procentais. Na ir ženklus šuolis vertinant žiniasklaidos dėmesį pastebimas Lietuvoje. Šis procentas 2012 – 2014 metų laikotarpiu pagerėjo 18,14 proc., toliau rikiuojasi Latvija (6 proc.) ir Estija (2,34 proc.)

Apžvelgus Baltijos šalių verslumo rodiklių skirtumus 2012 – 2014 metų laikotarpiu matome, kad Latvijos rodikliai kiek stabilesni nei Lietuvos: progresas ne toks aktyvus, tačiau regresas taip pat ne toks didelis kaip tarkime galimybių skatinamo verslumo srityje. Estijos rodikliams nuo apžvelgiamų 2012 metų prastėjant, jie dažnu atveju nesiekia ES ribos. Tačiau rezultatai nėra tokie patys žvelgiant į MVĮ finansavimo principus.

Vienas iš bene svarbiausių aspektų naujam verslininkui, neturinčiam pakankamai lėšų pradėti verslą, yra **finansavimo galimybių** sukūrimas. Nuo 2008 m. Lietuvos **rezultatai** šioje srityje **viršijo ES vidurkį**, tačiau 2014 metais padėtis šiek tiek pablogėjo. Svarbiausia to priežastis – privačių bankų atmestų paraiškų gauti paskolą rodiklio mažėjimas. Taip teigiančių įmonių procentinė dalis 2014 metais išaugo iki 38,16 proc. ir pagal šį rodiklį blogesnė padėtis tik Nyderlanduose ir Graikijoje. Latvijoje šis rodiklis taip pat ženkliai skiriasi nuo ES vidurkio – 30,21 procento. Estijoje rezultatai kur kas geresni (12,41 proc.) ir viršija ES vidurkį, o tai rodo, kad atmetamų MVĮ paskolų prašymų kiekis yra 4,2 proc. mažesnis nuo bendro ES vidurkio.

pav. 13 Galimybės gauti finansavimą

Pastaba: Pav. 13 atvaizduojami finansavimo rodiklių pokyčiai įvykę per metus, tačiau aptariami 2008 – 2014 metų laikotarpio SVA finansavimo galimybių situacijos pokyčiai.

2015-ųjų metų SVA duomenimis, juridinių teisių tvirtinimo indeksas Lietuvoje pagerėjo labai nežymiai (0,25 proc.), tuo tarpu Estijoje šio rodiklio progresas ryškesnis (1, 25 proc.). Latvijos SVA ataskaitoje duomenys apie šį indeksą nepateikiami, o situacija kaimyninėje šalyje pablogėjo ir nuostoliai išaugo 1.3 proc., tuo tarpu Lietuvoje ir Estijoje su bloga skola susiję nuostoliai mažėjo, atitinkamai 0, 6 ir 1.1 procento. Laikas, per kurį išmokamas finansavimas visose trijose Baltijos šalyse yra trumpesnis nei ES vidurkis: Lietuvoje tai trunka apie 42,3 dienos, Latvijoje per vidutiniškai 33,3, o Estijoje finansavimas išmokamas per 26 dienas. Mažų paskolų ėmimo sąnaudos lyginant su didelių paskolų ėmimo sąnaudomis mažiausios yra Estijoje – 21,3 proc., toliau rikiuojasi Lietuva – 23 proc. ir Latvija – 24 procentai.

2015 metų SVA ataskaitoje bankų likvidumas yra įvardijamas kaip pakankamas, todėl jie labiau nei anksčiau linkę duoti paskolas. Rezultatai rodo, kad lyginant Baltijos šalis, Lietuvoje pastebimas didžiausias bankų pasirengimo suteikti paskolą pagerėjimas (8,5 proc.), taip pat kaip ir galimybės naudotis viešąja finansine parama bei garantijomis (7,8 proc.). Latvijoje ir Estijoje šie rodikliai kiek prastesni nei Lietuvos.

MVĮ galimybės gauti finansavimą Baltijos šalyse viršija ES vidurkį. Nors Lietuvos rezultatai šioje srityje didžiąja dalimi gerėja, tačiau atmetų paraiškų paskoloms gauti rodiklio prastėjimas mažina šansus gauti finansavimą. Atrodo, kad bankai labiau orientuojasi į dideles įmones ir mažesnės rizikos įmones, todėl MVĮ jie taiko griežtesnes skolinimo sąlygas, ypač Lietuvoje. To rezultatas – Lietuva galimybių gauti finansavimą srityje yra trečia iš Baltijos šalių, Latvija šiame kontekste yra viduryje, o **geriausios sąlygos verslininkui gauti finansavimą yra sukuriamos Estijoje.**

2007–2013 m. Europos Sąjunga per struktūrinius fondus iš ESF, ERPF bei SF Lietuvai skyrė daugiau kaip 6,7 mlrd. eurų fondų lėšų. Palyginimui, Latvijai buvo skiriama apie 4,5 mlrd., o Estijai 3,4 mlrd. eurų struktūrinių fondų lėšų. Praktiškai toks pat biudžetas skiriamas ir 2014 – 2020 metų laikotarpiui. Gauti ES paramą per vieną iš fondų 2007 – 2013 metų laikotarpiu buvo galima pateikiant paraiškas iki 2013 metų gruodžio 31d. Lietuvoje parama verslui skirstoma į: palūkanų kompensavimą, negražintiną paramą projektams, paskolas, garantijas ir rizikos kapitalą. Žemiau pateikiamas Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato duomenimis parengtas Baltijos šalių struktūrinių fondų finansavimo įsisavinimas (EK įvykdyti tarpiniai mokėjimai), kartu lyginant su pirmaujančiomis šioje srityje šalimis ir lyginant su mažiausiai iki šiol fondų finansavimą išnaudojusia šalimi.

Lentelė 7. Europos Komisijos įvykdytų tarpinių ES struktūrinių fondų mokėjimų palyginimas 2015-05-30

	ES šalis narė	Skirtas ES struktūrinių fondų finansavimas 2007-2013			Europos Komisijos (EK) įvykdyti tarpiniai mokėjimai				EK įvykdytų mokėjimų dalis nuo visų skirtų ES struktūrinių fondų
		Europos socialinio fondo, ESF (MEUR)	Europos regioninės plėtros fondo, ERPF (MEUR)	Sanglaudos fondo, SF (MEUR)	ESF duomenys		ERPF+SF duomenys		
					MEUR	%	MEUR	%	
1	Portugalija	6.853,39	11.498,20	3.059,97	6.019,70	87,8%	12.567,80	86,3%	86,8%
7	Danija	254,79	254,79	0,00	199,00	78,1%	222,90	87,5%	82,8%
5	Lietuva	1.028,31	3.441,95	2.305,24	843,20	82,0%	4.775,70	83,1%	82,9%
15	Latvija	583,10	2.407,57	1.539,80	482,40	82,7%	3.070,80	77,8%	78,4%
4	Estija	391,52	1.860,21	1.151,73	321,00	82,0%	2.548,00	84,6%	84,3%
28	Kroatija	152,41	424,76	281,10	32,20	21,1%	77,40	11,0%	12,8%
	ES	76.953,25	192.620,84	70.039,61	57.359,50	74,5%	191.064,60	72,7%	73,1%

*Parengta pagal Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato duomenis, 2015-05-30

EK gauti tarpiniai mokėjimai yra tikslingas parametras vertinti ES lėšų įsisavinimo tempus, nes tai reiškia, kad praeitas visas ES paramos panaudojimo ciklas: išmokėtos lėšos gavėjams, pripažintos tinkamomis deklaruoti, deklaruotas lėšas EK ir atgautas į valstybės išdą.

Pateikiamoje lentelėje (lentelė 7) Lietuva pagal bendrų įvykdytų mokėjimų dalį 5 vietoje (82,9 proc.). Bendras ES struktūrinių fondų finansavimo įsisavinimas yra 73,1 proc. Pirmoje pozicijoje pagal visų trijų fondų skiriamų lėšų panaudojimą yra Portugalija (86,8 proc), tuo tarpu prasčiausiai bendrijoje sekasi ES paramos lėšas įsisavinti Kroatijai (12,8 proc.).

Pagal ESF duomenis – Lietuva bendroje ES lentelėje (1 priedas) yra 9 vietoje (82,0 proc.), pirmoje taip pat Portugalija (87,8 proc.). Pagal ERPF ir SF Lietuva yra 8 pozicijoje (83,1 proc.), pirmoje - Danija (87,5 proc.). Žvelgiant į Baltijos šalių finansavimo panaudojimą, visų ES struktūrinių fondų didžiausia panaudota dalis yra Estijoje (84,3 proc.) ir šiuo rodikliu **estai** laipteliu aukščiau nei Lietuva, **įsisavindami lėšas 1,4 proc. efektyviau**. Tuo tarpu Latvija ES kontekste užima 15 poziciją ir yra trečioji tarp Baltijos šalių pagal pastarąjį rodiklį (78,4 proc.). Tad šiuo atveju **Lietuva ES struktūrinių fondų finansavimą išnaudoja 4,5 proc. efektyviau nei Latvija**. Iš visos Baltijos šalims 2007 – 2013 m. laikotarpiui skirtos sumos, 50 proc. visos paramos paskirta iš Europos regioninės plėtros fondo.

Apibendrinant Baltijos šalių situaciją galima teigti, kad pagal EK išmokėtų ES struktūrinių fondų lėšų dalį, jos tai daro efektyviau nei bendras ES vidurkis. **Lietuvos ES struktūrinių fondų lėšų išnaudojimas yra beveik 10 proc. didesnis, nei ES vidurkis**. Daugiau kaip 2,4 tūkst. įmonių

pasinaudojo investicijomis inovacijoms, taip pat parama pasinaudojo virš 5,8 tūkst. smulkaus ir vidutinio verslo subjektų.

Lietuvoje iš bendro ES skiriamo 6,7 mlrd. eurų finansavimo, ekonomikos augimo veiksmų programai skirta 3 mlrd. eurų. Šios programos vienas iš prioritetų yra „Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas“, kurio siekiama remti verslumą ir verslo gyvybingumą didinančių paslaugų teikimą, gerinti galimybes gauti finansavimą, gerinti įmonių inovacinę veiklą bei darbo našumui skirtas priemones. Šiais uždaviniais siekiama didinti ilgalaikį įmonių konkurencingumą. **Verslo produktyvumo didinimo ir verslo aplinkos gerinimo finansavimo suma 2007-2013 metų laikotarpiui siekė 630 mln eurų**, iš kurių beveik 599 mln. finansuojami ES lėšomis.

Lentelė 8. ES paramos verslui finansavimo Lietuvoje išskaidymas

Išlaidų pasiskirstymas pagal finansavimo būdą		
Kodas	Pavadinimas	Finansinė proporcija (eurais)
01	Negražintina pagalba	232 622 799
02	Pagalba (<i>paskolos, palūkanų subsidijos, garantijos</i>)	306 417 979
03	Rizikos kapitalas (<i>dalyvavimas, rizikos kapitalo fondas</i>)	28 962 002
04	Kitos finansavimo formos	31 733 964
VISO		599 736 744

Lentelėje 8 matome ES lėšų pasiskirstymą pagal finansavimo būdą. Daugiausia pinigų paskirstoma per, atitinkamai, finansinės pagalbos formas, tokias kaip paskolos, palūkanų subsidijos ar garantijos, ir negražintina pagalbos forma, t. y. projektai. Šiuo laikotarpiu užregistruota 3252 paraiškų finansavimui gauti, iš kurių finansuojami yra 1883 projektai. Įsisavinta daugiau kaip 98 proc. lėšų (žiūrėta 2016 05 09), tačiau iš 1883 finansuojamų projektų 12 iš jų yra įgyvendinimo stadijoje, tad manoma, kad lėšos bus paskirstytos 100 procentų. Tačiau pagal užregistruotų ir finansuojamų projektų skaičių, manoma, jog būtų tikslinga didinti finansavimą šiam prioritetui plėtoti. Paskaičiuota, jog šiuo atveju skirtumas tarp teikiamų finansuoti ir finansuojamų yra 42 procentai. 2 priede pateikiama lentelė, kurioje detalizuojamos „Verslo produktyvumo didinimo ir aplinkos verslui gerinimo“ finansinės priemonės.

Verslumo skatinimo Lietuvoje priemonė struktūrinės paramos lėšomis skiriama 14,5 mln. eurų. Priemonės tikslas – MVĮ, fiziniams asmenims pradėti savo verslą, taip pat socialinėms įmonėms plėtoti savo verslą, skatinant verslumą ir savarankišką užimtumą. Visa ši suma buvo skirta vienam projektui įgyvendinti. Ši suma yra negražintina parama verslumo skatinimui.

Lisabonos strategijos metu sukurta **Konkurencingumo ir inovacijų programa KIP**, kuria siekiama stiprinti verslo aplinką, didinti Europos kompanijų konkurencingumą, ypač MVĮ, bei skatinti tvarią plėtrą. 2007 – 2013 metų laikotarpiui šios bendrosios programos biudžetas siekė maždaug 3,6 mlrd. eurų. Žemiau pateikiamas išskaidytas biudžetas.

Lentelė 9. KIP biudžeto paskirstymas

MVĮ finansavimo gerinimas	1129 mln. eu.
Paslaugų įmonėms gerinimas	338 mln. eu.
Inovacijų ir eko-inovacijų skatinimas	585 mln. eu.
Informacinių ir ryšių technologijų sąveikos įsisavinimas	728 mln. eu.
Energetikos problemoms sprendimai (pavyzdžiui efektyvumas, atnaujinamas)	727 mln. eu.

KIP ataskaitoje pateikiama, kad Estijoje 204 įmonės, Latvijoje 153 kompanijos pasinaudojo paskolų garantijos priemone. Lietuvoje nurodomi veikiantys daugiau nei 20 finansinių tarpininkų, kurių ES finansavimo priemonės yra per struktūrinius fondus, Europos investicijų banko paskolas ir kitas ES programas. KIP nėra nustatyto lėšų paskirstymo nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu. KIP veikia per finansinius šaltinius, pavyzdžiui, siekiui sumažinti rinkos atotrūkį tarp MVĮ privataus ir rizikos kapitalo pasitelkiamas EIF. Europos investicijų banko grupės (EIB ir EIF) lėšos gali būti panaudotos nacionalinio ar regioninio įnašo į projektą finansavimą, vykdomą pagal KIP, 7BP ar Struktūrinių fondų programą. Tačiau kokie finansiniai šaltiniai ir koks finansavimo tipas dominuoja Baltijos šalyse?

ES inovacijų, tyrimų ir plėtros, ankstyvosios stadijos įmonių kūrimo ir įmonių augimo finansavimui skirtos priemonės, apžvelgus ES finansų ir finansavimo mikro įmonių MVĮ skiltis, yra tokios:

Lentelė 10. ES finansavimas Baltijos šalims

Šalis	Finansinis tarpininkas	Finansinis šaltinis	Finansavimo tipas
LT, LV, EE	EIB	EIB, InnovFin*	Paskolos/garantijos
	Pahjola Bank	InnovFin, EFSI*	
LT	UniCredit Leasing SIA	mikrofinansų priemonė „Progress“	
	Praesidian Capital	EIF	Akcijos/rizikos kapitalas
	LitCapital Management		
LT, LV	BaltCap Management	Struktūriniai fondai – nacionaliniai finansavimo šaltiniai	
LT	MES Invest (Verslo angelų)		
	Practica Capital		
	LitCapital Management		
LV	State Joint Stock Company „Latvijas Hipoteku un zemes banka“	Paskolos/garantijos	
	FlyCap	Akcijos/rizikos	

	Imprimatur Capital Fund Management		kapitalas
	Expansion Capital		
EE	KredEx	Struktūriniai fondai – nacionaliniai finansavimo šaltiniai, COSME, EFSI	Paskolos/garantijos
	LHV Pank	InnoFin	
	EstFund	Struktūriniai fondai – nacionaliniai finansavimo šaltiniai, EFSI, EIF	Akcijos/rizikos kapitalas

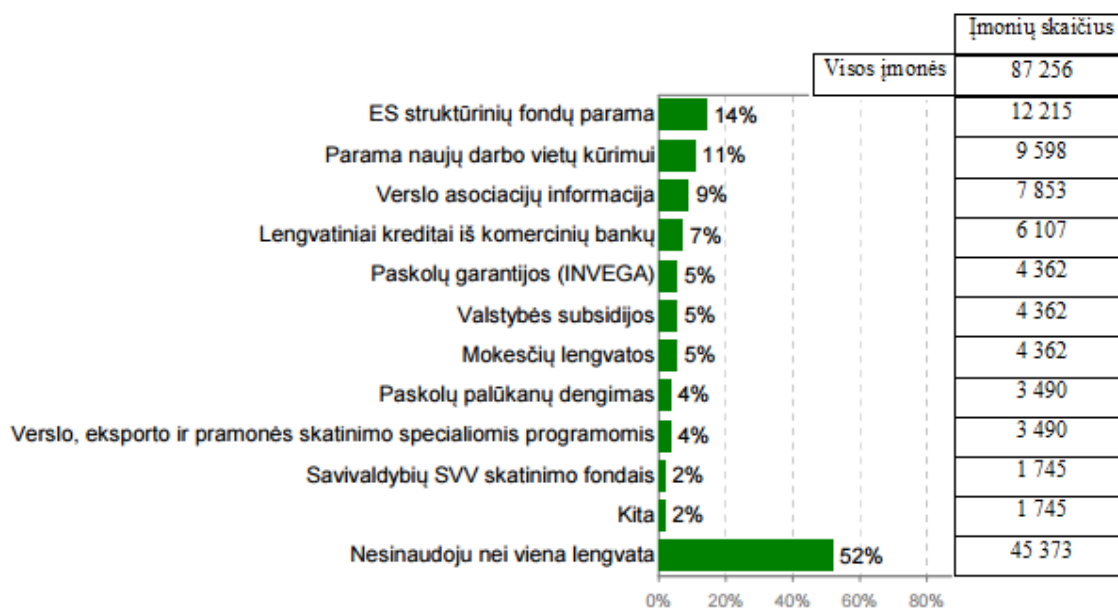
*InnoFin – ES finansavimas inovatoriams (angl. *EU Finance for innovators*)

EFSI – Europos fondas strateginėms investicijoms (angl. *European Fund for Strategic Investments*).

Pateikiamoje lentelėje (lentelė 10) matyti, jog ES finansinių tarpininkų pasiūla Lietuvoje yra didžiausia. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje bendrai veikia InnoFin ir EFSI, siūlantys finansinę pagalbą paskolų ir garantijų forma. Struktūriniai fondai yra pirmaujantis finansavimo šaltinis Baltijos šalyse. Lietuvoje kiek didesnė pasiūla yra akcijų ir rizikos kapitalo priemonių. Latvijoje ir paskolų/garantijų, ir akcijų bei rizikos kapitalo finansavimas siūlomas vienoda proporcija, o Estijoje dominuoja paskolų/garantijų forma.

Prisiminus kiek anksčiau aptartus struktūrinių fondų įsisavinimo principus skirtingose šalyse ir lygindami su lentelės 10 duomenimis, galime teigti, kad **optimaliausias finansinių šaltinių ir finansinių tarpininkų pasiūlos/paklausos santykis yra Estijoje**, prasčiausias – Latvijoje. Lietuva, nors pagal šį rodiklį ir laipteliu žemiau nei Estija, tačiau Lietuvai per struktūrinius fondus skirta suma yra praktiškai dvigubai didesnė, kur kas didesnis ir finansinių tarpininkų kiekis, tad rezultatas nėra prastas. Ko negalima pasakyti apie bendrą ES paramos verslui pasinaudojimo rodiklį.

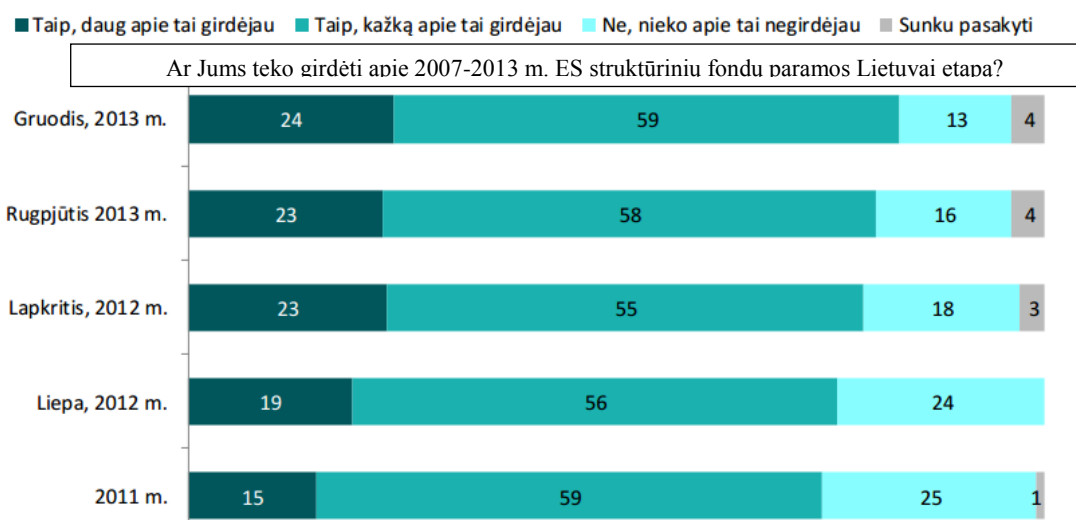
MVĮ šiuo metu gali pasinaudoti įvairiais ES fondais verslui skatinti ir konkurencingumui didinti. Kiekvienas fondas turi savo finansavimo taisykles, sąlygas, nuostatas, o tai reikalauja gebėjimo atsirinkti kas geriausia, suprasti ir analizuoti. Anksčiau šiame skyriuje (41 psl.) aptarta, jog nepaisant to, kad norinčiųjų pradėti verslą kiekis Lietuvoje yra didelis, tačiau dėl baimės pradėti verslą, dėl baimės rizikuoti, realių veiksmų kiekis gerokai mažesnis. AGER tyrimo duomenimis egzistuoja 35 procentų atotrūkis tarp galinčių ir norinčių tapti verslininkais bei turinčių savo nuosavą verslą. Tačiau, panašu, kad tai ne vienintelis atotrūkis. Kisilienės (2009) atlikta apklausa, kurios metu buvo anketiniu būdu apklausiami 125 įmonių atstovai atskleidė, kad daugiau nei pusė šalies verslininkų nesinaudoja jokiais finansinės pagalbos verslui priemonėmis.

pav. 14 Pagalba verslui Lietuvoje. Kisielienė, 2009 ir autorius

Nepaisant įvairių verslumo skatinimo priemonių ir finansavimo instrumentų, rezultatai rodo, jog 52 proc. apklaustųjų nesinaudoja nei viena lengvata. Statistiškai, Lietuvoje 48 proc. žmonių įsivaizduoja save verslininkais, tik 13 proc. šiuo metu užsiima tokia veikla, o iš jų, praktiškai pusė verslininkų nesinaudoja jokiais jiems sukurtomis pagalbomis. Smulkus ir vidutinis verslas sudaro 99.5% viso verslo Lietuvoje (Sodra, 2015), o tai yra 87 256 įmonių. Daugiausia naudojasi ES struktūrinių fondų parama – 14 procentų. Parama kurti naujas darbo vietas pasinaudojo 11 procentų, o tai nesiekia 10 tūkst. įmonių. Mažiausiai naudojamas yra SVV skatinimo fondas savivaldybėse, o subsidijos ir mokesčių lengvatos ir paskolų garantijos išnaudotos tik 5 procentais, atitinkamai. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje verslumo lygis ES kontekste yra aukštas, galima daryti prielaidą, kad kitose ES šalyse paramos verslui panaudojimo situacija, didžiąja dalimi, nėra geresnė.

Atsižvelgiant į tai, kad net 82 procentus įmonių Lietuvoje sudaro labai mažos (mikro) įmonės, rekomenduojama orientacija į pagalbą mikroįmonių plėtros skatinimą mikropaskolų teikimo forma (pvz. kaip Europos mikrofinansų priemonė "Progress", Jeremie, Jasmine programos), ar kitomis mažesnės apimtys formomis. Manoma, kad tai duotų teigiamų rezultatų. Natūralu, kad norint pasinaudoti finansinėmis pagalbomis, pirmiausia reikia apie jas žinoti. Kadangi struktūriniai fondai yra vieni pagrindinių verslumo skatinimui ir rėmimui esamų finansinių priemonių, jų žinomumas yra bene svarbiausias.

pav. 15. 2011 – 2013 metų ES struktūrinių fondų paramos Lietuvai 2007-2013 m. etapo žinomumas

Europos parlamento puslapyje pateikiamoje statistikoje vaizduojamas 2011 – 2013 metų ES struktūrinių fondų paramos Lietuvai 2007-2013 m. etapo žinomumas. Akivaizdu, kad per pora metų rezultatai kur kas pagerėjo. 2013 metais apie struktūrinių fondų paramos programą girdėjo 9 procentais daugiau apklaustųjų nei 2011 metais. Gera žinia ir ta, kad mažėja nieko apie tai negirdėjusiųjų procentas. Per dvejus metus jis sumažėjo 8 procentais. Žinoma, negalima teigti, kad visi sužinoję apie ES struktūrinių fondų paramos programą ja pasinaudoja, tačiau galima numanyti, kad rezultatai tarp žinojimo ir pasinaudojimo yra daugmaž tiesiogiai proporcingi, tad kuo didesnis procentas įmonių ar žmonių ketinančių kurti įmones žinos apie jiems kuriamas ir teikiamas pagaldas, tuo, manoma, jomis bus daugiau naudojamosi.

Šioje darbo dalyje, analizuojant verslo sąlygų, verslumo lygio, noro verslauti, verslumo kultūros tyrimus, pastebėta, kad Lietuva užima aukščiausias ar vienas iš aukščiausių pozicijų. Rezultatai rodo, kad 82 procentai Lietuvos žmonių verslą vertina palankiai, 48 procentai respondentų įsivaizduoja save pradėdant verslą ir 13 procentų apklaustųjų realiai užsiima verslu. Pastebimas 34 procentų skirtumas tarp palankiai vertinančių verslą ir save matančių versle. Taip pat pastebimas 35 procentų skirtumas tarp norinčiųjų ir užsiimančių verslu. Šis skirtumas aiškinamas lietuvių baime rizikuoti.

Žvelgiant į SVA iniciatyvos bendruosius rodiklius Latvijos rezultatai didžiąja dalimi atvejų yra geriausi. Estijos SVA įgyvendinimo principai nėra tokie stabilūs kaip Latvijos ir Lietuvos ir ji ES bendrą vidurkį lenkia 5 ir 9 atvejų (Lietuva ir Latvija 7 iš 9 atvejų). SVA Baltijos šalių 2014 metų verslumo rodikliai rodo, kad dažnu atveju pirmaujanti šalis yra Latvija, Lietuva yra viduryje, o Estijai pagal šiuos rodiklius sekasi prasčiausiai. Žvelgiant į SVA verslumo rodiklių pokytį 2012 – 2014 metų laikotarpiu, Latvijos rodikliai kiek stabilesni nei Lietuvos: progresas ne toks aktyvus, tačiau regresas taip pat ne toks didelis kaip tarkime galimybių skatinamo verslumo srityje. Estijos rodikliams nuo apžvelgiamų 2012 metų prastėjant, jie dažnu atveju nesiekia ES ribos.

MVĮ galimybės gauti finansavimą Baltijos šalyse viršija ES vidurkį. Nors Lietuvos rezultatai šioje srityje didžiąja dalimi gerėja, tačiau atmestų paraiškų paskoloms gauti rodiklio prastėjimas mažina šansus gauti finansavimą. To rezultatas – Lietuva galimybių gauti finansavimą srityje yra trečia iš Baltijos šalių, Latvija šiame kontekste yra viduryje, o geriausios sąlygos verslininkui gauti finansavimą yra sukuriamos Estijoje.

Žvelgiant į Baltijos šalių finansavimo panaudojimą per struktūrinius fondus, didžiausia visų ES struktūrinių fondų mokėjimų įsisavinimo dalis yra Estijoje (84,3 proc.) ir šiuo rodikliu estai laipteliu aukščiau nei Lietuva, įsisavindami lėšas 1,4 proc. efektyviau. Tuo tarpu Latvija ES kontekste užima 15 poziciją ir yra trečioji tarp Baltijos šalių pagal pastarąjį rodiklį (78,4 proc.). Lietuva ES struktūrinių fondų finansavimą išnaudoja 4,5 proc. efektyviau nei Latvija.

Paskaičiuota, kad pagal finansinių šaltinių kiekį Baltijos šalyse, optimaliausias finansinių šaltinių ir finansinių tarpininkų pasiūlos/paklausos santykis yra Estijoje, prasčiausias – Latvijoje. Lietuva, nors pagal šį rodiklį žemiau nei Estija, tačiau Lietuvai per struktūrinius fondus skirta suma yra praktiškai dvigubai didesnė, kur kas didesnis ir finansinių tarpininkų kiekis, tad rezultatas nėra prastas.

Žvelgiant į paramos skiriamos verslui išnaudojimą, rezultatai rodo, kad nepaisant įvairių verslumo skatinimo priemonių ir finansavimo instrumentų, 52 proc. apklaustųjų nesinaudoja nei viena lengvata. Galima daryti prielaidą, kad šį rezultatą įtakoja per maža informacijos apie verslo paramos galimybes verslininkams sklaida.

IŠVADOS

1. Išanalizavus verslumo priežastis ir verslumo reikšmę galima teigti, kad:

- siaurąja prasme verslumas yra ekonominės naudos ieškojimas vykdant pelną nešančią veiklą, plačiąja – verslumas – kompetencija, imlumas, rizikos įvertinimas, gebėjimas veikti savarankiškai, gebėjimas kurti, ekonominės ir socialinės naudos kūrimo gebėjimų ugdymas ir tobulinimas.

- ekonominėse teorijose verslumas yra apibrėžiamas kaip asmeninių savybių visuma. Verslumo sąvoka apima žinias, kompetenciją, motyvaciją, įgimtas lyderio savybes bei įgytas patirtis. Įgimtos savybės: pasitikėjimas savimi, reakcija, intuicija ir daugelis kitų; įgytos – asmens mokymosi proceso ir praktinės veiklos rezultatas.

- Verslumą įtakoja vidiniai ir išoriniai veiksniai.
- Verslumas yra svarbus visuose lygmenyse. Nuo individualiojo: verslumas turi įtakos individo pasitenkinimui jo užsiimama veikla, iki valstybinio – verslumo rodikliai yra vieni iš kertinių dedamųjų, atspindinčių šalies konkurencingumo lygį.

2. Ištyrus verslumo skatinimo priemones ES dokumentuose, galima teigti, kad:

- Strateginiuose dokumentuose verslumo skatinimui skiriamas prioritetas; ES institucijos siekia didinti konkurencijos politiką MVĮ ir skatinti Smulkųjų ir vidutinį verslą (SVV), kuriamos programos bendrijos ir nacionaliniu lygmeniu. Pagrindinis 2014 – 2020 metų strateginis dokumentas, kuriame minimas verslumo skatinimas yra Europa 2020. Jame akcentuojama iniciatyva yra mažinti ekonominės krizės padarinius, siekiant kurti kuo geresnę aplinką, pradedant nuo MVĮ. Horizontas 2020 programa siekiama padėti gerinti verslininkų padėtį padedant jiems pasitelkti inovacijas. Verslumas 2020 veiksmų planu tikimasi skatinti verslumo dvasią ir kultūrą. COSME programa orientuota į įmonių konkurencingumo ir augimo skatinimą. Bendras visų programų siekis, be tam tikrų konkrečių tikslų, yra gerinti sąlygas SVV, mažinti administracinę naštą, gerinti steigimosi sąlygas bei gerinti finansavimo galimybes verslui

- 2007 – 2013 metų laikotarpiu buvo vykdomas nuoseklus Lisabonos strategijos laikymasis. Pagerintos galimybės MVĮ gauti finansavimą, teigiamas finansavimas paskolų ir rizikos kapitalo, garantijų ir palūkanų forma, vykdomos įvairios programos, pradeda gyvuoti Europos verslo ir inovacijų tinklas, kurio paslaugomis nuo 2008 metų pasinaudojo daugiau kaip 2,5 mln. MVĮ, surengta daugiau nei 12 000 renginių. Tuo tarpu mažųjų įmonių chartijos tikslas buvo nustatyti bendras valstybių narių gaires, siekiant kuo efektyviau plėtoti verslą sukuriant atitinkamas sąlygas. Svarbu Europoje sukurti kuo geriausias sąlygas verslininkystės poreikiams tenkinti, kad mažosios įmonės būtų pagrindine naujoves, užimtumą ir socialinę integraciją skatinančia jėga. Smulkiojo Verslo

Aktas, kuriuo orientuojamasi į biurokratizmo mažinimą, lankstaus administravimo skatinimo priemones ir finansavimo galimybių gerinimą. Jau per pirmąjį SVA etapą pasiektas bendrovės steigimo laiko trumpėjimas, atidarytas ES MVĮ centras Kinijoje, supaprastintos internetinės procedūros viešiesiems pirkimams ir t.t

- Lietuva MVĮ verslumo skatinimo procese ne tik prisideda prie bendros ES gerovės, tačiau formuoja tikslus ir nacionaliniu lygmeniu. Sukuriamas Lietuvos verslumo veiksmų 2014 – 2020 planas, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas moterų verslumo skatinimui, verslumo skatinimas per švietimo sistemą ir kita. Lietuva taip pat vykdo SVA iniciatyvą, kurios įgyvendinimo procese pasiekta eilė rezultatų: įsigaliojo teisėkūros pagrindų įstatymo nustatytos bendros naujų teisės aktų įsigaliojimo datos; atsisakyta 9 licencijų, dar 45 licencijos keičiamos deklaracijomis, o tai suteikia galimybę pradėti verslą kitą dieną po deklaravimo; paskelbtos inovatyvių viešųjų pirkimų gairės; per bankroto procedūras teismai bankroto administratorius paskiria naudodamiesi kompiuterine programa; sumažinta įmonės steigimo trukmė ir sąnaudos, sumažintas PVM tarifas apgyvendinimo paslaugoms ir kt.

2014 – 2020 metų ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa siekiama gražinti šalį į spartaus ir tvaraus augimo kelią, mažinti šalies išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio. Tai daroma pagal įsigaliojusius ES sanglaudos politikos reglamentus, leidžiančius teisiniu pagrindu įgyvendinti ES sanglaudos politiką Lietuvoje.

Lietuvos inovacijų lygis yra žemesnis už ES vidurkį. Siekiant šią problemą spręsti sukuriama pirmasis dokumentas, kuriame numatyta teikti inovacijų ir paramos paslaugas MVĮ – Lietuvos inovacijų plėtros 2014 – 2020 metų programa.

3. Atlikus verslumo skatinimo priemonių Lietuvoje tyrimą, galima daryti išvadą, kad **lyginant su ES verslumo skatinimo vidurkiu, verslumas Lietuvoje yra skatinamas geriau ar kur kas geriau**. Lyginant Baltijos šalių kontekste, nors verslumo skatinimo SVA rodikliai (ankstyvosios stadijos verslumas, įsteigtų įmonių nuosavybės lygis ir kt.) geriausi yra Latvijoje, tačiau bendros geriausios sąlygos kurtis verslui sudaromos Estijoje. Pateikiami rezultatai, kurie apsprendė tokią išvadą.

- Lyginant Baltijos šalių MVĮ veiklos rezultatus 2008 – 2014 laikotarpiu, didžiausias (6 proc.) skirtumas žvelgiant į dirbančių asmenų kiekį nuo 2008 metų yra Estijoje. To rezultatas yra ir didžiausia MVĮ kuriama pridėtinė vertė (56 proc.). Lietuvoje MVĮ darbuotojų skaičius krito 10 proc., tačiau MVĮ pridėtinės vertės kiekis vis tiek sukuriama didesnis nei ekonominės ir finansinės krizės pradžioje (8 proc. daugiau). Latvijoje lyginant šiuos rodiklius, dirbančiųjų skaičius sumažėjo 13 proc., pridėtinės vertės lygmuo taip pat yra žemesnis nei 2008-aisiais.

- SVA ataskaitose nurodoma įvairių verslui gerinti skirtų priemonių, tokių kaip sumažintas PVM tarifas apgyvendinimo paslaugoms ar elektroninių sąskaitų išrašymas. Lietuvai SVA iniciatyvos

įgyvendinimas septyniais iš devynių atvejų yra geresnis lyginant su bendru ES vidurkiu, tačiau Estija, nors ir ES vidurkį lenkia tik 5 iš 9 atvejų (Lietuva ir Latvija 7 iš 9 atvejų), tačiau jei skaičiuoti bendrą visų sričių įgyvendinimo koeficientą, jis, nors ir nežymiai, tačiau yra didžiausias Estijoje, Lietuvą paliekant trečioje vietoje.

- Lietuva galimybių gauti finansavimą srityje yra trečia iš Baltijos šalių, Latvija šiame kontekste yra viduryje, o geriausios galimybės verslininkui gauti finansavimą yra sukuriamos Estijoje.

- Žvelgiant į Baltijos šalių finansavimo panaudojimą, didžiausia visų skirtų ES struktūrinių fondų mokėjimų dalis yra Estijoje (84,3 proc.). Šiuo rodikliu estai laipteliu aukščiau nei Lietuva, įsisavindami lėšas 1,4 proc. efektyviau. Tuo tarpu Latvija ES kontekste užima 15 poziciją ir yra trečioji tarp Baltijos šalių pagal pastarąjį rodiklį (78,4 proc.). Tad šiuo atveju Lietuva ES struktūrinių fondų finansavimą išnaudoja 4,5 proc. efektyviau nei Latvija. Lietuvos ES struktūrinių fondų lėšų išnaudojimas yra beveik 10 proc. didesnis, nei ES vidurkis.

- Atlikus analizę paaiškėjo, kad optimaliausias finansinių šaltinių ir finansinių tarpininkų pasiūlos/paklausos santykis yra Estijoje, prasčiausias – Latvijoje. Lietuva, nors pagal šį rodiklį ir laipteliu žemiau nei Estija, tačiau Lietuvai per struktūrinius fondus skirta suma yra praktiškai dvigubai didesnė, kur kas didesnis ir finansinių tarpininkų kiekis, tad rezultatas nėra prastas.

Nepaisant to, kad Lietuvoje verslumo skatinimas yra aukštas, pastebima ir galimai spręsti reikalingų momentų:

- Lietuva pagal verslumo kultūros rodiklius yra 3 Europoje ir AESI tyrimo duomenimis 82 procentai lietuvių verslą vertina palankiai. Tačiau 48 procentai įsivaizduoja save kaip pradėdantį verslininką ir tik 13 procentų realiai užsiima verslu. Realus skirtumas tarp norinčių ir darančių yra 35 procentai. Toks didelis skirtumas aiškinamas lietuvių baime rizikuoti.

- Verslo produktyvumo didinimo ir verslo aplinkos gerinimo finansavimui teikiamos 42 proc. paraiškų nefinansuojamos dėl išnaudoto biudžeto.

- Tik 13 proc. šiuo metu užsiima verslu, o iš jų, beveik puse verslininkų nesinaudoja jokiais jiems sukurtomis pagalbomis. Tik 14 proc. verslininkų naudojami struktūrinių fondų jiems teikiama parama. Svarbu yra didinti žmonių žinojimo apie jiems teikiamas paramos formas procentą, kuris per dvejus metus nuo 2011 kilo 9 procentais.

LITERATŪRA:

1. Adamonienė, R., Šilingienė, V., (2008). *Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. Nr. 12. – LŽŪU.
2. Ahmad N. Hoffman A. (2007). *A farmework for addressing and measuring entrepreneurship*. OECD Statistics Working Paper, No.2 p. 2-5.
3. Alimienė, M., Kuvykaitė, R. (2006) *Antreprenerystės įtaka mažų ir vidutinių įmonių internacionalizacijai*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 39., p. 7–22.
4. Antonicic, B., & Hisrich, R. D. (2003) *Clarifying the intrapreneurship concept*, Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 10 Iss: 1, pp.7 – 24
5. Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S., (2013). *Kaimo raidos regioniniai aspektai. Kaimo bendruomenių vaidmuo skatinant jaunimo verslumą*. Straipsnis. ASU. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/Kaimas/2013_5/atkociuniene_nav.pdf
6. Barynienė J.; Paužaitė, Ž.; Cibulskienė, J. (2014). *Verslumo ugdymo visuotinio politinės ir teisinės iniciatyvos*. Straipsnis. Kaunas. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/3c3/011_baryniene_pauzaite_cibulskaita.pdf
7. Čiburienė, J., Guščinskienė, J. (2009). *Jaunimo verslumas: lyčių aspektas*. Straipsnis. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. KTU. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2009~ISSN_1648-9098.N_1_14.PG_62-69/DS.002.0.01.ARTIC
8. Driessen, M. P., Zwart P.S. (2010). *The entrepreneurial Scan Measuring Characteristics and Traits of Entrepreneurs*. Scientific article. Prieiga per internetą: <http://www.entrepreneurscan.com/uncategorized/wp-content/uploads/2010/10/E-Scan-MAB-Article-UK.pdf>
9. Dudaitė, J., Žibėnienė, G., (2012). *Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą*. Socialinis darbas. Prieiga per internetą: [file:///C:/Users/20141031s/Downloads/014_dudaite_zibeniene%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/20141031s/Downloads/014_dudaite_zibeniene%20(5).pdf)
10. Dumčienė A. (2001). *Kūrybingumo ugdymo aspektai*. Kaunas, LKKA.
11. *Entrepreneurship education policies. Investment, Enterprise and Development Commission Multi-year Expert Meeting on Enterprise Development Policies and Capacity-building in Science, Technology and Innovation (STI)*, (2011). Third session Geneva
12. Gegieckienės L., Grikšienė A., (2009). *Verslumas*. Vilnius: Ciklonas, – 6-50 p. – ISBN 978-9955-880-24-0.
13. Haar, J. M., White, B. J. (2013) *Corporate entrepreneurship and information technology towards employee retention: a study of New Zealand firms*. Human Resource Management Journal, Vol. 23, No. 1, p. 109–125.

14. Henry C., Hill F., Leitch C. (2003). *Entrepreneurship Education and Training*. Ashgate: England.
15. Jakubavičius A.; Strazdienė G.; Vilys M.; Burinskienė A.; Žemaitis E.; Pipirienė V., (2014). *Žiniomis grįsto verslumo skatinimas: metodai ir taikymo praktika*. Mokomoji knyga. Vilnius. Prieiga per internetą:
http://dspace.vgtu.lt/bitstream/1/1753/3/1513_Jakubavicius%20ir%20kt_Ziniomis_WEB.pdf
16. Jasinavičius, R. (2006). *Verslumo sparnai*. Iš „Po skėčiu. Verslumas jaunimo organizacijose“. Nr 64.
17. Jukonytė, M., (2011). *Verslumo gebėjimų ugdymo galimybės profesiniame švietime*. Magistrinis darbas, socialiniai mokslai, edukologija. ASU. Prieiga per internetą:
http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110615_135639-17031/DS.005.0.01.ETD
18. Kisilienė, V., (2009). *Smulkaus ir vidutinio verslo Lietuvoje konkurencingumo tyrimas*. Magistro baigiamasis darbas. MRU, Vilnius. Prieiga per internetą:
http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100224_140336-44883/DS.005.0.01.ETD
19. *Kvalifikacijos tobulinimo programos mokytojams „Verslumo akademija“*, (2012). Metodinė medžiaga I modulis. Verslumo samprata. Teorinės ir praktinės verslumo ugdymo prielaidos mokykloje. Prieiga internetu: http://karjeroscentras.eu/wp-content/uploads/2015/04/Verslumo_akademija_I-modulis.pdf
20. Laužikas, M., Vaiginienė, E., Miliūtė, A., Batulevičiūtė, S., Dailydaitė, S. 2011. *Lietuvos verslumo stebėjimo tyrimas 2011*.
21. Laužikas, M., Vaiginienė, E., Miliūtė, A., Varnienė, S., Dailydaitė, S., Grybauskienė, M., Užkuraitė, A. (2013). *Lietuvos verslumo stebėsenos tyrimas*. Studija. Vilniaus Universiteto Tarptautinio verslo mokykla. Prieiga internetu: http://sistema.lmt.lt/PRIEDAI_MIP/2063/2014/studija%202014.pdf
22. Lydeka, Z. (1998). *Aktyvieji ekonomikos subjektai ir jų tapsmas pereinamuoju laikotarpiu*. Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai. Nr.6. Kaunas: VDU.
23. Mažylis, L. (2006). *Paramos smulkiąjam ir vidutiniam verslui administravimo Lietuvoje europinis kontekstas*. Straipsnis. Kaunas. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/9a5/4_1.mazylis.pdf
24. Oganisjana, K.; Koke, T. (2012). *Does competence Oriented Higher Education Lead to Students' Competitiveness?* Engineering Economics. 1 (23): p.77–82.
25. Ogus, A. (1998). *Regulation: Legal Form and Economic Theory*. Law and Economics: Methodology and Application. Copenhagen: DJOF Publishing, p. 75.

26. Petrauskienė, R. (2015). *Dėmesys verslumui bei smulkiojo ir vidutinio verslo padėtis Lietuvoje*. Mokslinis pranešimas. Alytaus kolegija. Prieiga per internetą: http://www.leda.lt/Studijos_kintancioje_verslo_aplinkoje_2015.pdf#page=104
27. Ramanauskienė, J., Gargasas, A. (2012). *Kaimo gyventojų verslumo, kaip pasirengimo verslininkauti veiksnio, formavimas*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, Nr. 3 (32). p. 118 – 129.
28. Senavaitis, R. (2013). *Sociologinis verslininko įvaizdžio tyrimas*. Straipsnis publikuotas LLRI tyrime „Visuomenės požiūris į verslininką: Koks ir Kodėl?“ Prieiga per internetą: <http://www.llri.lt/kitos/remigijus-senavaitis-sociologinis-verslininko-ivaizdzio-tyrimas/remigijus-senavaitis>
29. Snitka, V., Gerdvila, S. (2001) *Antreprenerystė ir jos įtaka ekonomikos augimui*. Ekonomika, Nr. 54, p. 126–134.
30. Solnyškienienė, J. (2008) *Verslumo raiškos teorinės interpretacijos ir praktinės neveroslumo pasekmės: Lietuvos patirtis*. Ekonomika ir vadyba, Nr. 13, p. 699–706.
31. Stokaitė, V., (2012). *Verslumo skatinimas aukštajame moksle: Europos Sąjungos dokumentų ir Lietuvos atvejo analizė*. Socialinės technologijos - 2(1). p.139-155
32. Strazdienė, G. (2009). *Kolegijų studentų verslumo ugdymas taikant imitacinės verslo įmonės modelį*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, edukologija. Šiauliai: K. J. Vasiliausko leidykla.
33. Strazdienė, G., Garalis, A., (2006). *Organizacijų vadyba. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška*. Straipsnis. Prieiga per internetą:
34. Stripeikis, O. (2008). *Antrepreneriškumo formavimas Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S. Kaunas: VDU. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABA-0001:E.02~2008~D_20081211_105148-29395/DS.005.0.01.ETD
35. Subačiūtė, V., (2011). *Jaunimo verslumo skatinimo modelis Lietuvoje*. Magistrinis darbas, socialiniai mokslai, žemės ūkio verslo vadybos programa, ASU.
36. Vaznonis, V., Čiūtaitė, D. (2010) *Kaimo vietovių ekonominio konkurencingumo ir vietos gyventojų verslumo sąsajos*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, Nr. 22(3), p. 181–188.
37. Vėsaitė, D. (2011). *Nevyriausybinų organizacijų verslumą lemiančių veiksnių vertinimo sistema*. Magistrantūros studijų baigiamasis darbas, socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas. Kaunas: ASU. Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABA-0001:E.02~2011~D_20110615_114518-42287/DS.005.0.01.ETD
38. Židonytė, V., (2008). *Verslas, verslininkas ir verslumas*. Švietimo naujienos, Nr. 17. p. 15-18.

39. Žukauskas, P., Stripeikis, O., (2011). *Veiksniai, įtakoiantys asmens apsisprendimą pradėti verslą. Organizacijų vadyba: sisteminai tyrimai*. Nr. 52. Kaunas: VDU.
40. Župerka, A. (2010). *Studentų verslumo ugdymo plėtra Lietuvoje*. Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas.
41. Župerka, A., Župerkienė, E. (2012) *Studentų verslumo ugdymo tyrimas vakarų Lietuvos regione*. *Regional Formation and Development Studies*, No. 6, p. 195–208. Prieiga per internetą: <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/viewFile/547/436>
42. Žvinklys J. ir Vabalas E., (2006) *Apie verslo kalbą*. Mokslinė publikacija.

ŠALTINIAI:

43. *2020 M. Europa*, (2010). Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. KOM/2010/2020.
44. *COSME programa*. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, 2013. Prieiga per internetą: <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/smulkiujo-ir-vidutinio-verslo-politika/verslumo-skatinimas/europos-sajungos-verslumo-skatinimo-iniciatyvos/cosme-programa>
45. *Doing Business 2016 rank.* Pasaulio banko grupė, Lietuvos indeksas. Prieiga per internetą: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/lithuania/>
46. *Ekonomika Europoje vėl auga išlaisvinus verslumo potencialą* (2013). Europos Komisijos pranešimas spaudai. Briuselis. Prieiga per internetą: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-12_lt.htm
47. *Ekonomikos terminai* (2016). Prieiga per internetą: <http://e-terminai.lt/ekonomika/verslas>
48. *Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Oslo vadovas*, 2014.
49. ES struktūrinė parama 2007 – 2013. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/verslumo-skatinimo-priemone#1>
50. *ES vidaus rinka*, (2016).
51. Europos Komisija (2014). *Struktūriniai ir investiciniai fondai. Komisija sustiprino partnerių vaidmenį planavimo ir įgyvendinimo etapais*. Pranešimas spaudai. Briuselis. Prieiga per internetą: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-5_lt.htm.
52. *Europos Komisijos komunikatas - veiksmų planas „Verslumas 2020“* (2013). Europos Komisija. Prieiga per internetą: <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/smulkiujo-ir-vidutinio-verslo-politika/verslumo-skatinimas/europos-sajungos-verslumo-skatinimo-iniciatyvos/europos-komisijos-komunikatas-veiksmu-planas-verslumas-2020>
53. *Europos mažųjų įmonių chartija*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/owabin/owarepl/inter/owa/U0160914.pdf>

54. *Europos Parlamentas stiprina ES įmonių konkurencingumą - patvirtinta COSME programa* (2013). Pranešimas spaudai. Europos Parlamentas. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/news/lt/news-room/20131115IPR24729/EP-stiprina-ES-%C4%AFmoni%C5%B3-konkurencingum%C4%85-patvirtinta-COSME-programa>
55. *Europos struktūriniai ir investicijų fondai* (2015). Europos Komisija. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/contracts_grants/funds_lt.htm
56. *Finansavimo Galimybės Verslo Pradžiai ir Plėtra* (2014). Eurokonsultantų grupė. Elektroninė knyga. Vilnius, 2014. Prieiga per internetą: http://www.eurokonsultantai.lt/wp-content/uploads/2014/03/EKG_el_knyga.pdf
57. *Global Entrepreneurship Index 2015*
58. *Global entrepreneurship monitor*, 2014. Prieiga per internetą <http://www.gemconsortium.org/country-profile/82>
59. Gouarderes F. *Mažosios ir vidutinės įmonės*. Europos Parlamentas (2015). Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.9.2.html
60. *Horizon 2020*. The EU Framework Programme for Research and Innovation. European Commission. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en>
61. *Inovacijų sistemos pertvarkos koncepcijos gairės*, 2015. Ūkio ministerija
62. *Įsakymas dėl Lietuvos verslumo veiksmų 2014- 2020 metų plano patvirtinimo*, 2014. LR Ūkio ministerija. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3af14520756311e4805fa6cb12e2ef99>
63. *KIP finansinių instrumentų rezultatai 2007 – 2013*, 2015. ES parama verslui. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/20141031s/Downloads/CIP%20results%20June%202015.pdf>
64. Knieža A. *Horizontas 2020: Smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) tyrimų ir inovacijų skatinimas*.
65. *Europos įmonių tinklas*. Straipsnis. Prieiga per internetą: <http://www.paramaverslui.eu/horizontas-2020-smulkaus-ir-vidutinio-verslo-svv-tyrimu-ir-inovaciju-skatinimas/>
66. *Konkurencingumo ir inovacijų bendrosios programos vertinimas*, 2013. Europos Komisija, Briuselis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A52013DC0002>
67. *Nutarimas dėl Lietuvos inovacijų plėtros 2014–2020 metų programos patvirtinimo*. 2013 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Gruodžio 18 d. Nr. 1281, Vilnius. p.2. Prieiga per internetą: http://www.mita.lt/uploads/documents/innovation_en/lietuvos_inovaciju_programa.pdf
68. Oficialios statistikos portalas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=3808616>

69. *Pasaulinis verslumo tyrimas AGER 2015*. Prieiga per internetą: http://globalnewsassets.amway.com/501484/ager_2015_report.pdf?r=1366
70. Regioninė politika. *MVI konkurencingumas*. Europos Komisija, 2015. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/regional_policy/lt/policy/themes/sme-competitiveness/
71. SBA faktų suvestinė 2015. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review/files/countries-sheets/2015/lithuania_lt.pdf
72. *Smulkiojo verslo aktas Europai padeda stiprinti mažąsias įmones ir skatina augimą*. Pranešimas. Europos Komisija, 2011. Briuselis.
73. *Smulkiojo verslo aktas*, 2011, Briuselis. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/20141031s/Downloads/IP-11-218_LT.pdf
74. Tvirta Europos paramos mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI) ir verslininkams 2015–2020 m. politika Viešos konsultacijos dėl Smulkiojo verslo akto. Prieiga per internetą: [file:///C:/Users/20141031s/Downloads/sbaconsultation_lt%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/20141031s/Downloads/sbaconsultation_lt%20(1).pdf)
75. *Veiksmų planas „Verslumas 2020 (2013)“*. *Verslumo dvasios atkūrimas Europoje*. Rezoliucija. Strasbūras. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0512+0+DOC+XML+V0//LT>
76. *Verslo reguliavimas ir parama verslui*, 2000. Iš LLRI leidinio „Knyga 2000-2004 metų Seimo nariams ir rinkėjams. LLRI. Prieiga per internetą: www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/
77. *Verslumo skatinimo akademija* (2016). Prieiga per internetą: <http://www.verslumoskatinimas.lt/>
78. *Verslumo skatinimo priemonė*, 2012. LR Finansų ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/verslumo-skatinimo-priemone>
79. *World economic forum. The Global Competitiveness Report 2014–2015*

1 PRIEDAS

Struktūrinių fondų įsisavinimas

ES šalis narė	Skirtas ES struktūrinių fondų finansavimas 2007-2013*			Europos Komisijos (EK) įvykdyti tarpiniai mokėjimai				EK įvykdytų mokėjimų dalis nuo visų skirtų ES struktūrinių fondų
	Europos socialinio fondo, ESF (MEUR)	Europos regioninės plėtros fondo, ERDF (MEUR)	Sanglaudos fondo, CF (MEUR)	ESF duomenys*		ERPF+CF duomenys*		
				MEUR	%	MEUR	%	
Portugalija (PT)	6.853,39	11.498,20	3.059,97	6.019,70	87,8%	12.567,80	86,3%	86,8%
Suomija (FI)	618,56	977,40	0,00	541,20	87,5%	824,60	84,4%	85,6%
Švedija (SE)	691,55	934,54	0,00	570,00	82,4%	813,00	87,0%	85,1%
Estija (EE)	391,52	1.860,21	1.151,73	321,00	82,0%	2.548,00	84,6%	84,3%
Lietuva (LT)	1.028,31	3.441,95	2.305,24	843,20	82,0%	4.775,70	83,1%	82,9%
Liuksemburgas (LU)	25,24	25,24	0,00	20,90	82,8%	20,90	82,8%	82,8%
Danija (DK)	254,79	254,79	0,00	199,00	78,1%	222,90	87,5%	82,8%
Graikija (GR)	4.363,80	12.149,30	3.697,16	3.359,70	77,0%	13.344,00	84,2%	82,6%
Lenkija (PL)	10.007,40	34.791,00	22.387,15	8.582,50	85,8%	46.811,30	81,9%	82,4%
Airija (IE)	375,36	375,36	0,00	303,30	80,8%	310,00	82,6%	81,7%
Nyderlandai (NL)	830,00	830,00	0,00	672,20	81,0%	662,70	79,8%	80,4%
Belgija (BE)	1.073,22	989,62	0,00	832,40	77,6%	822,60	83,1%	80,2%
Vokietija (DE)	9.380,65	16.107,31	0,00	7.583,70	80,8%	12.683,50	78,7%	79,5%
Slovėnija (SI)	755,70	1.933,78	1.411,57	649,90	86,0%	2.592,40	77,5%	79,1%
Latvija (LV)	583,10	2.407,57	1.539,80	482,40	82,7%	3.070,80	77,8%	78,4%
Austrija (AT)	524,41	680,07	0,00	458,90	87,5%	485,60	71,4%	78,4%
Kipras (CY)	119,77	279,46	213,20	97,50	81,4%	378,90	76,9%	77,8%
Prancūzija (FR)	5.494,55	8.051,76	0,00	4.096,50	74,6%	6.234,40	77,4%	76,3%
Didžioji Britanija (UK)	4.498,92	5.392,02	0,00	2.990,00	66,5%	4.066,70	75,4%	71,3%
Malta (MT)	112,00	443,98	284,15	75,50	67,4%	517,30	71,0%	70,6%
Ispanija (ES)	8.073,02	23.052,67	3.543,21	4.968,40	61,5%	19.129,80	71,9%	69,5%
Vengrija (HU)	3.629,88	12.638,53	8.642,32	2.462,90	67,9%	14.520,20	68,2%	68,2%
Bulgarija (BG)	1.185,46	3.205,13	2.283,04	958,00	80,8%	3.454,00	62,9%	66,1%
Italija (IT)	6.960,54	20.992,07	0,00	5.324,10	76,5%	12.673,00	60,4%	64,4%

Čekija (CZ)	3.787,80	13.932,83	8.819,02	2.663,90	70,3%	13.846,60	60,9%	62,2%
Slovakija (SK)	1.497,74	6.099,99	3.898,74	925,80	61,8%	5.248,00	52,5%	53,7%
Rumunija (RO)	3.684,15	8.851,29	6.522,22	1.324,70	36,0%	8.362,50	54,4%	50,8%
Kroatija (HR)	152,41	424,76	281,10	32,20	21,1%	77,40	11,0%	12,8%

Total EU	76.953,25	192.620,84	70.039,61	57.359,50	74,5%	191.064,60	72,7%	73,1%
-----------------	------------------	-------------------	------------------	------------------	--------------	-------------------	--------------	--------------

Parengta pagal Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato duomenis, 2015-05-30

Verslo produktyvumo didinimo ir aplinkos verslui gerinimo finansinės priemonės

Finansavimo priemonė	Prašomas finansavimas MEUR	Skirtas finansavimas MEUR	Gautos paraiškos	Pasirašytos sutartys
Lyderis LT	374,3	97	369	91
E-verslas LT	31	15,6	760	441
Procesas LT	9,4	3	301	156
Naujos galimybės	81,7	39,3	1540	1060
INVEST LT+	30,7	26,3	45	38
Invest LT-2	176,7	65,7	118	49
ASISTENTAS-1	7,2	4	31	22
Asistentas-4	9,4	4	35	16
ASISTENTAS-2	31,5	22,2	17	12
ASISTENTAS-3	36,1	36,27	14	13
Kontroliuojantieji fondai	108,6	228,5	2	2
Dalinis palūkanų kompensavimas	30,1	16,2	1	1
Garantijų fondas	37,3	37,3	1	1
INVEST LT	58,7	48,3	18	16
VISO:	1022,7	643,7	3252	1918